

๒๙๔ ๓๐๙๒๒

๙ ๒๓๑๓

๙.๒

ความคิดและงานของพระราชสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา :
บทบาทของพระสงฆ์ในงานการศึกษาของโรงเรียนและการพัฒนาชนบท

ปริญญานิพนธ์

ของ

ว่าที่ ร.ต.สม พรหมเวฬุพัฒน์

๑๙ ก.ค. ๒๕๓๖

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่

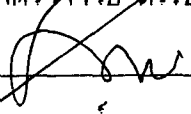
กันยายน ๒๕๓๕

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

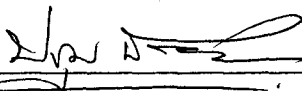
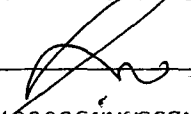
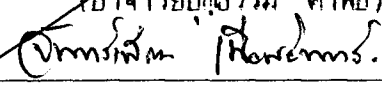
184776

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปฏิญาน์พจน์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริกฏการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิคมานนท์)

กรรมการ
(อาจารย์บุษอรรม คำพอ)

คณะกรรมการสอบ

ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิคมานนท์)

กรรมการ
(อาจารย์บุษอรรม คำพอ)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์จันทรเพ็ญ เนียมอ้งทร์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปฏิญาน์พจน์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริกฏ
การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่ ๑ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕

ประกาศผลการ

ปฏิญานินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เพราะความกรุณาจากท่านเจ้าคุณพระราชสีมการักษ์ เจ้าคณะ
จังหวัดนครราชสีมา รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิคมานนท์ อาจารย์บุญธรรม คำพอ และ
อาจารย์จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์ และคณาจารย์ทุกท่านในภาคการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษามาโดยตลอดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ
ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครู อาจารย์ บุพการี และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้
การอุปการะ และจะลืมนิยามได้คือ คุณปราชญ์ พรหมเวฬุพัฒน์ ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนแก่
ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ว่าที่ ร.ต.สม พรหมเวฬุพัฒน์

กันยายน 2535

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
สรุปกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทของท่านเจ้าคุณฯ ..	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
รูปแบบของการวิจัย	9
เครื่องมือและวิธีการในการเก็บข้อมูล	9
การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล	11
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	11
2 ชุมชนพรหมราช	13
ประวัติและความเป็นมา	13
ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์	13
ประชากร	14
สภาพทางเศรษฐกิจ	16
สภาพทางสังคม	18
สภาพทางการศึกษา	20
3 ประวัติชีวิตพระราชสีมาภรณ์	24
ชาติกำเนิด	24
ชีวิตเมื่อเยาว์วัย	25

บทที่	หน้า
การศึกษาในวัยเด็ก	27
การเรียนนักรธรรม	30
บรรพชาเป็นสามเณร	31
จากบ้านเกิดเมืองนอน	31
เดินทางเข้าเมืองหลวง	33
การอุปสมบท	33
กลับบ้านเกิด	34
เจ้าอาวาสวัดพรหมราช	35
เจ้าคณะอำเภอปักธงชัย	35
เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา	36
 4 แนวความคิดและกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนา	 39
แนวความคิดในการจัดการศึกษา	39
แนวความคิดในการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์	41
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา	41
วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตนครราชสีมา	45
แนวความคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน	50
คุณธรรมกับความเป็นบัณฑิต	50
ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช	52
ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช	54
งานโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	63
งานโครงการโคราชพัฒนา	65
ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการโคราชพัฒนา	69

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	75
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	75
รูปแบบของการวิจัย	76
เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล	76
ผลการศึกษาค้นคว้า	77
อภิปรายผล	79
ข้อเสนอแนะ	82
ข้อเสนอแนะทั่วไป	82
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย	83
บรรณานุกรม	85

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนผู้ได้รับการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้	10
2 ประชากรงานชุมชนพหุรราช 8 หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2533 แบ่งตามกลุ่มอายุ ..	15
3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชนพหุรราช สรุปรจากแบบสำรวจ จปฐ. ของที่ทำการ สภาตำบลจัว ตำบลชุม อำเภอบึงขัย จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2533	16
4 ข้อมูลทางการศึกษาของประชาชนชุมชนพหุรราช	21
5 สถิติพระภิกษุและสามเณรในวัดระดับปริญญาตรีวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา	48

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 วัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	42
2 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา	43
3 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตนครราชสีมา ตั้งอยู่ ในบริเวณวัดพระนารายณ์มหาราช อ.เมือง จ.นครราชสีมา	49
4 ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราชอยู่ภายในบริเวณเดียวกันกับศูนย์วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี วัดพรหมราช	54
5 ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช ตำบลชุม อำเภอปักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา	56
6 คຸ່ມหลวงปู่มีจัดเป็นมุนิธรรมการเพื่อสุขภาพ	58
7 คຸ່ມพรหมราชจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติของชุมชนพรหมราชตั้งแต่อดีตถึง ปัจจุบัน	59
8 คຸ່ມปักธงชัยให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม	60
9 มุมต่าง ๆ ของคຸ່มสี่หาราชที่จัดไว้เพื่อการพัฒนาอาชีพประชาชน	61
10 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายในศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช	62
11 แผนภูมิแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารโครงการ "โคราชพัฒนา"	68
12 หิ้งแสดงการเตรียมการปฏิบัติงานโครงการโคราชพัฒนา	70
13 ภาพแสดงให้ทราบถึงความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด)	71
14 แสดงให้ทราบรายละเอียดของความจำเป็นขั้นพื้นฐานคือ จปฐ. 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด	72

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้งมาแต่โบราณ กล่าวคือ วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวทั้งชีวิตและจิตใจของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยพบว่า บุคคลที่ใกล้ชิดประชาชนและเป็นผู้นำประชาชนในการพัฒนาบ้านเมืองมาโดยตลอดคือพระสงฆ์ จนสมัยก่อนวัดจะมีบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน มีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอนด้วยการอบรมสั่งสอนประชาชนให้ได้รับความรู้ทั้งด้านหนังสือและการเรียนรู้ในด้านธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ดีและเป็นคนดี จะได้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ดำรง รัตนพานิช. 2531 : 1)

เนื่องจากวัดเป็นสถาบันทางสังคมที่ประชาชนยอมรับและผูกพันในแง่การเข้าไปรับการอบรมสั่งสอนมาเป็นเวลาช้านานดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผูกพันทางด้านจิตใจและการถ่ายทอดการฝึกอบรมต่าง ๆ เช่น พิธีการทางศาสนา งานก่อสร้างศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ยาสมนไพรเพื่อการรักษาเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งสืบทอดและต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในเวลาต่อมาภายหลังที่ประเทศไทยได้นำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนในรูปแบบของการศึกษามวลชนและการพัฒนาชุมชนในชนบท เพื่อแก้ปัญหาความด้อยพัฒนาของประชาชนในชนบท ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ มีชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน ขาดแคลนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ขาดการศึกษาและบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทมีการตื่นตัวสนใจในการประกอบอาชีพมากขึ้น ประกอบกับประชาชนเหล่านั้นมีความจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด จึงเป็นเหตุให้ประชาชนที่อยู่ชนบทต้องหันไปทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพมากขึ้น จึงไม่มีเวลาเอามาใช้ในการบูรณะวัดวาอาราม และรับการอบรมอย่างที่เป็นอยู่จนสมัยก่อน (ปฐม นิคมานนท์. 2530 : 123 - 124)

เมื่อประชาชนให้ความสนใจด้านวัฒนธรรม จนทำให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมและ จริยธรรมลดน้อยลงไป สิ่งที่ดีงามทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิม เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแบ่งปัน การเป็นมิตร การให้อภัย เป็นต้น จึงถูกทำลายลง วัฒนธรรมใหม่ที่แสดงถึงความ เห็นแก่ตัว การแก่งแย่งชิงชัย การเอาตัวเอวเปรียบ และการพยายามในทุกรูปแบบที่จะให้ได้มาซึ่ง ความต้องการ ความพอใจแห่งตน โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเข้ามาแทนที่ (กิริติ ศรีวิเชียร. 258 : 118 - 121)

ดรชนิตที่ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมด้านจิตสำนึกหมู่ประชาชนในปัจจุบันก็คือ การเพิ่ม ปริมาณของโรคเครียด โรคประสาท โรคกระเพาะ โรคความดันโลหิต โรคหัวใจ เป็นต้น รวมไปถึงการประทุพผิตกฏเกณฑ์ของสังคม การก่ออาชญากรรม การติดยาเสพติด และการฆ่าตัวตาย มีมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ (สถาบันพัฒนาชุมชน. 2531 : 1) ซึ่งตรงกับทฤษฎีการวิเคราะห์สังคมปัจจุบัน อันทัศนะของนายแพทย์ประเวศ วะสี (2531 : 1) ที่ว่า ถ้าการพัฒนาแล้วทำให้สุขภาพจิตของประชาชนเลวลงก็ไม่น่าจะเป็นการพัฒนาที่ถูกต้อง ดังนั้นการจัด กิจกรรมเพื่อการพัฒนาเฉพาะ เศรษฐกิจและการเพิ่มรายได้แก่ประชาชนเพียงอย่างเดียว โดย ขาดการเหลียวแลด้านจิตสำนึกจึงไม่ใช่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่สมบูรณ์

การพัฒนาทางด้านจิตสำนึกและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นสมควรที่จะ ได้รับการฟื้นฟูเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักที่จะต้องเข้าไปมีบทบาทในการเป็นผู้นำ ในการให้การศึกษาและการพัฒนาชุมชน วิธีการก็คือใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาผสมผสาน เข้ากับพฤติกรรมการศึกษาและการพัฒนา เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สำหรับเด็กและเยาวชน ให้การศึกษาแก่เยาวชนในรูปของการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน จัดศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก จัดค่ายธรรมะ การจัดตั้งที่อ่านหนังสือและห้องสมุดประชาชน การพัฒนาอาชีพให้กับ ประชาชน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสอนหรือสาธิตให้ประชาชนได้ถือ เป็นแบบอย่างของ การพัฒนา เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด ธนาคารข้าว ธนาคารโรค-กระเพาะปัสสาวะ กองทุนยา กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ

กิจกรรมดังกล่าวที่เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ที่มีอยู่หลายแห่งที่ประสบผลสำเร็จ ถือ เป็นตัวอย่างของการพัฒนาทางด้านจิตสำนึกและการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้มองเห็นความสำคัญ

ทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา เช่น กรณีโครงการพัฒนาอาชีพประชาชน ของท่านเจ้าคุณพระเทพวิ
 วัดป่าดาราภิรมย์ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการพัฒนาหมู่บ้านดงมะไฟหวาน ของพระมหาคำเขียน
 แห่งวัดป่าสุคโต อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โครงการพัฒนาหมู่บ้านแบบเกษตรผสมผสาน ของ
 พระครูพิพิธประชานารักษ์ (หลวงพ่อนาน) ที่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โครงการ
 หมู่บ้านลดละเลิกอบายมุขเพื่อการพัฒนา ของพระอธิการเฉลิม วัดเนินเมือง อำเภอขามสะแกแสง
 จังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนโครงการฝึกอาชีพประชาชน ของพระพยอม กัลยาโณ วัดสวนแก้ว
 จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น (สถาบันพัฒนาชุมชน, 2531 : 33 - 35)

ตัวอย่างที่กล่าวมานี้รวมทั้งกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ที่ริเริ่มโดยพระสงฆ์ อีกหลายแห่ง
 ทั่วประเทศ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการศึกษาและ
 การพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติบ้านเมืองเป็นอย่างดี

ในจังหวัดนครราชสีมา มีพระสงฆ์นักพัฒนาหลายองค์ที่มีผลงานดีเด่นในด้านการจัดการ
 ศึกษาและการพัฒนาชุมชนที่เป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาออกโรงเรียนและในด้านการพัฒนา ซึ่ง
 แต่ละท่านต่างดำเนินกิจกรรมของท่านไปตามความเหมาะสมของท้องถิ่น โดยยึดเอาสภาพความ
 จำเป็นในชุมชนเป็นหลักในการจัดกิจกรรม สำหรับแนวคิดและกิจกรรมการพัฒนาโดยการนำของ
 พระสงฆ์ที่เด่นชัด และได้รับการกล่าวขวัญถึงมากที่สุดกรณีหนึ่ง ได้แก่ โครงการของพระราชมารักษ์
 (โฆภาส นิลุตตมเมธี) เจ้าอาวาสวัดพรหมราช อำเภอปักธงชัย และเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

วิธีการจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาและการพัฒนาของท่านคือ การนำหลักผสมผสานธรรมะ
 ในพระพุทธศาสนา เข้ากับการศึกษานอกโรงเรียน และการพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ ในการจัด
 กิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท โดยจัดทำในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่ม
 รายได้แก่ประชาชน การจัดตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาแก่ประชาชน การสอนพระพุทธศาสนาให้แก่
 ประชาชน การจัดตั้งหอกระจายข่าวเพื่อให้ข้อมูล เพื่อการเรียนรู้แก่ประชาชน การจัดตั้งที่อ่าน
 หนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน และโครงการที่มีชื่อเสียงมากคือ การจัดตั้งศูนย์วิทยา-
 ศาสตร์และเทคโนโลยีกับโครงการพัฒนาชนบท "โคราชพัฒนา" (วิทยาลัยนครราชสีมา,

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตการทำงานของท่าน
เจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ว่า ก่อนที่ท่านจะพบความสำเร็จท่านมีวิธีการขั้นตอนในการพัฒนาด้านจิตใจ
และการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนได้หันมาสนใจงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา
ตลอดจนแนวความคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามอุดมการณ์หรือรูปแบบของท่านอย่างไร

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวความคิดและงานด้านการศึกษานอกโรงเรียน และการพัฒนา
ของพระราชสีมาภรณ์ (โอบาส นิลุตติเมธี) เจ้าอาวาสวัดพรหมราช อำเภอปักธงชัย และ
เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา โดยตั้งความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าเป็น 3 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิต ประวัติการศึกษาและประวัติการทำงานของท่านเจ้าคุณฯ เพื่อ
ชี้ให้เห็นถึงวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษา
นอกโรงเรียนกิจกรรมหนึ่งในวัฒนธรรมไทย
2. เพื่อศึกษาแนวความคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทในทัศนะ
ของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์
3. เพื่อศึกษากิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนและ
การพัฒนาชนบทที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้จัดหรือริเริ่มขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมและโครงการที่ดำเนินอยู่ใน
ชุมชนพรหมราช ตำบลชุม อำเภอปักธงชัย และพื้นที่บางส่วนภายในจังหวัดนครราชสีมา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในงาน
การศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ในส่วนที่พระราชสีมาภรณ์เป็นองค์ริเริ่มดำเนินการ
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นรูปแบบและ เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการศึกษานอก

โรงเรียนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดผลดีต่อประชาชนและประเทศชาติโดยรวม ซึ่งจะได้ประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าคือ

1. ได้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงานของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ซึ่งท่านมีความวิริยะอุตสาหะในการพัฒนาตนเองโดยอาศัยวิธีการศึกษาทางศาสนาซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษานอกโรงเรียน ที่ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดี
2. ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวความคิดของพระสงฆ์ เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน และงานพัฒนาชนบทว่าองค์การสงฆ์ในพระพุทธศาสนาควรมีบทบาทในการที่จะเข้ามาช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างไร ผลงานวิจัยสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอ้างอิง และใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป
3. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ในส่วนที่พระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่มและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดที่เกิดผลดี เพื่อนำมาใช้อ้างอิงประกอบการวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท แก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด กรมการศึกษานอกโรงเรียน และส่วนราชการอื่น ๆ ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาและการพัฒนาประชาชนให้เกิดประสิทธิภาพเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยรวมต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาสำหรับการศึกษาค้นคว้าได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ประวัติส่วนตัว แนวความคิด และกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีประเด็นหรือเนื้อหาในการศึกษาดังนี้

- 1.1 ด้านประวัติชีวิตและงานของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ได้ศึกษาเนื้อหาต่อไปนี้คือ

1.1.1 ประวัตินคร

1.1.2 ประวัติการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

1.1.3 ประวัติหน้าที่การงานในคณะสงฆ์และสมณศักดิ์

1.1.4 การรับเกียรติคุณ เกียรติบัตร ปริญญากิตติมศักดิ์ ที่ได้รับจากองค์การต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

1.1.5 เรื่องอื่น ๆ เช่น การทัศนศึกษาและดูงานทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีส่วนส่งเสริมแนวความคิดในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาชนบท

1.2 แนวความคิดของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์เกี่ยวกับ

1.2.1 ปัญหาและความต้องการของชุมชนชนบท

1.2.2 แนวทางในการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน และการพัฒนาชนบท

1.2.3 กิจกรรมการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท

ที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533

1.2.4 บทบาทของพระสงฆ์ที่ควรกระทำต่อการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท

1.2.5 การประสานงานระหว่างองค์การในการพัฒนา

1.2.6 แนวความคิดในการพัฒนาทั่ว ๆ ไป

1.3 กิจกรรมและโครงการการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ที่ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ได้แก่

1.3.1 โครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา

1.3.2 โครงการวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ซึ่งเป็นวิทยาเขตหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา

1.3.3 โครงการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาองค์กรสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ในรูปแบบของการอบรมประชาชนในระดับตำบล (อปต)

1.3.4 โครงการจัดการศึกษานอกระบบเรียนประเภทต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน ห้องสมุดประชาชน ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพระมหาธาตุ ซึ่งกิจกรรมโครงการจัดการศึกษานอกระบบเรียนที่ท่านได้ริเริ่มงานการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท

1.3.5 โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการโคกหนองนาพัฒนา เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

จะดำเนินการเน้นหนักในพื้นที่ชุมชนพระมหาธาตุ ลำบดุม และตำบลจั่ว อำเภอป่าตอง และพื้นที่บางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสถานที่จัดการจัดกิจกรรมและเริ่มดำเนินการโดยท่านเจ้าคุณพระราชาสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

สรุปกิจกรรมการศึกษานอกระบบเรียนและการพัฒนาชนบทของท่านเจ้าคุณ

การจัดการศึกษาสำหรับองค์กรสงฆ์ ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้พระสงฆ์และสามเณรในเขตการศึกษา 11 ได้เรียน หลังจากนั้นท่านเจ้าคุณฯ ได้เปิดวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อให้บริการพระสงฆ์และสามเณรในปกครองไว้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาสำหรับประชาชน ท่านเจ้าคุณฯ ได้ดำเนินการจัดทำแผนการอบรมประชาชนระดับตำบล (อปต) ทั้งจังหวัดตลอดปี โดยทำเป็นแผนปฏิบัติการ ให้เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ทุกองค์นำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ทุกข้อตามที่แผนกำหนด พร้อมทั้งมีการจัดทีมติดตามผลประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงในปีต่อไป

เป็นประธานผู้ริเริ่มหาทุนและก่อสร้างศูนย์โภชนาการเด็กก่อนวัยเรียนวัดพระมหาธาตุ เพื่อใช้เป็นสถานที่เตรียมเด็กให้มีความพร้อมก่อนที่จะเข้าเรียนในเกณฑ์ภาคบังคับต่อไป

พัฒนากิจกรรมการต่อหนังสือคำซึ่ง เป็นการจัดการศึกษานอกระบบเรียนประเภทหนึ่งจนได้จัดทำเป็นมุมหนังสือวัดพระมหาธาตุ พัฒนามุมหนังสือวัดพระมหาธาตุเป็นที่อ่านหนังสือวัดพระมหาธาตุ เป็นห้องสมุดวัดพระมหาธาตุ จนถึงศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพระมหาธาตุ ซึ่งเป็นกิจกรรมการศึกษา

นอกรังเรียนให้บริการแก่ชุมชนหรือมหราช และ เป็นต้นแบบของการจัดการศึกษามวลชนแก่วัด สถานศึกษา และส่วนราชการอื่น ๆ ที่จะมาศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นการกระจายการจัด กิจกรรมเพื่อการศึกษาให้กับประชาชนต่อไป

นำคณะสงฆ์และองค์กรสงฆ์ในปกครอง เช่น คณะพระธรรมทูต คณะปริยัตินิเทศก์ ซึ่งเป็น พระสงฆ์นักพัฒนาของจังหวัดนครราชสีมา เข้าร่วมโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น โครงการอุดมการณ์ แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการวิเศษพัฒนา โครงการพระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ซึ่งทุกกิจกรรมทุกโครงการโดยการนำของท่านเจ้าคณะฯ คือส่วนของกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการศึกษาทางด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นธรรมะในพระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานในการร่วม โครงการพัฒนาต่าง ๆ พร้อมกันนั้นจะกำหนดไว้ภายในบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรจะมีต่อการ จัด การศึกษาและการพัฒนามวลชน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติด้วย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษานอกรังเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่หน่วยงานของรัฐบาล และเอกชนจัดขึ้นนอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อให้บริการแก่ประชาชน อันที่นี้เน้น เฉพาะกิจกรรมการศึกษานอกรังเรียนที่จัดสำหรับประชาชนในพื้นที่ชุมชนหรือมหราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่บางส่วนภายในจังหวัดนครราชสีมา ที่ริเริ่มและดำเนินการโดย พระราชสีมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพรหมราช เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ตัวอย่างกิจกรรมดังกล่าว คือ กิจกรรมในด้าน การให้ ความรู้ขั้นพื้นฐาน กิจกรรมการเพิ่มทักษะอาชีพ และกิจกรรมการให้ การศึกษาแก่มวลชน ประเภทการให้ข่าวสารเพื่อการเรียนรู้แก่ประชาชน การฝึกอบรมประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ มีคุณธรรม จริยธรรม อันก่อให้เกิดการพัฒนาและเกิดความสุขโดยส่วนรวม

การพัฒนาชนบท ตามความหมายที่ เบงต์สัน (Bengtsson, 1979 : 27) กล่าวว่า คือ การพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบท มีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาความ

ยากจนในชนบทให้ลดน้อยลง โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้สูงสุดและบังเกิดผลดีซึ่งนำไปสู่การดำรงอยู่ของชุมชนและคุณภาพของชีวิตชุมชนให้ดีขึ้น และผลจากการวิเคราะห์การพัฒนามาของ ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2527 : 1) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชนบทมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นไปอย่างเสมอภาค สร้างการกระจายรายได้ให้เกิดอย่างทั่วถึง ขจัดช่องว่าง ความแตกแยก ของคนและพยายามกระจายบริการที่รัฐจะพึงให้แก่ประชาชนให้มาก และมีความใกล้เคียงกับชุมชนเมืองยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความหมายการพัฒนาชนบทของเบงส์สัน (Bangtsson, 1979) ดังกล่าว

รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลพื้นฐานที่เป็นหลักฐานทางเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประวัติ การจดบันทึก หรือการบันทึกจากการสนทนาเป็นถ้อยคำของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ (โสภาส นิรุตติเมธี) เจ้าอาวาสวัดพรหมราช ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนการสัมภาษณ์จากปากคำของผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ และสังเกตด้วยตนเอง

เครื่องมือและวิธีการในการเก็บข้อมูล

วิธีการในการเก็บข้อมูลมี 3 วิธีคือ

1. การศึกษาเอกสาร ได้แก่ หนังสือ เอกสารและโสตทัศนูปกรณ์ เช่น

1.1 ประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน ประสบการณ์ในการทำงาน และผลงานดีเด่น ซึ่งจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหา คือ ชื่อ-นามสกุล นามฉายา ชาติกาล บิดา-มารดา พี่น้อง การบรรพชาอุปสมบท การศึกษาอบรม ตำแหน่งหน้าที่การงาน การรับสมณศักดิ์ การรับเกียรติคุณ เกียรติบัตร การทัศนศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ

1.2 สอบถามท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ (โสภาส นิรุตติเมธี) เจ้าอาวาสวัดพรหมราช เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เกี่ยวกับอุดมคติ อุดมการณ์ ปรัชญา ในการดำเนินการ

จัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ซึ่งจะได้ข้อมูลคือ การปกครองคณะสงฆ์ การกำหนดนโยบาย การนิเทศตรวจเยี่ยม การแนะนำ การประชุมชี้แจง การให้คำปรึกษา ที่เป็นผลกระทบจากการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท

1.3 พิจารณาจากกิจกรรมและโครงการที่ดำเนินการเกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ซึ่งจะทำให้ทราบถึงรายละเอียดของกิจกรรมโครงการและผลงานทางด้านการพัฒนา งานพัฒนาอาชีพและเสริมรายได้ประชาชน งานพัฒนาการศึกษา งานพัฒนาจิตอาสาประชาชน งานด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา งานส่งเสริมวัฒนธรรม งานพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการประสานงานกับองค์กรเพื่อการพัฒนา

2. การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์พระสงฆ์ในวัดพรหมราชและวัดใกล้เคียงหรือวัดที่มีกิจกรรมที่ท่านเจ้าคุณฯ เป็นผู้ริเริ่ม สัมภาษณ์กรรมการวัด ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนคณะกรรมการหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวความคิดและกิจการมการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ที่พระราชสีมาภรณ์เป็นองค์ริเริ่มดำเนินการ

ตาราง 1 จำนวนผู้ได้รับการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้

ประชากร	จำนวนพระสงฆ์	จำนวนฆราวาส
พระสงฆ์	12 รูป	-
กรรมการวัด	-	8 คน
กรรมการหมู่บ้าน	-	7 คน
ข้าราชการ	-	9 คน
ชาวบ้าน	-	10 คน
รวม	12 รูป	34 คน

3. การศึกษาในภาคสนามเป็นการศึกษาถึงการไปร่วมสังเกตการณ์ในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งมีโครงการและกิจกรรมดังต่อไปนี้

3.1 โครงการพัฒนาทางด้านการศึกษาและการพัฒนา ได้แก่

3.1.1 การจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์ ได้แก่ การดำเนินการก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา และมหาวิทยาลัยราชภัฏวิทยาเขตนครราชสีมา

3.1.2 กิจกรรมพระธรรมทูต และพระปริยัตินิกายจังหวัดนครราชสีมา

3.2 โครงการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน

3.2.1 โครงการอบรมประชาชนระดับตำบล (อปต) ที่ดำเนินการตามแผนทั้งจังหวัด เพื่อสนองนโยบายของมหาเถรสมาคม

3.2.2 โครงการศูนย์วิทยุชนาการเด็กก่อนวัยเรียนวัดพรหมราช

3.2.3 โครงการศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประจำหมู่บ้าน

3.2.4 โครงการโคกขาพัฒนา โครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการพระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และการประสานงานองค์กรเพื่อการพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล

ในการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน และความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมกับผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในแต่ละกิจกรรมไปตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนดำเนินการพิมพ์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดกระทำเสนอโดยใช้ความเรียงบรรยายสรุปเป็นบท คือ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงภูมิหลังของการวิจัย ความหมาย ความสำคัญ และวิธีการวิจัย

บทที่ 2 เป็นการเสนอข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพรหมราช ได้แก่ ประวัติและความเป็นมาของชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์ ข้อมูลด้านประชากร สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม สภาพทางการศึกษา และข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจบทบาทของชุมชนก่อนที่จะนำเสนองานของพระราชสีมาภรณ์ในบทต่อ ๆ ไป

บทที่ 3 เป็นการเสนอประวัติพระราชสีมาภรณ์โดยย่อ ได้แก่ชาติกำเนิด ชีวิตเมื่อเยาว์วัย การเรียนนันทกรรม การศึกษาในเพชรพรพิชิต และการดำรงสมณศักดิ์ในลำดับต่าง ๆ

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอความคิดของพระราชสีมาภรณ์ที่มีต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาชนบท พร้อมทั้งนำเสนอกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความริเริ่มและการนำของพระราชสีมาภรณ์

บทที่ 5 เป็นบทสรุปผลการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผล และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ชุมชนพรหมราช

ประวัติและความเป็นมา

พรหมราช เป็นชื่อของชุมชนหมู่บ้าน ประกอบด้วยสถาบันหลักของชุมชนคือ บ้านพรหมราช วัดพรหมราช และโรงเรียนพรหมราช ชุมชนพรหมราชเป็นชุมชนเก่าสืบทอดอายุมาประมาณ 200 ปี

ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ได้กรุณาเล่าถึงประวัติของชุมชนว่า พรหมราชนั้นเป็นชุมชนเก่าแก่ไม่ได้มีการบันทึกประวัติศาสตร์เอาไว้แต่ประการใด เป็นแต่เพียงคำเล่าเป็นตำนานสืบทอดกันมาว่าเมื่อประมาณ 200 ปี ล่วงมาแล้ว มีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาองค์หนึ่งชื่อว่า "พรหม" ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นบุคคลมาจากถิ่นฐานบ้านใด ได้มาเป็นพระผู้นำชุมชนที่หมู่บ้านแห่งนี้ และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของพระสงฆ์องค์นี้

พระภิกษุพรหมเป็นพระนักเทศน์แหล่งทำนองอีสาน กัดหมักราชได้ไพเราะ เพราะพรุ่งประชาชนและพุทธบริษัทในละแวกนั้นต่างชื่นชอบติดใจในลีลาการเทศน์ของพระภิกษุพรหมเป็นอย่างยิ่ง จนได้รับสมญานามว่า "พระพรหมราช" จนเวลาต่อมาพระภิกษุพรหมได้ลาสิกขาบทแล้วแต่งงานมีครอบครัว และนำครอบครัวพร้อมทั้งบริวาร ญาติมิตร มาตั้งหลักปักฐาน ณ บริเวณที่เป็นชุมชนพรหมราชในปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกขานว่า "พรหมราช" มาจนปัจจุบัน

ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

ชุมชนพรหมราชตั้งอยู่ระหว่างตำบลจัวกับตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมา ไปทางทิศใต้ตามถนนสายนครราชสีมา-ปราจีนบุรี เป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวว่าการอำเภอปักธงชัยไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 9,368 ไร่ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 630 ไร่ ที่เหลือ 8,738 ไร่ เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตรกรรม

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา มีลำน้ำที่สำคัญไหลผ่าน คือ ลำพระเพลิง เป็นลำน้ำเก่าแก่มีมาแต่โบราณ เป็นลำน้ำธรรมชาติ มีน้ำไหลผ่านตลอดปี เป็นที่อาศัยของชาวบ้านได้ใช้อุปโภคบริโภค ตลอดจนใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรได้เป็นอย่างดีตลอดมา ปัจจุบันกรมชลประทานได้สร้างอ่างเก็บน้ำลำพระเพลิงขึ้น ลำพระเพลิงที่ไหลผ่านชุมชนพรหมราช จึงรับน้ำมาจากอ่างเก็บน้ำดังกล่าว

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนพรหมราช คล้าย ๆ กับสภาพทั่ว ๆ ไปของภาคอีสาน คือ ร้อนจัดในช่วงฤดูร้อน ประมาณเดือนมีนาคม เมษายน และมีฝนตกค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายน ทำให้ปริมาณน้ำมีเพียงพอต่อการทำการเกษตร ในฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ อากาศค่อนข้างหนาวโดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ชุมชนพรหมราชเป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ ประกอบด้วยหมู่บ้านขนาดเล็ก รวม 8 หมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลชุม และตำบลจั่ว หมู่บ้านที่ขึ้นกับตำบลชุมมี 7 หมู่บ้านคือ บ้านพรหมราช หมู่ที่ 8, บ้านสวนหมาก หมู่ที่ 11, บ้านกุดวิเวท หมู่ที่ 10, บ้านโนนวังหิน หมู่ที่ 2, บ้านโนนตากแดด หมู่ที่ 1, บ้านหนองปลิง หมู่ที่ 3, และบ้านชุม หมู่ที่ 9 ส่วนอีก 1 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกสามสิบ หมู่ที่ 4 นั้นขึ้นกับตำบลจั่ว

หมู่บ้านทั้ง 8 ดังกล่าวประกอบกันเข้าเป็นชุมชนพรหมราช โดยมีวัดพรหมราช เป็นศูนย์กลาง ระยะทางโดยประมาณจากหมู่บ้านต่าง ๆ ถึงวัดพรหมราชประมาณ 2 กิโลเมตรโดยเฉลี่ย

ประชากร

ชุมชนพรหมราชทั้ง 8 หมู่บ้านมีครัวเรือนรวมกันทั้งสิ้น 528 ครัวเรือน มีประชากร 2,354 คน เป็นชาย 1,150 คน และหญิง 1,204 คน (สำนักงานพัฒนาชนบท อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. 2533)

ตาราง 2 ประชากรในชุมชนพรหมราช 8 หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2533 แบ่งตามกลุ่มอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
0 - 5 ปี	94	8.175	87	7.256	181	7.689
6 - 7 ปี	41	3.565	45	3.737	86	3.653
8 - 14 ปี	173	15.063	153	12.708	326	13.849
15 - 18 ปี	102	8.869	113	9.385	215	9.133
19 - 50 ปี	530	46.087	599	49.751	1,129	47.961
50 ปีขึ้นไป	210	18.261	207	17.193	417	17.715
รวม	1,150	100.00	1,204	100.00	2,354	100.00

แหล่งข้อมูล เอกสารโรเนียวสรุปข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน สำนักงานพัฒนาชนบท อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2533

จากโครงสร้างด้านอายุของประชากรที่แสดงในตาราง 2 เป็นการแบ่งกลุ่มอายุของประชาชนตามแบบสำรวจ จปฐ (แบบสำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน) เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการวางแผนพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของประชากรในชนบท ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ถึงระดับพื้นฐานที่ควรจะเป็น (Basic Minimum Needs) ประชากรแต่ละกลุ่มอายุย่อมมีเป้าหมายการพัฒนาที่ต่างกัน เช่น

ประชากรกลุ่มอายุ 0-5 ปี เป็นกลุ่มเด็กเล็กที่จะต้องเฝ้าระวังในเรื่องการขาดสารอาหารและการให้วัคซีนป้องกันเชื้อโรคตามระยะเวลา และจำนวนครั้งที่กำหนด กลุ่มอายุ 6-7 ปี เป็นเด็กเล็กก่อนวัยเรียนในภาคบังคับ จะต้องเตรียมความพร้อมของเด็กกลุ่มนี้ในรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความพร้อม เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนเพื่อจะส่งต่อให้กับโรงเรียน

ประถมศึกษาต่อไป กลุ่มอายุ 7-14 ปี เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเรียนของ เกณฑ์บังคับในระดับประถมศึกษา กลุ่มอายุ 15-18 ปี เป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐบาลพยายามจะรณรงค์ให้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ทั้งงานและนอกระบบโรงเรียนถ้าไม่เรียนต่อในระบบก็ให้การศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียน กลุ่มอายุ 19-50 ปี เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยแรงงาน ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางด้านการมีงานทำและฝึก อาชีพให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น สำหรับกลุ่มอายุสุดท้ายคือ กลุ่มอายุ 51 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่รัฐบาล ควรให้การส่งเสริมและให้การช่วยเหลือในรูปแบบของสวัสดิการด้านต่าง ๆ

การแบ่งประชากรออกตามโครงสร้างด้านอายุนี้ สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนใช้ในการวางแผนงานการจัดการศึกษาและพัฒนา ให้เป็นไป ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่อไป

สภาพทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจจากแบบสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) เมื่อปี พ.ศ. 2533 ของหมู่บ้านในชุมชนพรหมราชทั้ง 8 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ 528 ครัวเรือนสามารถสรุปภาพรวม ด้านเศรษฐกิจของชุมชนพรหมราช ได้ดังตาราง 3 ต่อไปนี้

ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชนพรหมราช สรุปจากแบบสำรวจ จปฐ. ของที่ทำการสภา ตำบลจัว ตำบลดุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2533

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	จำนวน	หน่วย
1. ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรอย่างเดียว	203	ครัวเรือน
2. ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกินกว่า 1 อย่าง (อาชีพเสริม เช่น ทอผ้า ค้าขาย และอื่น ๆ)	325	ครัวเรือน
3. ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	503	ครัวเรือน

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	จำนวน	หน่วย
4. ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	25	ครัวเรือน
5. ผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ยประมาณ (ราคาข้าวเปลือกในท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2533 กิโลกรัมละ 3.50 บาท)	600	กก./ไร่
6. ค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่น/วัน/คน	40-50	บาท
7. รายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี	14,450	บาท
8. รกยนต์	25	คัน
9. รกอีแต่น	44	คัน
10. รถไถนาเดินตาม	87	คัน
11. มอเตอร์ไซด์	176	คัน
12. จักรยาน	233	คัน

แหล่งข้อมูล สถิติข้อมูล ที่ทำการสภาตำบลจั่ว ตำบลชุม อำเภอบำเภองชัย จังหวัดนครราชสีมา
ปี พ.ศ. 2533

ประมาณร้อยละ 95 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำไร่ และทำสวน เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเลี้ยงสัตว์ใช้งาน เช่น วัวและควาย รวมทั้งสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารโปรตีน เช่น หมู เป็ด ไก่ และปลาชนิดต่าง ๆ

การเลี้ยงสัตว์ใช้งาน เช่น วัวและควาย มีเกือบทุกครอบครัวแต่จำนวนไม่มาก ประมาณ ครัวเรือนละ 4-8 ตัว เช่น วัวใช้ลากจูงเกวียน เพื่อขนผลผลิตทางเกษตร และควายใช้ไถนา

สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารโปรตีน เช่น หมู จะเลี้ยงครอบครัวละไม่เกิน 2-4 ตัวพอเป็นงานอดิเรก สำหรับเป็ดไก่ เลี้ยงไว้กินเองกันทุกหลังคาเรือน และเลี้ยงเป็ดไว้สำหรับกินไข่ประมาณ

ครอบครัวละ 5-20 ตัว ส่วนใหญ่เลี้ยงเพื่อใช้บริโภคในครอบครัว เหลือจากบริโภคจึงจะนำไปจำหน่าย

จากการสัมภาษณ์ นายน้อย ร้อยพรมราช ราษฎรบ้านเลขที่ 87/8 บ้านพรมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย ซึ่งเป็นคนหนึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านพรมราชนั่นเอง ทำให้ทราบถึงการดำรงชีพของคนส่วนใหญ่ในชุมชนพรมราชคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักด้วยการทำนาปลูกข้าวเพื่อไว้บริโภคในครอบครัว เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขาย ในช่วงที่ว่างจากการทำนา ผู้ชายส่วนใหญ่จะทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์มีบางส่วนที่ไปรับจ้างเป็นช่างก่อสร้างต่างถิ่น เช่น ในตัวอำเภอปักธงชัยและในจังหวัดนครราชสีมา

สำหรับสตรีและแม่บ้าน ในฤดูกาลที่ว่างจากการทำนาส่วนใหญ่จะปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าอยู่กับบ้าน มีเป็นบางส่วนที่เดินทางไปรับจ้างทอผ้าที่โรงงานทอผ้า ในอำเภอปักธงชัย จากการสอบถามนางแจ่ม พาพรมราช ชาวบ้านบ้านพรมราช ที่ไปรับจ้างทอผ้าในโรงงานดังกล่าวบอกว่ารายได้จากการรับจ้างต่อวันอยู่ระหว่าง 100-150 บาท

สภาพเศรษฐกิจโดยรวม จากการสังเกต และการสอบถามผู้นำหมู่บ้านในชุมชนพรมราช ทำให้ประเมินได้ว่าประชาชนในชุมชนพรมราชมีฐานะค่อนข้างดี มีสภาพความเป็นอยู่และรายได้ดีกว่าหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา

สภาพทางสังคม

ประชาชนในชุมชนพรมราชทั้งหมด 528 ครัวเรือน นับถือพุทธศาสนา จตุรวมแห่งศรัทธา และการนับถือพระพุทธศาสนาคือ วัดพรมราช โดยมีท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ เป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์รวมความเลื่อมใสและศรัทธาของประชาชนในชุมชน

สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนพรมราชมีลักษณะคล้ายคลึงกับชนบทไทยในภาคอีสานทั่วไป ภูมิปัญญาของคนในชุมชนมีความเื้อบอ้อมอารีเป็นพื้นฐาน การร่วมกิจกรรมและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นลักษณะญาติมิตร มีการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึด เช่น ประเพณีการบวชนาค การทำบุญวันสำคัญทาง

ศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา ประเพณีการดำบาตรเทโว การ
กวนข้าวทิพย์ และการเทศมหาชาติชาดก เป็นต้น

งานส่วนของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ท่านเจ้าคุณพระราชมารค์ได้กรุณาเล่าให้ฟังว่าชาวบ้าน
มีความเชื่อพื้นฐานตามบรรพบุรุษคือ การนับถือและระลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษ ได้แก่ ปู่ ย่า
ตา ยาย ความเชื่อในเรื่องผีसाงนางไม้ เชื่อความฝัน และการถือโชคลาง

นอกจากนี้ก็มีกิจกรรมการเล่นและประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น สุกาณิด คำคม คำพังเพย
ปริศนาคำทาย เพลงพื้นบ้าน ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีการต่ออายุ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน เช่น ถ้าผู้ฝันว่ากรามหรือฟันหักก็ถือว่าฝันร้าย จะมีอุบัติเหตุ
หรือตาย มีวิธีแก้ฝันร้ายด้วยการตื่นแต่เช้าไม่พูดกับใครแล้วดื่มน้ำมาหนึ่งขัน ยืนหันหน้าไปทางทิศ
ตะวันออก ยกขึ้นน้ำขึ้นเหนืออกแล้วบริกรรมคาถาว่า "อิติปิโส ภควา ตัวข้าฝันร้าย ขอให้กลายเป็นดี
สัพพะโสทธิ ะวันตุเม" วิธีการแก้ฝันดังกล่าวถือว่าเป็นกุศโลบายทางจิตวิทยายอย่างหนึ่ง ที่จะช่วย
ให้ผู้ฝันร้ายนั้นคลายความวิตกกังวลลงได้ งานทางตรงข้ามถ้าเป็นการฝันดี เช่น ฝันว่าได้ขึ้นช้าง
มีความเชื่อว่าจะต่อไปภายหน้าผู้นั้นจะได้เป็นใหญ่ เป็นโต มีบุญวาสนา และมีความก้าวหน้างานอาชีพ
การงาน ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น (วิทยาลัยครูนครราชสีมา. 2525 : 152)

ความเชื่อเกี่ยวกับการต่ออายุ เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของคนในชนบทไทยในภาคอีสาน
วิธีการต่ออายุก็คือการนำทรายมาผสมน้ำให้ขึ้นแล้วจุ่มขึ้นหรือถ้วยเล็ก ๆ เป็นแบบสำหรับปั้นทราย
ให้เป็นรูปเจดีย์แล้วนำไปเรียงไว้ใต้ต้นโพธิ์หรือต้นไทรในวัด ใช้ไม้ไผ่หรือก้านมะพร้าวเหลาเป็น
ต้นธงเพื่อติดธงกระดาษรูปสามเหลี่ยมไว้ที่ปลาย แล้วนำไปปักไว้บนเจดีย์ทราย กองทรายที่แทน
เจดีย์นั้นจะต้องมีจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าอายุของผู้ที่ประกอบพิธีต่ออายุนั้น เมื่อก่อเจดีย์ทราย
เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะไปนิมนต์พระสงฆ์ให้มาสวดบังสุกุลเพื่อเป็นการต่ออายุต่อไป

กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการประสมประสาน
ระหว่างความเชื่อในพระพุทธศาสนากับความเชื่อตามลัทธิพราหมณ์ รวมทั้งการถือผีสางและเทวดา
กิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เน้นถึงความสามัคคี ความเป็น
สิริมงคล การขอขมาต่อการทำผิด การบวงสรวงอันนวยการแสดงออกซึ่งความศรัทธาและความ
กตัญญูต่อบรรพบุรุษ

สภาพทางการศึกษา

พื้นฐานทางการศึกษาของประชาชนในชุมชนพรหมราชโดยทั่วไปมีสภาพคล้ายคลึงกับสภาพของชนบทอีสานส่วนมาก กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับและโรงเรียนในชนบทก็มีเพียงแต่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น ถ้าจะเรียนต่อชั้นสูงขึ้นก็จะต้องเดินทางเข้าไปเรียนในตัวเมืองซึ่งอยู่ห่างไกล ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นความสำคัญที่จะเรียนขั้นสูงขึ้นต่อไป แต่ในปัจจุบันประชาชนได้ยอมรับความสำคัญของการศึกษามากขึ้น ประกอบกับการคมนาคมสะดวก โรงเรียนมัธยมได้ขยายออกมาใกล้ชุมชนมากขึ้น ดังนั้น เด็ก ๆ รุ่นหลังจึงได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาระดับสูงขึ้น

โรงเรียนประถมศึกษาวัดพรหมราช เป็นสถานศึกษาเพียงแห่งเดียวในชุมชนพรหมราช ถ้าหากบุตรหลานของประชาชนจะเรียนต่อในระดับสูงขึ้นกว่าภาคบังคับมีทางเลือกคือ เดินทางออกจากชุมชนไปเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอโกสุมพิสัย เพราะว่าในตำบลจั่วและตำบลตูม ไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเปิดทำการสอนบางครั้งครอบครัวมีฐานะดีก็จะส่งบุตรหลานของตนไปเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมในตัวจังหวัดแต่ก็มีส่วนน้อย ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวจึงทำให้อัตราทางการศึกษาของประชาชนในชุมชนค่อนข้างต่ำ ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านด้านการศึกษารูปได้ดังตาราง 4 คือ

ตาราง 4 ข้อมูลทางการศึกษาของประชากรชุมชนพรหมราช

ระดับการศึกษา	จำนวน				รวม	ร้อยละ
	ผู้กำลังศึกษา	ร้อยละ	ผู้สำเร็จแล้ว	ร้อยละ		
ประถมศึกษา	326	67.635	1,424	76.068	1,750	74.342
มัธยมศึกษาตอนต้น	57	11.826	160	8.547	217	9.218
มัธยมศึกษาตอนปลาย	58	12.033	157	8.387	215	9.133
อนุปริญญา	33	6.846	83	4.334	116	4.928
ปริญญาตรีขึ้นไป	8	1.660	48	2.564	56	2.379
รวม	482	100.00	1,872	100.00	2,354	100.00

แหล่งข้อมูล ศูนย์ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน ที่ทำการสภาตำบลชุม ตำบลจั่ว พ.ศ. 2533

ข้อสังเกตจากตาราง 4 แสดงให้เห็นถึงระดับการศึกษาของประชากรในชุมชนค่อนข้างต่ำ คือระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นภาคบังคับมีสูงถึงร้อยละ 74 ที่เหลือประมาณร้อยละ 28 ที่จบการศึกษาระดับสูงกว่า โดยเฉพาะในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีมีเปอร์เซ็นต์ต่ำ คือ ร้อยละ 2-5 เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อนำข้อมูลจากตาราง 2 ซึ่งเป็นข้อมูลแสดงการจัดกลุ่มอายุของประชากรในชุมชนพรหมราชช่วงอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 215 คน เปรียบเทียบกับตาราง 3 ซึ่งเป็นข้อมูลทางการศึกษาต่อในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 ของประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดซึ่งเกินครึ่ง เป็นตัวชี้ให้เห็นว่าประชาชนให้ความสนใจต่อการศึกษาของบุตรหลานของตนสูงขึ้น

ในส่วนที่เป็นกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและกิจกรรมการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนพรหมราชเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช ศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมวัดพรหมราช ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนวัดพรหมราช และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับเผยแพร่ข่าวสารการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นเครื่องมือเพื่อนัดหมายของผู้นำหมู่บ้านในชุมชน

ที่อ่านหนังสือ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมและหอกระจายข่าว รวมอยู่ในบริเวณเดียวกันภายในบริเวณวัดพรหมราช โดยมีพระพูน กุศลจิตโต เป็นผู้ดูแลสถานที่ดังกล่าว เช่น จัดหนังสือให้บริการยืมหนังสือ จัดรายการหอกระจายข่าว เข้า-เรียน รักษาความสะอาดภายในและภายนอกบริเวณสถานที่ดังกล่าว โดยท่านมีห้องพักอยู่ในอาคารห้องสมุดวัดพรหมราชตลอดเวลา

นอกจากการให้บริการหนังสืออ่าน การกระจายข่าว และการจัดนิทรรศการต่าง ๆ แล้ว ภายในศูนย์ฯ ยังจัดแสดงพิพิธภัณฑ์อันเป็นศิลปะท้องถิ่นทั้งภายในอาคารและกลางแจ้งไว้ให้ประชาชนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาหาความรู้อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าศูนย์การเรียนรู้วัดพรหมราชแห่งนี้เป็นแหล่งความรู้ที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบมากกว่าแห่งอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่องค์การสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมาเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการจัดให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดเท่านั้น

การบริหาร การจัดการ ศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมวัดพรหมราชเป็นหน้าที่ของท่านเจ้าคุณพระราชาสีมาภรณ์เกือบทั้งหมด ท่านเจ้าคุณฯ ได้ดำเนินกิจการของศูนย์ฯ ด้วยวิธีการอันเรียบง่าย แต่มีคุณภาพและที่สำคัญก็คือ ไม่เบียดเบียนงบประมาณของทางราชการ การดูแลรักษา การซ่อมบำรุง ตลอดจนการให้บริการเพื่อการศึกษา ท่านเจ้าคุณฯ ได้จัดให้พระสงฆ์และสามเณรวัดพรหมราชเป็นผู้รับผิดชอบ

วัสดุอุปกรณ์การก่อสร้างอาคารสถานที่ หนังสือทุกประเภทที่เป็นประโยชน์สำหรับให้ประชาชนในชุมชนได้อ่าน-ได้ศึกษา ตลอดจนโต๊ะ เก้าอี้ และเครื่องมือวัสดุทัศนูปกรณ์ ล้วนแต่ได้รับการบริจาคจากผู้ใจบุญบริจาคให้ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงความสามารถขององค์การสงฆ์ใน

พระพุทธศาสนาที่สามารถจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมการจัดการศึกษาเพื่อมวลชนของท่านเจ้าคุณฯ ตามที่ได้กล่าวมาข้างแล้วนั้นคือจุดเด่นซึ่งเป็นจุดเน้นที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียด และจะนำเสนอในบทที่กล่าวถึงกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ท่านเจ้าคุณเป็นผู้ริเริ่มในการจัดต่อไป

ในส่วน of ชุมชนพระมหาชนนั้น ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสชุมชนฯ ด้วยตนเอง ประกอบกับการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลายท่าน พอที่จะสรุปสภาพพื้นฐานของชุมชนพระมหาชนได้ดังนี้คือ

ชุมชนพระมหาชนแม้จะอยู่ห่างไกลจากความเจริญในเขตเมืองมีสภาพเป็นชุมชนชนบท แต่ก็ยังนับว่าดีกว่าสภาพชนบทโดยทั่ว ๆ ไปในภาคอีสาน กล่าวคือ สภาพทางจิตใจ ความเป็นอยู่ ความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในชุมชน ตลอดจนสภาวะทางเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนไม่ฝืดเคือง ทั้งนี้ก็เพราะว่าประชาชนในชุมชนแห่งนี้มีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความฉลาด มีความสามารถในการให้การสั่งสอนอบรมและช่วยเหลือชี้ช่องทางในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกที่ควรแก่ประชาชนในชุมชน ท่านเจ้าคุณพระราชาสีมารักษ์ท่านเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจที่ทุกคนต่างเลื่อมใสศรัทธา

ท่านเจ้าคุณฯ เป็นผู้ที่เสียสละและเป็นองค์นำในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในทุก ๆ ด้านของคนในชุมชน ท่านกล่าวกับผู้เขียนว่า อาตมาเป็นคนหนึ่งที่งัดขึ้นเกิดที่นี่ อาตมาจะทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองถิ่นกำเนิดเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นก็ทำประโยชน์ให้กับจังหวัดและประเทศชาติในที่สุด โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติจนกว่าชีวิตจะหาไม่

นับว่าจังหวัดนครราชสีมาเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของประเทศ ที่มีความสามารถสูงและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และช่วยเหลือในการพัฒนาสังคมประเทศชาติเป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่การนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตต่อไป

ประวัติชีวิตพระราชสีมาภรณ์

พระราชสีมาภรณ์ เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในราชทินนาม "พระราชสีมาภรณ์ สาทรประชาภิเษกานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี" เมื่อปีพุทธศักราช 2530

ชาติกำเนิด

ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์มีนามเดิมว่า โยภาส วิจารณ์พหลี เป็นบุตรคนแรกในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 6 คน บิดาชื่อ นายปั่น วิจารณ์พหลี มารดาชื่อนางมา วิจารณ์พหลี (นามสกุลเดิม พงษ์พันธ์)

ท่านเกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 5 เดือนมกราคม พุทธศักราช 2477 จุลศักราช 1296 รัตนโกสินทรศก 153 ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเมีย เวลา 10 นาฬิกา 47 นาที ณ บ้านเลขที่ 120 บ้านจั่ว หมู่ที่ 3 ตำบลจั่ว อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ท่านเจ้าคุณฯ เกิดในครอบครัวเกษตรกร ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และทำสวน มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับปานกลาง ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายตามแบบฉบับของชาวชนบทไทยทั่วไป (พระศรีธรรมมาภรณ์. 2533 : 15)

จากการให้สัมภาษณ์ ท่านเจ้าคุณฯ ได้เล่าถึงบรรพบุรุษของท่านว่า คุณปู่ทวดของท่านเป็นคนไทยเชื้อสายมอญชั้นปลายแถว มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่บ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย ภายหลังได้อพยพแยกจากถิ่นกำเนิดมาตั้งรกรากทำมาหากินในที่ซึ่งเป็นที่บ้านจั่วในปัจจุบัน ท่านปู่ทวดนั้นยังไม่มีที่ตั้งนามสกุล เพิ่งมาที่มีการจัดตั้งชื่อสกุลในสมัยคุณปู่-คุณย่า ซึ่งเป็นต้นตระกูล "วิจารณ์พหลี" ส่วนทางด้านคุณตา-คุณยายก็เป็นต้นตระกูล "พงษ์พันธ์"

ท่านเจ้าคุณฯ ได้เล่าถึงบรรพบุรุษในตระกูลของท่านว่าล้วนแต่นับถือศาสนาพุทธ มีความเลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามหลักศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด "ลูกผู้ชายในตระกูลทุกคนจะต้องบวชเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและบวชกันคนละหลาย ๆ พรรษา ที่ไม่สึกออกมาและบวชอยู่จนได้เป็นครูบาอาจารย์ เป็นสมภารเจ้าวัดทั้งหลาย ที่บวชอยู่ไม่ได้สึกหาลาเพศออกมาเป็น "ทิศ" ซึ่งเป็นคำที่กร่อนมาจากคำเดิมว่า "บัพทิต" ก็มีไม่น้อย

สำหรับลูกผู้หญิงก็ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่และอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณสมบัติของกุลสตรี คือ "รักษาเนื้อตัวดี มีวิชาเลี้ยงลูก พูกิจรักสามี ดีต่อญาติทุกทาง วางแผนครอบครัว และรู้จักทำตัวให้เป็นประโยชน์"

นี้แสดงถึงว่าเคร่งครัดในศาสนาและวัฒนธรรมกันมาจนสายเลือดลูกผู้หญิงถ้าจะเลือกคู่ครองก็จะต้องเลือกหิด คือชายที่ผ่านการบวชเรียนและอบรมธรรมทางพระพุทธศาสนามาก่อนแล้ว มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นคนดิบไม่สมบูรณ์

"ด้วยบรรยากาศสภาพแวดล้อมซึ่งประกอบด้วยวัด พระสงฆ์ เสียงโห่พระสวดมนต์ เสียงฆ้อง กลอง และระฆัง ตลอดจนคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นสิ่งที่อาตมาได้รับมาตั้งแต่เกิด จนถึงปัจจุบัน ญาติผู้ใหญ่ของอาตมาคือ น้องชายของย่าบวชเป็นอาจารย์เจ้าวัดชื่อ อาจารย์หลอด และ หลวงลุงดี พี่ชายของแม่เป็นอีกท่านหนึ่งที่บวชเป็นพระอาจารย์ปกครองวัด อภิศคนเป็นศาสนทายาท รับใช้พระศาสนาจนตลอดชีวิต

จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้รับมาจึงเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ว่า ท่านเจ้าคุณฯ เป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยสายเลือดโดยแท้จริง

ชีวิตเมื่อเยาว์วัย

วัยมารดาของท่านคือ นางมา วิจารณ์พลี ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2533) อายุ 75 ปี ทำนักรับปฏิบัติธรรมอยู่กับท่านเจ้าคุณฯ ที่วัดพรหมราช ได้เล่าประวัติของท่านเจ้าคุณฯ เมื่อตอนเยาว์วัยว่า "ท่านเจ้าคุณฯ เป็นลูกคนแรกของครอบครัว เมื่อจะให้กำเนิดท่าน ย่อมแม่ฝันว่าได้ไปงานบวชนาคที่วัดจั่ว ขณะกำลังบวชนาคแม่กับพวกเพื่อนนั่งรออยู่ที่โคนต้นโพธิ์หน้าโบสถ์ แม่เหลือบไปเห็น

มิดชิดด้ามงา จำได้ว่าเป็นของหลวงปู่มี วัดพรหมราช ท่านเคยมาทอดกฐินที่วัดจั่ว ตั้งแต่เมื่อแม่มีอายุได้ 15-16 ปี จนสมัยที่อาจารย์หลอดยังเป็นสมภารเจ้าวัดอยู่ มิดเล่มนี้หลวงปู่มีท่าน้ำขี้เจียรหมากอยู่ที่ตรงนี้แหละท่านคงลืมไว้ แม่ก็เฝ้าว่าเป็นของเก็บได้ เมื่อชักออกมาดูแม่เห็นมีความแหลมคมมากและมีประกายวาววับ แม่รู้ว่ามันเป็นของมีค่ากลัวว่าจะหาย แม่จึงนำเอาไปฝากไว้กับหลวงลุงดีให้ช่วยดูแลเอาไว้

โยมแม่ของท่านเจ้าคุณฯ ได้เล่าว่า จนวัยเด็กท่านเจ้าคุณฯ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ สุขภาพเรียบร้อย ไว้ตัว ไม่ซุกซนเหมือนเด็ก ๆ ทั่วไป รักสงบ ชอบอยู่เงียบ ๆ ไม่ชอบเล่นซนเหมือนเด็กในวัยเดียวกัน ชอบเข้าหาผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ มีแววฉลาด จัดลำดับและฐานะของผู้คนได้ตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น ผู้มีอายุมากกว่าต้องได้รับการเคารพจากผู้มีอายุน้อยกว่า ผู้มีอายุต่ำไม่ควรละลาบละลั้วผู้มีอายุสูงด้วยการหยอกเินเดินข้าม เล่นตลกหรือกอดคอ เป็นต้น

สิ่งที่ท่านเจ้าคุณฯ ชอบมากก็คือการอ่าน-เขียนหนังสือ และมักชอบถามคุณตา (คุณตาคง พงษ์พันธ์) ไปที่วัด ท่านเจ้าคุณฯ จะไปวัดกับคุณตาทุกเช้า-เย็น และบางครั้งก็จะอยู่ที่วัดได้นาน ๆ ตลอดทั้งวันโดยไม่กลับบ้าน

ผู้เขียนได้กราบเรียนถามท่านเจ้าคุณฯ ถึงเหตุผลที่ท่านชอบวัดมากกว่าบ้านว่าเป็นเพราะเหตุใด ประเด็นนี้ท่านเจ้าคุณฯ ได้เมตตาชี้แจงว่า "วัดและพระสงฆ์ให้สิ่งทีอาตมาต้องการ อาทิ เช่น ความสงบเงียบ ความปลอดภัย การได้อ่าน-คัดเขียนหนังสือ ที่วัดจะพบเห็นสภาพสิ่งแวดล้อมที่เงียบสงบและร่มเย็น ประกอบกับมีหลวงลุงซึ่งเป็นพี่ชายของโยมแม่เป็นอาจารย์เจ้าวัดชักชวนให้ไปอยู่วัดด้วยกัน ด้วยนิสัยที่รักสภาพแวดล้อมที่สงบเงียบและรักการเรียนหนังสือเป็นทุนเดิม จึงขอไปอยู่วัดกับหลวงลุงตั้งแต่อายุได้แค่ 6 ขวบ และก็อยู่ในวัดเรื่อยมาตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน"

เมื่อไปอยู่วัดกับหลวงลุงในฐานะเด็กวัด อาตมาได้รับความอบอุ่นและความรักใคร่เอ็นดูจากเด็กวัดรุ่นพี่ที่ตัวโตกว่าเป็นอย่างดี โดยรุ่นพี่ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำให้ทำกิจอันเป็นหน้าที่ของเด็กวัดโดยทั่วไป เช่น

1. การเก็บที่หลับที่นอนและผ้าห่มให้เป็นระเบียบ การนำออกผึ่งแดดและการซักล้างทำความสะอาดเครื่องนอน
2. การซักเสื้อผ้า กางเกง

3. เทกระโถน บัดกวาดเช็ดถูหมอนัน บรราดกุญ
4. ดายหญ้า บัดกวาดขยะและทำความสะอาดบริเวณวัด
5. การจัดสำรับนหอแจก (หมายถึง สถานที่จัดตบแต่งสำรับกับข้าวเพื่อถวายพระสงฆ์)

การหาผักจัดสำรับ การยกสำรับ การจัดสถานที่ให้พระฉัน การประเคนพระ การเฝ้าคอยดูแลพระสงฆ์ ขณะฉันภัตตาหาร ตลอดจนการเก็บรักษาและชำระล้างถ้วยชาม)

6. การตักน้ำดื่ม น้ำชาใส่ตุ่ม ใส่มือล้างเท้า
7. การจัดหา ผ้าพื้น สำหรับไว้หุงต้ม
8. การถวายบาตร การคอยรับบาตรพระเมื่อท่านกลับจากบิณฑบาต
9. การออกบิณฑบาตข้าวสาร อาหารแห้ง และหยูกยา คิลานเภสัช
10. การต่อหนังสือธรรม (บทสวดมนต์) การทำวัตร สวดมนต์ คำอาราธนา และคำ

ถวายทานต่าง ๆ

นอกจากภารกิจทั้ง 10 ประการดังกล่าว ยังมีกิจที่หลวงลุงจัดเพิ่มให้ทำโดยเฉพาะอีกต่างหากคือ รดน้ำต้นไม้ ทำสวนสมุนไพร ได้แก่ พลุ พริกไทย ดีปลี พริกและผักสวนครัวอื่น ๆ ได้แก่ หอม กระเทียม เป็นต้น

ท่านเจ้าคุณฯ ได้สรุปในเรื่องนี้ว่า จากการประพจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดมาได้รับความเมตตาปราณีจากหลวงลุง หลวงน้า และหลวงพี่ทุกรูปในวัดจั่ว ท่านดังกล่าวจึงได้บอกสอนให้แบบสอนหนังสือวัดจนทำให้อาตมาอ่าน-เขียนหนังสือไทยได้ก่อนที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

การศึกษาในวัยเด็ก

เมื่ออายุครบเกณฑ์ที่จะต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา หลวงลุงจึงจัดการนำไปฝากเข้าเรียนที่โรงเรียนประชาบาลตำบลจั่ว (วัดฉิมพลี) ระยะเวลาเรียน 4 ปี ก็สำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 เมื่อปี พ.ศ. 2488 ขณะที่เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 ได้เป็นลูกเสือสำรองของโรงเรียนด้วย

อาตมาออกจากบ้านไปอยู่วัดตั้งแต่ผมจุกยังคาหัว มาตัดจุกเมื่อเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 2 ผลการเรียนของอาตมาอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจของหลวงลุง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และครู

อาจารย์ ทุกเนื้อหาวิชาที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมา อาตมาจะท่องจำให้ได้จนขึ้นใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในการเป็นผู้นำ การทำพิธีกรรม การปฏิบัติในชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี

ปี พ.ศ. 2484-2488 อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกมาประเทศไทยในฐานะร่วมประกาศสงครามกับประเทศสัมพันธมิตร เมื่ออเมริกา เป็นต้น ได้มีการทิ้งลูกระเบิดทำลายจุดสำคัญในตัวเมืองนครราชสีมา เช่น โรงไฟฟ้า สถานีรถไฟ คลังน้ำมันย่านวัดแจ้งจนตำบลถนนวิสุทธิกลาง และอีกหลายจุดถูกระเบิดทำลายย่อยยับ พระคุณท่านเจ้าคุณพระชินวรธรรมมุนี (มณี อนุสาร ป.ธ.-6) เจ้าอาวาสวัดแจ้งจันทบุรี และรองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ขณะนั้น ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่มีเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นชาวบ้านจั่ว พร้อมกับสามเณรคนหนึ่งชื่อว่า สามเณรพุด เป็นลูกชาวบ้านบ่อพราน อำเภอโคกชัย ได้พากันอพยพหลบภัยสงครามมาทำนุจำพรรษาที่วัดจั่ว ขณะนั้นอาตมายังเป็นเด็กวัดอยู่ ได้เห็นสามเณรพุดซึ่งเรียนได้แค่ประโยคนักธรรมโท แต่มีกิริยาที่สง่างาม มีหนังสือสวดสวดประจำตัว มีผ้าเช็ดตัว มีกล่องสบู่ตัวและอะไร ๆ ที่เป็นของใช้อีกหลายอย่าง ผิดแปลกแตกต่างจากสามเณรวัดเราเป็นอันมาก อาตมาจึงอยากจะบวช แต่เนื่องจากอายุยังน้อยและยังไม่จบ ป.4 หลวงลุงจึงไม่บวชให้ ประกอบกับมีเด็กวัดรุ่นเดียวกันชุดหนึ่งประมาณ 8-9 คน เข้าฝึกดนตรีปี่พาทย์โดยมีหลวงพ่่านวัดจั่วเป็นครูฝึก หลวงลุงท่านจึงอนุญาตให้ร่วมคณะฝึกหัดบรรเลงเพลงปี่พาทย์โดยเลือกฝึกเป็นมือฆ้องใหญ่ตามอย่างวงศาคนญาคู

เรียนปี่พาทย์อยู่ 2-3 ปี ก็พอดีเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ก็ไม่กลับไปอยู่กับพ่อแม่ที่บ้าน ยังคงอยู่กับหลวงลุงที่วัดต่อไป เพราะตั้งใจจะบวชเป็นสามเณร แต่หลวงลุงซึ่งเป็นผู้ปกครองอยากจะให้เรียนต่อในโรงเรียนที่ระดับสูงขึ้น แต่ไม่มีการบังคับจึงได้เสนอแนะแนวทางให้เลือกเป็น 2 ทางคือ "เรียนต่อสายมัธยม" หรือไม่ก็ "เรียนทางธรรม" พร้อมทั้งนำหนังสือเรียนทั้ง 2 ทางมาให้ท่านพิจารณาเพื่อเป็นการเตรียมตัว

ด้วยความไม่ฝืนและมีใจรักที่จะได้บวชเป็นสามเณร จึงไม่สนใจการเรียนต่อสายสามัญ จึงได้กราบเรียนให้หลวงลุงทราบถึงความต้องการที่จะเรียนทางธรรมและบวชเป็นสามเณร ซึ่งหลวงลุงก็ไม่ขัดข้องและพร้อมที่จะให้การสนับสนุน

ท่านเจ้าคุณฯ ได้พูดถึงหลวงลุงซึ่งหมายถึงหลวงลุงตู่ขึ้นว่าท่านมีลักษณะแห่งความเป็นพระดีแต่ไม่ดัง คือ

1. ท่านตั้งใจบวชเป็นพุทธบูชาเพื่อศรัทธาองค์พระศาสดาตลอดชีวิตไม่คิดสึก
 2. ท่านศึกษาเล่าเรียนและศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแตกฉาน สามารถอธิบายข้อที่ลึกซึ้งให้แจ่มแจ้งได้ ทำให้ผู้สงสัยได้รับความเข้าใจได้เป็นอย่างดี
 3. ท่านเป็นพระแท้ประพฤติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ
 4. ท่านเป็นพระเจ้าระเบียบ ละเอียดยละเอียดถี่ถ้วน รักความสะอาดเป็นที่สุด
 5. ท่านเป็นพระทำงานอย่างมีหลักเกณฑ์ และพยายามทำจนสำเร็จให้ดีที่สุด
 6. ท่านไม่ชอบสนทนาเรื่องเหลวไหลไร้สาระ จะสนทนาเฉพาะเรื่องที่ประเทืองปัญญาก่อให้เกิดความรู้ ความฉลาด ความก้าวหน้า และเป็นประโยชน์จริง ๆ เท่านั้น
 7. ท่านเป็นพระที่อ่อนน้อมถ่อมตน สงบเสงี่ยมไม่อวดฉลาด มีมรรยาทในการสนทนา และมีการสมาคมสูง
 8. ท่านเป็นยอดแห่งคนกตัญญู ท่านสอนลูกศิษย์อยู่เสมอว่า จงลืมให้หมดในสิ่งที่เราช่วยเหลือเขา แต่จงจำให้แม่นยำในสิ่งที่เขาช่วยเหลือเรา และให้หาทางตอบแทนให้ได้จนสุดความสามารถ
 9. ท่านเป็นพระประหยัด ซึ่งถ้าดูไม่เป็นจะเห็นเป็นตระหนี่ แต่ที่แท้ท่านจะไม่ยอมเสียของเปล่า ไม่ยอมเสียความคิดเปล่า และไม่ยอมเหนื่อยเปล่า
 10. ท่านเป็นพระชอบให้ รู้สึกเป็นสุขใจที่ได้ให้ แต่กลับเป็นทุกข์ใจที่มีใครให้อะไร ๆ แก่ท่านจนเกินฐานะ จนความรู้สึกของท่านว่าเป็นการเบียดเบียนเขา
 11. ท่านเป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิตที่ดีที่สุด คนมีทุกข์ท้อแท้ไปหาท่าน จะได้รับการชี้แจงวิธีแก้ทุกข์แบบต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งติดตามผลอยู่ตลอดเวลา มีหลายครั้งที่เข้าไปช่วยเหลือเปลื้องทุกข์คนอื่น จนตนเองต้องพลอยทุกข์ไปด้วย แต่ก็ไม่ยอมเข็ดย่นตีร่วมทุกข์กับเขาด้วยความเคียดแค้น
- "คุณลักษณะทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดไว้ในตัวของอาตมาทั้งหมดทั้งสิ้น อาตมายืนยันด้วยตัวของอาตมาเอง"

การเรียนนักรรรม

ต้นปีการศึกษา 2489 หลวงลุงได้นำอาตมาไปฝากเรียนนักรรรมที่สำนักเรียนวัดตะคุ ตำบลตะคุ ซึ่งอยู่ห่างจากวัดจั่วออกไปประมาณกิโลเมตรเศษ ๆ โดยเริ่มต้นเรียนในชั้นตรี มี พระอาจารย์สุตัจ ทินนธมม (สุตัจ พานเมือง น.ธ.เอก) เป็นครูประจำชั้นให้การศึกษาลำเรียน มีอาจารย์ฉัตร จันทสิริ น.ธ.เอก (ภายหลังได้เป็นพระครูวัชรชัยคอม เจ้าคณะอำเภอ บักรงชัย ระหว่าง พ.ศ. 2489-2500) พระเกียรตินิยมแห่งอำเภอบักรงชัย เป็นผู้จัดการและให้การศึกษอบรมภายใต้การอำนวยการของหลวงพ่อโพธิ์ พุทฺธสิริ

หลวงพ่อโพธิ์ พุทฺธสิริ ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดตะกุด จนขณะนั้น ภายหลังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระครูโพธิธำนิธาน จนขณะเดียวกันก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะตำบลจั่ว อีกตำแหน่งหนึ่ง หลวงพ่อโพธิ์ พุทฺธสิริ ท่านมรณภาพไปนานแล้ว ปัจจุบันเหลือเพียงคุณงามความดีที่ชาวบ้านกล่าวถึง และรูปหล่อเททองหล่อจริงที่ชาวบ้านตะกุดไว้กราบไหว้บูชา

ท่านเจ้าคุณฯ ได้กล่าวถึงความประทับใจซึ่งอยู่ในความทรงจำมีรูปลักษณ์คือ โอวาทานพิธี เปิดเรียนวันแรกที่หลวงพ่อโพธิ์ พุทฺธสิริ เจ้าอาวาสวัดตะกุดสอนว่า "ลูกผู้ชายมีความรู้เป็นทรัพย์ มีลายมือเป็นยศ ให้ตั้งใจบวชเรียนทดแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณถึงจะไม่รู้มากเอาแค่เป็นเณรให้รู้ 'นะ' เป็นพระให้รู้ 'โอม' อยู่ได้มีพิธีให้รู้จัก 'นะ โอม พุ ธา ยะ' เท่านั้นก็ปิดประตูนรก เปิดประตูสวรรค์ได้แล้ว"

หลังจากที่หลวงพ่อโพธิ์ พุทฺธสิริ ให้โอวาทแล้ว ก็เป็นการกล่าวปฐมนิเทศโดยพระอาจารย์ฉัตร จันทสิริ ใจความโดยย่อว่า "ขอให้หลักนักปราชญ์ ขอให้ยึดถือเอาไว้ให้ดี ส. จ. ป. ล. วินมุตติต ภักโส บัณฑิต ภาเว คนไม่มี ส. จ. ป. ล. จะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร ส. จ. ป. ล. สุตมบันดิน บัณฑิตดี ปุจฺจติ คนมี ส. จ. ป. ล. เขาจึงเรียกว่า บัณฑิต"

พระสุตัจครูประจำชั้นได้สวดวงวิญญานให้ท่านเจ้าคุณฯ ตั้งแต่นั้นเป็นเด็กชายเมื่อยังไม่ได้บวชโดยการให้แต่งเรียงความกระทู้ธรรมบทว่า "วายเมเกว ปริโส ยาว อตฺถสส นินฺนทา" แปลความว่า "เกิดเป็นลูกผู้ชายควรพยายามรู้ไปจนกว่าประโยชน์จะสำเร็จ"

ท่านเจ้าคุณฯ ได้ตีความและเขียนแก้กระทู้อธิบายส่งอาจารย์ว่า "ลูกผู้ชายชาติทหาร ธรรมชาติสร้างมาให้เป็นนักสู้ เข้มแข็งและอดทน ต้องฝึกฝนอบรมตนให้มีความสามารถ ฉลาด หางาน และทำการด้วยความขยันขันแข็ง ไม่เห็นแก่เหนื่อยแก่ยาก สู้ฟันฝ่าความยากลำบากไป จึงจะได้บรรลุประโยชน์ ขั้นต่ำสุดคือ ความอยู่ดีกินดีในชีวิตปัจจุบัน ขั้นกลางคือความมั่นใจว่าวันนี้ข้างหน้าวิถีทางการดำเนินชีวิตจะไม่ตกต่ำ และขั้นสูงคือการแหวกข่ายแห่งวงล้อมคือวัฏสงสาร ถึงนิพพานดับทุกข์เข็ญ อยู่เป็นสุขสงบและร่วมเย็นกายใจตรมเงาแห่งธรรมของพระพุทธองค์ตลอดไป" คำอธิบายกระทู้ธรรมดังกล่าวทำให้อาจารย์ผู้สอนพอใจมาก และให้สมุดดินสอเป็นรางวัล

บรรพชาเป็นสามเณร

จนปลายปีนั้นเอง (พ.ศ. 2489) หลวงลุงก็จัดการบวชเป็นสามเณรให้ที่วัดตะกุด ตำบลจัว อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2489 เวลา 15.45 น. โดยหลวงพ่อพระครูวิธาน (โพธิ์ พุทฺธสโร) เป็นองค์อุปชาลย์

หลังจากบวชเณรได้ 3 วันก็เข้าสอบนักธรรมชั้นตรีในสนามหลวง ท่านเจ้าคุณฯ เล่าว่าในตอนนั้นท่านได้สำเร็จความปรารถนาถึง 2 ประการคือ หนึ่งได้บวชเป็นสามเณร และสองสอบไล่ประโยคนักธรรมชั้นตรีสนามหลวงได้

ในปีถัดมา (พ.ศ. 2490) ก็สามารถสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรนักธรรมชั้นโทสมกับที่ได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน แต่ครั้นถึงปี พ.ศ. 2491 ไม่มีเพื่อนนักเรียนธรรมชั้นเอกจึงไปสมัครเรียนบาลีไวยากรณ์กับพระน้อย ปัทมป ที่วัดจัว

จากบ้านเกิดเมืองนอน

จนปีนั้นเองท่านเจ้าคุณพระชินรสธรรมณี เจ้าอาวาสวัดแจ้งใน ซึ่งอยู่ในตัวเมืองนครราชสีมา ได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมวัดในเขตปกครอง ไปถึงวัดจัว ตำบลจัว อำเภอบักธงชัย ได้เห็นมีการเรียนการสอนบาลีไวยากรณ์ ท่านจึงออกปากชวนให้ท่านเจ้าคุณฯ ไปอยู่เรียนใน

ตัวเมืองนครราชสีมาด้วยกัน เพราะการเล่าเรียนที่นั่นสะดวกดีกว่าและมีเพื่อนนักเรียนมากด้วย น่าจะเพลิดเพลินและให้โอกาสดีกว่ากัน

หลวงลุง จึงมอบหมายท่านเจ้าคุณ คือ สามเณรโภาส ในขณะที่นั้นให้ไปอยู่กับหลวงพ่อบุญ พระชินวรธรรมนิ ที่วัดแจ้งเงิน ซึ่งนับเป็นการจากบ้านไกลเป็นครั้งแรกในชีวิต

ท่านเจ้าคุณ ได้เล่าถึงความรู้สึกในการจากบ้านมาครั้งนั้นว่า รู้สึกว่าเหง่มาก โดยเฉพาะในตอนเย็นใกล้พลบค่ำตะวันตกแสง หูดรภไฟสายอุบลราชธานีและอุตรธานีส่งเสียงร้องขอทางเข้าเทียบสถานีรถไฟนครราชสีมา น้ำตาไหลพรากเพราะจากบ้านเกิดเมืองนอน คิดถึงหลวงลุง หลวงน้า และวัดที่เคยอยู่ แต่ก็อดใจได้เพราะคิดว่ามาอยู่เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ย่อนปีการศึกษาแล้ว จึงไปขอเข้าเรียนลัดตัดตอนที่สำนักเรียนวัดสุทธจินดา ซึ่งเป็นสำนักเรียนใหญ่ได้มาตรฐานและมีนักเรียนมาก โดยเข้าเรียนชั้นสมาส-ดัตติ-สมัญญากิธาน สนิ

เมื่อขึ้นปีการศึกษา 2492 ได้สมัครเรียนนักธรรมชั้นเอกและเริ่มเรียนบาลีไวยากรณ์หมดอีกรอบหนึ่งจนสำนักเรียนวัดบึง ซึ่งเป็นสำนักเรียนเก่าแก่ประจำเมืองนครราชสีมา ปรากฏว่าสามารถสอบนักธรรมชั้นเอกได้นับนั้น ครั้นถึงปี พ.ศ. 2493 ก็ได้เรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.3

ต้นปีพุทธศักราช 2493 จึงสมัครเรียนบาลีไวยากรณ์ซึ่งเป็นหลักสูตรเปรียญธรรมชั้นตรี (ประโยค 3) ปลายปีก็สอบได้ประกาศนียบัตรประโยคบาลีชั้นเปรียญธรรม 3 สำนักเรียนวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จึงได้เป็นสามเณรมหาโภาส ตั้งแต่นั้นซึ่งใช้เวลาเรียนเปรียญธรรมเพียงปีเดียวก็สอบได้

ท่านเจ้าคุณ ได้เล่าถึงความสำเร็จของท่านด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งหมายถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของท่าน เมื่อเป็นเด็กผู้ฝันอยากเป็นเณร ได้บวชเณรแล้วก็อยากเป็นมหาเปรียญ เพื่อจะได้เป็นครูสอนบาลีและธรรมแก่พระสงฆ์และสามเณรอื่น ๆ ต่อไป

ด้วยความรักในการศึกษาและความวิริยะอุตสาหะ ท่านจึงสำเร็จตามที่ท่านปรารถนา เป็นไปตามพุทธภาษิตที่ท่านยึดถือและนำมาเป็นคติเตือนใจใช้เป็นข้อปฏิบัติคือ "วายเม เกว บุริส ยาวอดถ สำนปทา" แปลความโดยสรุปว่า เกิดเป็นลูกผู้ชายควรพยายามว่าไปจนกว่าจะสำเร็จ ประโยชน์

ด้วยศรัทธาความยึดมั่นในศรัทธาอันเป็นพุทธศานิตอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับสติปัญญา
ชาญฉลาด ท่านเจ้าคุณฯ จึงประสบผลสำเร็จแต่เยาว์วัยและเรื่อยมา

เดินทางเข้าเมืองหลวง

เมื่อได้เปรียญธรรม 3 แล้ว สามเณรหาโอกาสที่มีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อ
ทางธรรมให้สูงขึ้น แต่ก็จนปัญญาที่จะแสวงหาสำนักเรียนที่เหมาะสมได้ จึงตัดสินใจเข้าไปกราบ
นมัสการท่านเจ้าคุณชินรสฯ เจ้าอาวาสวัดแจ้งฯ เพื่อให้ท่านช่วยชี้แนะแนวทางในเรื่องนี้

ด้วยความรักและเมตตาประกอบกับความวิริยะอุตสาหะและความพากเพียรที่ท่าน
ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จึงได้รับความกรุณาจากท่านเจ้าคุณชินรสฯ เจ้าอาวาสวัดแจ้งฯ
ได้เมตตาทำจดหมายนำการเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อฝากตัวเป็นศิษย์กับท่านเจ้าคุณพระเทพวิมล
(ชุ่ม ตีสาริ) เจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ และเจ้าคณะอำเภอคลองสาน กรุงเทพฯ จนขณะนั้น

ท่านเจ้าคุณฯ ได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ครั้งนั้นว่าเป็นไปด้วยความลำบาก ท่าน
เดินทางเข้ากรุงซึ่งเป็นเมืองหลวงเพียงลำพัง พร้อมกับจดหมายของท่านเจ้าคุณชินรสฯ การ
เดินทางครั้งนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิต คือเปลี่ยนสภาพจากสังคมชนบทเข้าสู่สังคม
เมืองหลวง จากพระบ้านนอกเข้าไปอยู่กรุง ความคิดในขณะนั้นสับสนวุ่นวายวิตกกังวลกลัวไป
ต่าง ๆ นานา

เมื่อถึงสำนักวัดทองนพคุณ และได้นำจดหมายไปรายงานตัวเพื่อถวายตัวเป็นลูกศิษย์ของ
ท่านเจ้าคุณพระเทพวิมลแล้ว เหตุการณ์ก็ได้เลวร้ายดังที่คิดไว้ กลับได้รับความเมตตาชี้แนะใน
การปฏิบัติตนเป็นอย่างดี ด้วยเวลาเพียงไม่กี่วันก็สามารถปรับตัวเข้ากับพระสงฆ์ สามเณร ในวัด
ทองนพคุณได้ดี และออกบิณฑบาตรร่วมกับพระสงฆ์สามเณรได้ในเวลาต่อมา

การอุปสมบท

เมื่อปรับสภาพตนเองให้เป็นปกติได้แล้วก็เริ่มเรียน เริ่มศึกษาพระปริยัติธรรม
ชั้นสูงขึ้น จนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จึงได้รับความกรุณาให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ 11

กรกฎาคม พุทธศักราช 2497 เวลา 13.00 น. โดยท่านเจ้าคุณพระเทพวิมล (ชุ่ม ดีสาริ) เจ้าคณะอำเภอคลองสาน ในขณะนั้นเป็นอุปัชฌาย์ พระภัทรมุณี (อิน ภัทรมุณี) เจ้าคณะอำเภอธนบุรี และพระธรรมเจดีย์ (กี มารชิโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ขณะที่จำพรรษาอยู่ที่วัดทองนพคุณนั้น นอกจากสมัครเรียนชั้นประโยคบาลี ชั้นเปรียญธรรมที่สูงขึ้นแล้ว ท่านยังได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนวัดทองนพคุณ กรุงเทพฯ ควบคู่ไปกับการเรียนโดยตลอด จนถึงปีพุทธศักราช 2498 ท่านก็สอบได้ประกาศนียบัตรบาลีเปรียญธรรม ประโยค 6 ณ สำนักเรียนวัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร

กลับบ้านเกิด

ในปีพุทธศักราช 2498 หลังจากสอบได้เปรียญธรรม 6 ประโยค จากสำนักเรียนวัดทองนพคุณ กรุงเทพฯ ได้ระยะหนึ่ง พระมหาโอภาสจึงกลับภูมิลำเนาบ้านเกิดที่นครราชสีมา และได้รับนิมนต์ให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ในช่วงการเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนแห่งนี้เอง ท่านได้ใช้ภูมิปัญญาและความฉลาดไหวพริบเพื่อสอนพระสงฆ์และสามเณร ซึ่งท่านเป็นอาจารย์สอนประโยคบาลีชั้นเปรียญธรรม 3 ประโยค ให้รู้แจ้งเข้าใจจนลูกศิษย์ของท่านสอบได้เป็นมหาเปรียญหลายองค์

ท่านเจ้าคุณฯ ได้เล่าถึงความภาคภูมิใจในการดำเนินชีวิตเป็นครูสอนปริยัติธรรมให้กับพระสงฆ์และสามเณรในครั้งนั้นว่า เป็นโอกาสที่ท่านสามารถนำความรู้ความสามารถช่วยเหลือเพื่อนนักบวชด้วยกันให้เกิดความมานะ และมีกำลังใจที่จะช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งเป็นอุดมการณ์อันแน่วแน่ที่ท่านตั้งไว้ตั้งแต่เริ่มแรก จึงเป็นความภูมิใจจนผลสำเร็จตามปณิธานที่ท่านตั้งไว้ คือ อุทิศตนทั้งชีวิตให้กับพระพุทธศาสนาจนกว่าชีวิตจะหาไม่

เมื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้สักระยะหนึ่งแล้ว พระมหาโอภาสจึงเกิดความคิดที่จะกลับไปพัฒนากิ่งกำเนิด คือ ตำบลจั่ว อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

งานปริญญ์ขึ้นคือ พ.ศ. 2499 จึงกลับไปจำพรรษาที่วัดจั่ว ตำบลจั่ว อำเภอปักธงชัย ซึ่งเป็น
มาตุภูมิของท่านและทำหน้าที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดตะกุด ตำบลจั่ว และได้รับ
การแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสอบประโยคธรรมสนามหลวง อำเภอปักธงชัย

เจ้าอาวาสวัดพรหมราช

พุทธศักราช 2501 ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพรหมราชว่างลง ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน
จึงพร้อมใจกันไปนิมนต์ท่านให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมราช ตำบลชุม อำเภอปักธงชัย จังหวัด
นครราชสีมา สืบต่อมา

เมื่อท่านรับหน้าที่เจ้าอาวาสวัดพรหมราชแล้ว ท่านก็เริ่มงานการพระศาสนาทันทีด้วย
การเปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นในปีเดียวกัน (2501) นอกจากนั้นท่านยังได้รับความไว้วางใจ
จากพระเถระผู้ใหญ่ แต่งตั้งให้เป็นกรรมการสอบประโยคบาลีสนามหลวง จังหวัดนครราชสีมา
เป็นกรรมวาจาจารย์ และปฏิบัติตนเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปกับการบริหารเรื่อยมา
และได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมราช (ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. 2505) เมื่อ พ.ศ. 2507

พ.ศ. 2508 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอปักธงชัย เป็นพระ
ธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2509 เป็นกรรมการอบรมพระอุปัชฌาย์ จังหวัดนครราชสีมา เป็นหัวหน้า
พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ เป็นเจ้าคณะอำเภอปักธงชัย และเป็นกรรมการสอบประโยคธรรม
สนามหลวง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

เจ้าคณะอำเภอปักธงชัย

พ.ศ. 2512 ได้รับสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระครูเจ้าคณะอำเภอชั้นเอกในราชทินนามที่
"พระครูวัชรชัยมณี" จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พ.ศ. 2518 ได้รับสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระครูเจ้าคณะอำเภอชั้นพิเศษนามเดิม จาก สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก และเป็นผู้แทนเจ้าคณะภาค 11 นำข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สนามสอบวัดทรงศิลา จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. 2519 รับภาระหน้าที่เป็นผู้แทนเจ้าคณะภาค 11 นำข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สนามสอบวัดกลางสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ทำหน้าที่เจ้าสำนักเรียนจังหวัดนครราชสีมา เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการจังหวัด เป็นประธาน อบต. (หน่วยอบรมประชาชนระดับตำบล) เป็นกรรมการศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกรรมการอุปัชฌาย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ และ เป็นกรรมการสภาวิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

ในปี 2519 ปีเดียวกันนี้เอง ท่านเจ้าคุณฯ ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

เมื่อได้รับหน้าที่เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ภาระหน้าที่ของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์จึงเพิ่มขึ้น สถานที่ทำงานเพิ่มเป็นสองแห่ง คือ ที่วัดพรหมราช ตำบลคู อำเภอบักธงชัย ซึ่งท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่เดิม กับสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภารกิจประจำของท่านเจ้าคุณฯ ที่ปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอในทุกวันนี้ก็คือ ตั้งจากจำวัดแต่เช้ามีเวลาประมาณ 04.00 น. ประกอบกิจวัตรของสงฆ์ตามหน้าที่ ฉันทัดอาหารเช้า เวลา 07.00 น. มอบหมายภารกิจในวัดพรหมราชให้พระสงฆ์ลูกวัด เวลาประมาณ 08.00 น. เดินทางเข้าสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ณ วัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ทุกวันจันทร์และวันอังคารของสัปดาห์ รับภาระหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือให้กับพระสงฆ์และสามเณรที่โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญจังหวัดนครราชสีมา และวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา

วันละ 4 คาบอย่างสม่ำเสมอ เวลาที่เหลือจากนั้นตลอดสัปดาห์มอบให้กับการบริหารงานในหน้าที่
เจ้าคณะจังหวัดตลอดไปจนถึงเวลา 19.00 น. จึงเดินทางกลับวัดพรหมราช ตำบลดุม อำเภอ
ปักธงชัย

นอกจากภาระหน้าที่ดังกล่าวแล้วท่านเจ้าคุณฯ ยังต้องรับกิจนิมนต์จากญาติโยมและส่วน
ราชการต่าง ๆ เพื่อประกอบภารกิจในการเผยแผ่ อบรม พระพุทธศาสนาและเป็นวิทยากรใน
การบรรยายเกี่ยวกับงานการศึกษาและพัฒนาอีกมากมาย

พ.ศ. 2520 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญในราชทินนาม
ที่ "พระสีหราชสมาจารย์มุนี วิรุณม วิริรักษ์ สังฆปาโมกข์" จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ฯ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

พ.ศ. 2527 สมเด็จพระสังฆนายก สมเด็จพระสังฆราชนิกายสยามวงศ์ แห่งประเทศ
ศรีลังกา โดยอนุมัติของสภาการศึกษาแห่งคณะสังฆศรีลังกา ประทานปริญญาดัศจกัฏฐมหาบัณฑิต
กิตติมศักดิ์สาขาสังคหศาสตร์โดยยัชสิทธิ์ธรรมทางพระพุทธศาสนา

พ.ศ. 2528 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน เขตนครราชสีมาที่ 12 ค่ายปักธงชัย
ถวายเข็มเครื่องหมายและใบประกาศนียบัตร ตอบแทนในการเป็นผู้จัดการอบรมเข้ารับการฝึกอบรม
หลักสูตรความมั่นคงของชาติ และเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมสังฆและประชาชนทั่วประเทศ ใน
โครงการกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ภายใต้อำนาจรับผิดชอบของกองทัพบกที่ 1 ที่ 2 ที่ 3
และที่ 4

พ.ศ. 2529 คณะกรรมการอำนวยการจัดงานส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาล
วิสาขบูชา พ.ศ. 2529 คัดเลือกให้เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเภทส่งเสริม
กิจการคณะสงฆ์ โดยกราบทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เสด็จเป็น
องค์ประธาน พระราชทานเสาศรรคมจักรทองคำ และประกาศเกียรติคุณเป็นเครื่องหมายยกย่อง
เชิดชูเกียรติ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2530 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนาม
ที่ "พระราชสีมาภรณ์ สาทรประชาภิจจานุกิจ มหาฉนฺต บวรสังฆารามคามวาสี" และผ้าไตร
พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง

งานปีเดียวกันนี้เองสภาภาษาต่างประเทศไทย โดยเหล่าภาษาจังหวัดนครราชสีมา ได้ถวาย
 เข็มเครื่องหมายตอบแทนเกียรติคุณในการร่วมบริจาคโลหิต เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยในการปฏิบัติหน้าที่
 ปกป้องเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทย ตามแนวชายแดน

พ.ศ. 2532 กรมป่าไม้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มอบประกาศนียบัตร เพื่อประกาศ
 เกียรติคุณ ในฐานะ เป็นผู้สนับสนุนและทำคุณประโยชน์ให้แก่กรมป่าไม้ สาขาการประชาสัมพันธ์
 การอนุรักษ์ป่าไม้

พ.ศ. 2532 สภาการฝึกหัดครูอนุมัติปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาชนบท

พ.ศ. 2532 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ถวายโล่ประกาศ
 เกียรติคุณ ประเภทบุคคลดีเด่นที่ทำคุณประโยชน์ในด้านการสนับสนุนงานการศึกษานอกโรงเรียน
 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

พ.ศ. 2533 มุลนิธิสมาน-คุณหญิง เบ็ญจา แสงมะลิ ถวายประกาศเกียรติคุณบัตร ใน
 ในฐานะ เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาดีเด่นประจำปี 2533

พ.ศ. 2533 กระทรวงศึกษาธิการมอบโล่เพื่อเป็นเกียรติประวัติที่ได้รับการคัดเลือก
 ในโครงการประกาศเกียรติคุณองค์กรเอกชนดีเด่น ที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนประเภท
 บุคคลที่ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์

พ.ศ. 2533 จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้ว่าราชการจังหวัด (นายไสว พรหมณี) ร่วมกับ
 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา ถวายเกียรติบัตรและเหรียญเชิดชูเกียรติ รางวัล
 "นอมา" (Norma Prize) จากองค์การยูเนสโก

จากการศึกษาประวัติ ผลงาน และเอกสารที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้เขียนไว้ ประกอบกับที่ผู้เขียน
 ได้สัมภาษณ์เพื่อเป็นการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม นำมารวบรวมเป็นประวัติและผลงานของ
 ท่าน ผู้เขียนยอมรับว่าท่านเจ้าคุณฯ นั้น เป็นพระสงฆ์องค์หนึ่งในพระพุทธศาสนาของเมืองไทย
 ที่มีคุณสมบัติพร้อมในทุก ๆ ด้าน ที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ทั่ว ๆ ไปในพระพุทธศาสนาของ
 ไทย และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อข้าราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะ
 ในจังหวัดนครราชสีมาควรที่จะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

แนวความคิดและกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนา

พระราชสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เป็นพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นผู้นำองค์กรสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ท่านเป็นพระนักปกครอง นักการศึกษา และพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีความสามารถสูง เป็นที่ยอมรับในหมู่คณะสงฆ์ นักการศึกษาและนักพัฒนาทั่ว ๆ ไป

ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินชีวิตกับพระคุณท่าน โดยการสัมภาษณ์ การสนทนา และการศึกษาจากบทความที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้เขียนไว้ในหนังสือต่าง ๆ จากเทปบันทึกการบรรยายธรรมทั้งภาพและเสียงที่ท่านแสดงไว้ในโอกาสต่าง ๆ กันเป็นจำนวนมาก ทำให้ทราบถึงแนวความคิดของท่านในเรื่องต่าง ๆ เช่น แนวคิดในการจัดการศึกษา และการพัฒนาชนบทของท่าน

แนวความคิดของท่านเจ้าคุณฯ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการพัฒนานั้นมีมากมายหลายเรื่อง ถ้าจะนำมาเสนอในรายละเอียดจนครบทุกเรื่องทุกแนวความคิดจะมีเนื้อหาสาระที่ยาวมาก จนที่ผู้เขียนจะขอนำเสนอเพื่อการวิเคราะห์เฉพาะแนวความคิดหลัก ๆ ที่สำคัญ เช่น แนวความคิดในการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน แนวความคิดในการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ การจัดการศึกษานอกโรงเรียน และแนวความคิดในการพัฒนาชนบท แต่ละแนวความคิดได้แสดงออกเป็นกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ อีกหลายโครงการ

แนวความคิดในการจัดการศึกษา

ท่านเจ้าคุณฯ ในฐานะผู้รับผิดชอบในการบริหารคณะสงฆ์และในฐานะนักการศึกษา ได้ให้แนวความคิดในการจัดการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไปว่า "การศึกษาดีคือการพัฒนาคนให้เป็นคนดี"

ท่านได้ให้คำอธิบายบรรยายขยายความต่อไปว่า ความเจริญของมนุษย์วัดกันได้ที่การศึกษา ประเทศที่เจริญแล้วคือประเทศที่พลเมืองของเขาได้รับการศึกษาสูงโดยทั่วถึง เพื่อให้ประเทศชาติของเราเจริญทัดเทียมกับอารยะประเทศ ทุกคน ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงมีความจำเป็น

อย่างยี่งที่จะต้องช่วยกันจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชาติ ให้มีความรู้จนได้มาตรฐานและทั่วถึงทุกคน

ท่านได้พูดถึงความเป็นมาของการจัดการศึกษาไทยในอดีตว่า วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเคยเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชาติเป็นแห่งแรกก่อนที่รัฐบาลจะจัดการศึกษาตามระบบของสากลเช่นในปัจจุบัน วัดคือโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมาก่อนในอดีต โดยทำหน้าที่ทั้งสั่งสอนและอบรมในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งศาสตร์และศิลป์ ตลอดจนการปกครอง

เมื่อกาลเวลาผ่านไปประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโดยรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้การจัดการศึกษาโดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของไทยเปลี่ยนไป หน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนแทนที่วัดและพระสงฆ์ ทำให่วัดและพระสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันดั้งเดิมทางการศึกษาถูกลดบทบาทลง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ระบบการศึกษาของไทยกระทบกระเทือนเป็นอันมาก แม้แต่การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะก็ถูกปล่อยปละละเลย โดยให้พัฒนากันไปแบบตามมีตามเกิดคือ ปล่อยย้ให้เป็นไปตามชะตากรรมนั่นเอง

เพราะการไม่ได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร ทำให้รูปแบบการพัฒนาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเปลี่ยนไป พระสงฆ์ส่วนใหญ่มิมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนประชาชน จึงหันไปสนใจทางด้านกาววัดกู่ในพระพุทธศาสนาแทนการจัดการศึกษาให้กับประชาชน บทบาทของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไปเพราะการพัฒนาทางด้านวัดกู่ นั้นจะกระทำให้เกิดผลได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวพระสงฆ์แล้วจึงนำปัจจัยมาบริจาค วิธีที่พระสงฆ์จะกระทำได้ดีคือปลูกศรัทธาให้กับประชาชน พระสงฆ์บางรูปบางองค์ที่มีความรู้ความเข้าใจโดยได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ก็จะมีหาวิธีการอบรมสั่งสอนและสร้างศรัทธาให้หมู่ประชาชนไปในทางที่ถูกที่ควรตามหลักเหตุผล แต่ก็มีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่ศึกษาพระธรรมวินัยและคำสอนของพระพุทธองค์ไม่ถ่องแท้ แต่ต้องการสร้างศรัทธาให้กับตนเอง โดยอาศัยเล่ห์กลในทางเสื่อมด้วยการมอมเมาประชาชนให้หลงงมงาย ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอยู่ในปัจจุบัน

อย่างยั้งที่จะต้องช่วยกันจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชาติ ให้มีความรู้จนได้มาตรฐานและทั่วถึงทุกคน

ท่านได้พูดถึงความเป็นมาของการจัดการศึกษาไทยในอดีตว่า วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเคยเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชาติเป็นแห่งแรกก่อนที่จะมีรัฐบาลจะจัดการศึกษาตามระบบของสากลเช่นในปัจจุบัน วัดคือโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมาก่อนในอดีต โดยทำหน้าที่ทั้งสั่งสอนและอบรมในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งศาสตร์และศิลป์ ตลอดจนการปกครอง

เมื่อกาลเวลาผ่านไปประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโดยรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้การจัดการศึกษาโดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของไทยเปลี่ยนไป หน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนแทนที่วัดและพระสงฆ์ ทำให้วัดและพระสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันดั้งเดิมทางการศึกษากลับตกบทบาทลง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ระบบการศึกษาของไทยกระทบกระเทือนเป็นอันมาก แม้แต่การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะก็ถูกปล่อยปละละเลย โดยให้พัฒนากันไปแบบตามมีตามเกิดคือ ปล่อยให้เป็นไปตามชะตากรรมนั่นเอง

เพราะการไม่ได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร ทำให้รูปแบบการพัฒนาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเปลี่ยนไป พระสงฆ์ส่วนใหญ่นั้นที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนประชาชนจึงหันไปสนใจทางด้านถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาแทนการจัดการศึกษาให้กับประชาชน บทบาทของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไปเพราะการพัฒนาทางด้านวัตถุนั้นจะกระทำให้เกิดผลได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวพระสงฆ์แล้วจึงนำปัจจัยมาบริจาค วิธีที่พระสงฆ์จะกระทำได้ดีคือปลูกศรัทธาให้กับประชาชน พระสงฆ์บางรูปบางองค์ที่มีความรู้ความเข้าใจโดยได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ก็จะหาวิธีการอบรมสั่งสอนและสร้างศรัทธาให้หมู่ประชาชนไปจนทางที่ถูกที่ควรตามหลักเหตุผล แต่ก็มีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่ศึกษาพระธรรมวินัยและคำสอนของพระพุทธองค์ไม่ถ่องแท้ แต่ต้องการสร้างศรัทธาให้กับตนเอง โดยอาศัยหลักกลลวงทางเสื่อมด้วยการมอมเมาประชาชนให้หลงมกมาย ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอยู่ในปัจจุบัน

ท่านเจ้าคุณฯ ได้ให้ทัศนะในเรื่องการจัดการศึกษา การเรียนรู้ ว่า "จะต้องจัดควบคู่กันไปอย่างเหมาะสมระหว่างความรู้กับคุณธรรม จึงจะทำให้สิ่งนั้นเกิดความสุข ถ้าหากการศึกษาจัดให้เฉพาะการเรียนรู้โดยคำนึงถึงแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และไม่เน้นคุณธรรมควบคู่กันไป จะทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะคนที่มีความรู้มากแต่ขาดคุณธรรมจะเป็นผู้เอารัดเอาเปรียบคนอื่นในสังคม"

แนวความคิดในการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์

ในที่นี้จะนำเสนอ 2 เรื่องคือ (1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา และ (2) วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตนครราชสีมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา

ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ได้กล่าวถึงสถาบันพระศาสนาว่า "เป็นสถาบันหลักอันหนึ่งของความเป็นชาติไทย" ส่วนประกอบที่สำคัญของความเป็นสถาบันพระพุทธศาสนา ก็คือ พระสงฆ์และสามเณร บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์และสามเณรก็คือ การเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่นานสืบไปตลอดกาล กับประการที่สองก็คือการให้การอบรมสั่งสอนประชาชน

จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ก็คือ "ครู" ของประชาชน พระสงฆ์จะเป็นครูที่ดีมีคุณเลื่อมใสศรัทธาขึ้นอยู่กับคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันคุณภาพของพระสงฆ์จะมีมากแค่ไหนขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของพระสงฆ์เป็นตัวกำหนด ดังนั้นการปล่อยให้องค์กรสงฆ์พัฒนาทางการศึกษาไปตามยะถากรรมย่อมจะนำผลเสียมาสู่สถาบันพระศาสนาของชาติ "อาตมา มีความเห็นว่าจะต้องเร่งรีบแก้ไข โดยการจัดการศึกษาให้กับพระสงฆ์และสามเณรทั้งทางโลกและทางธรรมสูงขึ้น อย่างน้อยก็ต้องเทียบเท่าองค์กรอื่นในสังคมหรือสูงกว่า ทั้งนี้ เพื่อจะให้เป็นพื้นฐานนำไปพัฒนาระบบการสอนการอบรมให้มีคุณภาพเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาในหมู่ประชาชนต่อไป"

จากแนวความคิดที่เป็นปรัชญาเกิดเป็นอุดมการณ์ทำให้ท่านเจ้าคุณฯ ยึดมั่นที่จะพัฒนาองค์กร
สงฆ์ให้มีการศึกษาสูงขึ้นให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ท่านจึงได้พยายามต่อสู้เพื่อ
จัดหาสถานศึกษาให้กับคณะสงฆ์ โดยเริ่มที่ตัวจังหวัดนครราชสีมา วิธีการของท่านเริ่มด้วยการผลักดัน
ให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเกิดขึ้น ณ วัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยการอนุมัติของกระทรวง
ศึกษาธิการ ตามใบอนุญาตเลขที่ 91/2523 (ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ปีพุทธศักราช 2514) ให้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.
2523 โดยมีท่านเจ้าคุณพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (พุ่ม กิตติสารมหาเถรฯ ปธ. 6) เจ้าคณะภาค 11
และเจ้าอาวาสวัดพระนารายณ์มหาราช เป็นผู้อำนวยการสำนักศาสนศึกษา ท่านเจ้าคุณพระราช
สีมารักษ์ (โสภาส นිරุตติเมธี ปธ. 6) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา และเจ้าอาวาสวัดพระมหา
เป็นผู้จัดการโรงเรียน และมีพระมหานรินทร์ ธมมธโร ปธ. 5 เป็นครูใหญ่ (เอกสารชุดแนะนำ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. 2529 : 1)

ภาพประกอบ 1 วัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 2 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา

วัดพระนารายณ์มหาราช เป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนหลักเมือง ในเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา มีท่านเจ้าคุณพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (พุ่ม กิตติสารมหาเถรฯ) เจ้าคณะภาค 11 เป็นเจ้าอาวาส ภายในอารามหลวงแห่งนี้เป็นศูนย์รวมในการบริหารและสถานศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา เช่น สถานที่ทำการสำนักงานเจ้าคณะภาค 11 สถานที่ทำการสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา สถานที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาฯ และเป็นสถานที่ตั้งวิทยาลัยสงฆ์วิทยาเขตนครราชสีมา

สำหรับท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ มีที่ทำงานอยู่สองแห่งตามหน้าที่รับผิดชอบคือ ที่ท่านักประจำคือวัดพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย ซึ่งพระคุณท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส กับที่ทำการสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดพระนารายณ์มหาราช ในเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา ท่านเจ้าคุณฯ จะใช้เวลาเดินทางในการปฏิบัติหน้าที่ประจำวันคือ หลังฉันอาหารเข้าที่วัดพรหมราชแล้ว ก็จะเดินทางเข้าจังหวัด เพื่อทำหน้าที่บริหารงานคณะสงฆ์ ณ วัดพระนารายณ์

มหาราช จนถึงเวลาเย็นหรือค่ำ ซึ่งกำหนดเวลาไม่ค่อยจะแน่นอนนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจนิมนต์อื่น ๆ ด้วย เมื่อเสร็จจากภารกิจประจำวันแล้ว ก็จะเดินทางกลับวัดพระมหาธาตุราชจนดอนคำ ภารกิจดังกล่าว ท่านเจ้าคุณปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดนครราชสีมา เริ่มเปิดรับสมัครนักศึกษาที่เป็น พระสงฆ์และสามเณรในระดับประถมศึกษาได้จำนวน 60 รูป และเปิดทำการเรียนการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2523

หลักสูตรการเรียนการสอนใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มี 3 หมวดคือ

1. หมวดวิชาพระปริยัติธรรม ประกอบด้วยวิชาภาษาบาลี วิชาศาสนปฏิบัติ และวิชา พระธรรมวินัย

2. หมวดวิชาสามัญ ประกอบด้วยวิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาสังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาสุขศึกษา

3. หมวดกิจกรรม ว่าด้วยกิจของสงฆ์ (ทำวัตร สวดมนต์เช้า-เย็น ก่อนเข้าเรียนและ ก่อนเลิกเรียน)

วันเวลาที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 13.00 น.-19.00 น. สัปดาห์ละ 7 คาบ ในปีการศึกษาที่มีสองภาคเรียน ภาคเรียนแรกเริ่มวันที่ 16 พฤษภาคม-11 ตุลาคม ภาคเรียนหลัง 11 พฤศจิกายน-31 มีนาคม

การขยายชั้นเรียนและระดับการศึกษา พ.ศ. 2524 เปิดสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เริ่มรับนักศึกษาและเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา พ.ศ. 2527 เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

สถิติจำนวนนักเรียนนักศึกษาที่จบการศึกษา (ชั้นตัวประโยค) ระหว่าง พ.ศ. 2530-2533 มีดังนี้คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 224 รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 289 รูป (สมุด ทะเบียนนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดนครราชสีมา วัดพระนารายณ์ มหาราช)

2. วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตนครราชสีมา

ปี พ.ศ. 2513 มีการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแห่งแรกที่จังหวัดหนองคาย ทำให้พระสังฆาธิการผู้รับผิดชอบการพระศาสนาในท้องถิ่นตื่นตัวต่อการศาสนศึกษาสมัยใหม่ และมีการเคลื่อนไหวเพื่อจะจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ในภาคต่าง ๆ ของประเทศถึง 4 แห่งด้วยกัน วัดกุประสงค์ในการขอจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนภูมิภาคก็เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์และสามเณรมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านศาสนวิทยาและสามัญวิทยา เพื่ออุดหนุนส่งเสริมการพระศาสนาในท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเป็นการแบ่งเบาภาระของวัดในกรุงเทพฯ ที่เป็นการระดมการรับพระสงฆ์จากต่างจังหวัดทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ที่เดินทางเข้ามาศึกษาเล่าเรียนในส่วนกลาง

เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองเอก เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา มาแต่เดิม จึงมีความจำเป็นและควรแก่การที่จะต้องมียุทธศาสตร์ไว้เพื่อรองรับการสงฆ์ในเขตอีสานใต้ได้ศึกษาเล่าเรียน (สมเด็จพระธีรญาณมุนี. 2524 : 1)

จากคำปรารภของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณมมหาเถระ) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกเฉียงเหนือ และกรรมการมหาเถรสมาคม ผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาแก่คณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัดประชุมคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา รวม 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2524 ครั้งที่ 2 ที่วัดพระนารายณ์มหาราช จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2524 และครั้งที่ 3 ที่วัดพระนารายณ์มหาราช จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2525

หลังจากการประชุมครั้งที่ 3 คณะสงฆ์ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่เข้าประชุมได้มีมติมอบหมายให้คณะพระสังฆาธิการในภาค 11 ร่วมกันคิดหาแนวทางดำเนินการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา หลังจากได้รับมอบหมายแล้วคณะพระสังฆาธิการในภาค 11 ก็ไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นได้สำเร็จ ด้วยเหตุผลที่การจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์นั้นเป็นเรื่องใหญ่ ต้องใช้ทุนทรัพย์และบุคลากรเป็นจำนวนมากเข้ามาร่วมงานจึงจะดำเนินการได้

จนที่สุดท่านเจ้าคุณพระราชาสีมารักษ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้ตัดสินใจที่จะดำเนินการ โดยเริ่มจากการนำความคิดเข้ากราบเรียนปรึกษากับท่านเจ้าประคุณพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ เจ้าคณะภาค 11 เพื่อขอการสนับสนุนและขออนุญาตเชิญพระสังฆาธิการในระดับผู้บริหารในภาค 11 เข้าร่วมประชุมในวันที่ 28 มีนาคม 2529 ในการประชุมครั้งนั้นมีพระสังฆาธิการในภาค 11 เข้าร่วมประชุมจำนวน 60 รูป

ในการประชุมดังกล่าวท่านเจ้าคุณพระราชาสีมารักษ์ให้ข้อเสนอแนะความคิดเห็นการที่จะจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์โดยละเอียด พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องรีบดำเนินการ หลังจากนั้นจึงขอความเห็นและขอรับการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการดำเนินการ ปรากฏว่าคณะพระสังฆาธิการที่เข้าประชุมทั้งหมดได้พร้อมใจกันให้การสนับสนุนเป็นเอกฉันท์ จึงดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาขึ้นคณะหนึ่ง

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 9 (2) แห่งกฎหมายตรา 9 ฉบับ พ.ศ. 2506 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ คณะกรรมการจึงได้ยกร่างระเบียบขึ้นมา และตราเป็นระเบียบเรียกว่า "ระเบียบวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ปี 2529" โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2529 ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ คือ

๑ วิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้มีชื่อว่า "วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา" มีอักษรย่อว่า "วส.นม." มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "Nakhonratchasima Buddhist College" โดยมีตราวิทยาลัยเป็นรูปวงจักร และ๑วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาเป็นสถาบันอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ภาค 11 มีหน้าที่จัดการศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ อันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และมีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

วัตถุประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา มีอยู่ 5 ประการคือ (1) สนับสนุนส่งเสริมพระสงฆ์ในชนบทให้มีการศึกษาสูงขึ้น (2) เป็นศูนย์กลางการศึกษาและปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์สามเณรและประชาชนทั่วไป (3) เพื่อสร้างศาสนทายาทบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา (4) เพื่อวิจัยค้นคว้าวิชาการทางพระพุทธศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (5) เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์

การแบ่งส่วนงานของวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา แบ่งได้ดังนี้คือ สำนักงานอธิการ คณะ
พุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะนาฏกรรมศาสตร์ คณะอายุร-
เวชวิทยา สำนักทะเบียนและวัดผล สำนักหอสมุด และสำนักธรรมวินัย นอกจากนั้นยังได้รับเอา
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกสามัญในจังหวัดนครราชสีมา เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ
วิทยาลัยด้วย

สถานที่ตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ตั้งอยู่ในบริเวณวัดพระนารายณ์มหาราช ถนนประจักษ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วัดพระนารายณ์มหาราชนั้นมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล
ทำหน้าที่รับผิดชอบปณามของวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ทุนทรัพย์เพื่อการบริหารวิทยาลัยได้จาก
งบประมาณแผ่นดิน เงินงบประมาณ ดอกผลจากมูลนิธิและผลประโยชน์อื่นซึ่งได้มาโดยชอบธรรม

สภาวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาประกอบด้วย เจ้าคณะภาค 11 รองเจ้าคณะภาค 11
เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์
รองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา เจ้าอาวาสวัด
พระนารายณ์มหาราช อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และมีกรรมการ
ผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกิน 9 ท่าน ที่แต่งตั้งโดยประธานสภาวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ซึ่งนำเสนอรายชื่อ
เพื่อแต่งตั้งโดยอธิการวิทยาลัย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี ๑ หักกรรมการ
สภาวิทยาลัยสงฆ์ทำหน้าที่เลือกประธานสภาฯ 1 รูป และรองประธานสภา 2 รูป จากกรรมการ
สภาวิทยาลัยสงฆ์โดยตำแหน่ง

อำนาจหน้าที่ของวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา คือ (1) กำหนดหลักสูตร (2) พิจารณาแต่งตั้ง
ถอดถอนอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี (3) พิจารณาจัดตั้ง ยุบรวม และเลิกคณะวิชาหรือส่วน
งานอื่นที่เกี่ยวข้อง (4) จัดทำงบประมาณ การเงิน และข้อบังคับ (5) อนุมัติปริญญา อนุมัติ
และประกาศนียบัตร และ (6) ส่งเสริมการค้นคว้า วิจัย ทั้งนี้อยู่ภายใต้การบริหารของอธิการบดี
รองอธิการที่ได้รับการคัดเลือกจากสภาวิทยาลัยสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี

การแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบจะกระทำได้โดยมติของสภาวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาจำนวน
ไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิก และให้วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาเปิดทำการสอนในคณะ
พุทธศาสตร์ไปก่อนในระยะเริ่มแรก และพิจารณาเปิดเพิ่มเติมคณะอื่น ๆ ต่อไปเมื่อมีความพร้อม

จนวาระเริ่มแรกจนถึงปัจจุบันนี้ มีคณะกรรมการสภาวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาประกอบด้วยบุคคลดังนี้คือ พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ เจ้าคณะภาค 11 เป็นประธานสภา พระราชสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาเป็นอธิการฯ พระศรีธรรมมาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาเป็นรองอธิการฯ ฝ่ายบริหาร พระมหาณรงค์ จิตฺตโสภณ เป็นรองอธิการฯ ฝ่ายวิชาการ และพระมหานันท ธรรมธโร เป็นคณบดีคณะพุทธศาสตร์ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา. 2531 : 21 - 24)

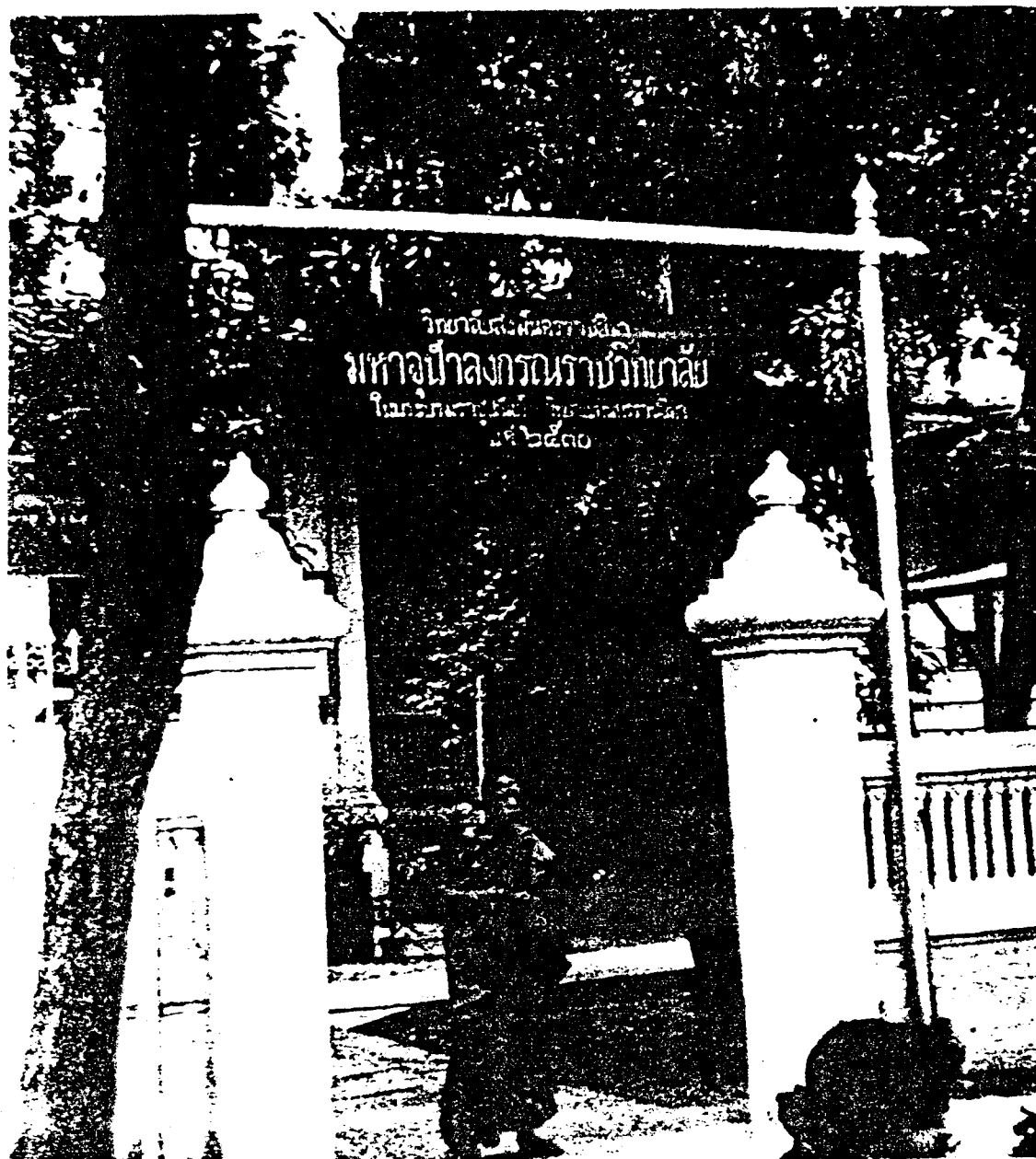
ตาราง 5 สถิติพระภิกษุและสามเณรนิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา

ปีการศึกษา	คณะพุทธศาสตร์				คณะมนุษยศาสตร์				รวม
	ปี 1	ปี 2	ปี 3	ปี 4	ปี 1	ปี 2	ปี 3	ปี 4	
2530	45	-	-	-	-	-	-	-	45
2531	23	19	-	-	-	-	-	-	48
2532	15	12	19	-	-	-	-	-	48
2533	-	11	11	18	19	-	-	-	59
รวม	83	42	30	18	19	-	-	-	174

แหล่งข้อมูล สมุดทะเบียนนิสิตวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ผู้อนุเคราะห์ข้อมูลคือ พระครูสังฆรักษ์วิริยะ

วิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา เริ่มจัดตั้งเมื่อ 12 พฤษภาคม 2529 เปิดทำการรับสมัครนิสิตคณะพุทธศาสตร์เมื่อต้นปีการศึกษา 2530 มีพระสงฆ์และสามเณรสมัครเรียนจำนวน 45 รูป

ถึงปีการศึกษา 2533 วิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมาได้ขยายการเปิดรับสมัครนิสิตในคณะ
มนุษยศาสตร์ มีพระสงฆ์และสามเณรสมัคร เข้าศึกษาจำนวน 19 รูป และไม่มีพระสงฆ์สามเณรสมัคร
เรียนปี 1 ในคณะพุทธศาสตร์

ภาพประกอบ 3 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตนครราชสีมา ตั้งอยู่
ในบริเวณวัดพระนารายณ์มหาราช อ.เมือง จ.นครราชสีมา

แนวความคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ได้ให้ทัศนะต่อการศึกษาอกระบบโรงเรียนง่าย ๆ และสั้น ๆ ว่า การศึกษานอกระบบเรียนก็คือ "การให้การเรียนรู้แก่คนที่อยู่นอกกระบวนโรงเรียน โดยเนื้อหาสาระแล้วการศึกษานอกระบบเรียนนั้นกว้างขวางมากจนกล่าวได้ว่า ทุกกิจกรรมทางสังคมและทุกปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ได้สัมผัสได้เรียนรู้คือการศึกษานอกระบบเรียนทั้งสิ้น"

สำหรับการจัดการศึกษานอกระบบเรียน โดยหน่วยงานของกรมการศึกษานอกระบบเรียน กระทรวงศึกษาธิการนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบเรียน ซึ่งจัดขึ้นตามระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการโดยมีแผนงานโครงการกำหนดเป็นกิจกรรม เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเจตนาของทางราชการ

สำหรับอาตมาและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ด้วยบทบาทหน้าที่ก็คือการเป็น "ครู" เพื่อทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้นานานสืบไป วิธีการดังกล่าวของพระสงฆ์ก็คือการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

จากการสัมภาษณ์ การสนทนา การศึกษาจากบทความ การบรรยายธรรม ทั้งแบบบันทึกเสียง บรรยายภาพ ที่ท่านเจ้าคุณได้แสดงในโอกาสต่าง ๆ กันนั้น ผู้ศึกษาได้นำมารวบรวมสรุปวิเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวความคิดเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมกับความเป็นบัณฑิต

สรุปรวบรวมจากบทความการบรรยายเรื่อง "คุณธรรมกับความเป็นบัณฑิต" เนื่องในโอกาสที่วิทยาลัยครูนครราชสีมาได้จัดกิจกรรมวันปัจฉิมนิเทศนักศึกษาที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2531 เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2532 ณ หอประชุม 70 ปี วิทยาลัยครูนครราชสีมา

เริ่มต้นของการบรรยายท่านเจ้าคุณฯ ได้กล่าวถึงบุคคลในสังคมไทย 3 กลุ่ม ได้แก่ ครู ตำรวจ และพระสงฆ์ กำลังถูกมองจากสังคมโดยเฉพาะสื่อมวลชนไปในทิศทางที่เป็นลบ เป็นคนเลวร้าย ชั่วช้าต่ำทราม และเป็นภาพลักษณ์ของสังคมว่า เป็นคำกล่าวหาที่ค่อนข้างจะรุนแรง และ

ไม่เป็นธรรมสำหรับกลุ่มคนทั้งสามดังกล่าวเลย ความจริงที่ปรากฏเป็นเพียงคนส่วนน้อยบางคนเท่านั้น ที่หลงผิดไป เพราะเหตุแห่งความมืดบอดทางปัญญาเข้าครอบงำ ทำให้คนดังกล่าวประพฤติปฏิบัติไปในทางมิชอบ ถ้าจะกล่าวกันแบบเป็นธรรมก็เรื่องธรรมดาของสังคมมนุษย์เสียมากกว่า เพราะในกลุ่มคนที่เป็กลุ่มใหญ่ย่อมมีคนทั่วไปปะปนอยู่บ้าง ซึ่งเท่าที่ปรากฏไม่ถึงหนึ่งในร้อยด้วยซ้ำไป เพราะถ้าหากมีมากเพียงแค่สักครึ่งหนึ่งก็อาจทำให้สังคมไทยไม่สามารถดำรงอยู่ได้เช่นในปัจจุบัน

ท่านเจ้าคุณฯ กล่าวต่อไปว่า ท่านไม่โกรธและไม่สามารถที่จะไปสู้รบตบมือกับการกล่าวถึงจนแสบเช่นนั้นได้ เพราะท่านไม่มีหนังสือพิมพ์ ไม่มีสถานีวิทยุ-โทรทัศน์ และที่สำคัญคือไม่ใช่อีกจำเป็นสำหรับพระสงฆ์อย่างท่านจะต้องไปสู้รบตบมือด้วย

แนวทางของท่านนั้นก็คือการทำใจให้เป็นปกติโดยยึดหลักคือ "ยอมรับสภาพความเป็นจริง ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ มองโลกในแง่ดี และดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง"

เมื่อกล่าวถึงเรื่องคุณธรรมกับความเป็นบัณฑิต ท่านได้กรุณาแยกออกเป็น 2 ประเด็นคือ

- (1) บัณฑิตได้แก่คนเช่นไร และ (2) คุณธรรมอย่างไรที่ต้องอยู่คู่กับความเป็นบัณฑิต

ประเด็นแรกท่านเจ้าคุณได้กล่าวถึง ความคู่ควรแก่การเป็นบัณฑิตไว้ 3 ประการคือ

- (1) บัณฑิตต้องอ่านตัวเองออก (2) บัณฑิตต้องบอกตัวเองได้ และ (3) บัณฑิตต้องใจตัวเองเป็น

การอ่านตัวเองออกก็คือการรู้จักตนเอง บอกตนเองได้ก็คือเข้าใจตนเอง การใจตัวเองเป็นก็คือการนำเอาความรู้ความเข้าใจในตนเองมาใช้ในการปฏิบัติต่อตนเองและสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อไป ซึ่งทั้ง 3 ประการดังกล่าวตรงกับคำตรัสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งพุทธกาล คือ (1) สุจินตฺตจิตฺติ ได้แก่ การคิดแต่เรื่องที่ดี ๆ (2) สุภาสิตฺวาสา ได้แก่ การพูดแต่เรื่องที่ดี ๆ และ (3) สุภาตมฺมมการี ได้แก่ ทำแต่สิ่งที่ดี ๆ นั้นเอง

ดังนั้นบัณฑิตโดยความหมายก็คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ซึ่งตรงข้ามกับคนพาลมักดำรงชีวิตอยู่ด้วยเหตุสักแต่ว่ามีลมหายใจเข้าออกเพียงเท่านั้น

ประเด็นที่สองคือ คุณธรรมที่ต้องมีอยู่ควบคู่กันไปกับความเป็นบัณฑิต ได้แก่ คุณธรรมอะไร ถ้าจะนำมากล่าวก็มีหลายประการ อาตมาจะนำเสนอเฉพาะแนวความคิดในเรื่องค่านิยมในการสร้างสรรค์ 6 ประการที่น่าจะพอเพียงสำหรับผู้ที่จะเป็นบัณฑิตในอนาคตที่สมบูรณ์ คือ

เงินข้าหม	ในโลกนี้	ดีที่สุด
ที่มนุษย์	ปรารถนา	นั้นโฉน
ต่างสรรเสริญ	เงินตรา	นั้นกว่าใด
เพราะคิดว่า	เงินพาให้	สมใจปอง
อาตมาเรียง	"ความจริงใจ"	ไว้ที่หนึ่ง
" <u>ความคิดซึ้ง</u> "	พียงนับ	อันดับสอง
" <u>สมรรถภาพ</u> " สาม	" <u>ความรู้</u> " สี่	" <u>เกียรติ</u> " ห้ารอง
ส่วน " <u>เงินทอง</u> "	ต้องปรับ	อันดับปลาย

ท่านเจ้าคุณฯ ได้ขยายค่านิยมสร้างสรรค์ 6 ประการข้างต้นว่า "เงินทอง" นั้นเป็นเพียงสิ่งสมมุติลัดกันชม คนที่มีความขยัน ฉลาดทำงาน ย่อมหาเงินมาได้ "เกียรติ" นั้นคือเกียรติยศ ไม่ใช่เกียรติคุณหรือเกียรตินิยม "ความรู้" หมายถึงความจำหรือการเรียนรู้และมีได้หมายถึงรู้แจ้ง "สมรรถภาพ" หมายถึงปฏิบัติการทางฝีมือที่แสดงออกเพื่อทักษะ "ความคิดซึ้ง" หมายถึงความรู้ที่ก่อเกิดจากความคิดที่ลึกซึ้ง และที่สำคัญที่สุดกว่าประการใด ๆ ที่กล่าวแล้วก็คือ "ความจริงใจ" ซึ่งเป็นความรู้สึกรากส่วนลึกของจิตใจ ท่านกล่าวว่าถ้าหากขาดสัจธรรม "ความจริงใจ" เสียแล้วก็อย่าหวังเลยว่าจะหาธรรมะข้ออื่นใดในโลกมนุษย์ (พระศรีธรรมสารมณ. 2533 : 53 - 55)

2. ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช

ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช เป็นกิจกรรมการศึกษาอภิเษกเรียนอีกประการหนึ่งที่เริ่มจากแนวความคิดของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ที่จะหาวิธีการสนับสนุนส่งเสริมให้พระสงฆ์สามเณรและประชาชนญาติโยมในชุมชนพรหมราชได้ศึกษาหาความรู้จากการอ่านหนังสือ เพื่อเป็นการวางรากฐานในการส่งเสริมการรักการอ่านหนังสือในหมู่ประชาชน โดยอาศัยวัดซึ่งเป็นสมบัติของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

จากประสบการณ์อดีตที่ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ได้กรุณาเล่าให้ฟังคือ การต่อหนังสือคำ ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้หนังสือของคนไทยในชนบทระหว่างผู้รู้คือพระสงฆ์กับเด็กวัด พระสงฆ์

กับสามเณร หรือระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ด้วยกัน วิธีการก็คือพระสงฆ์ผู้รู้จะทำหน้าที่เป็นครูคอยสอนให้ผู้เรียนท่องหนังสือทีละประโยค หรือทีละคำ ต่อกันไปเรื่อย ๆ จนจำได้ขึ้นใจ เป็นเรื่องราวยาวบ้าง สั้นบ้างตามลักษณะของเนื้อหา นั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคาถาหรือบทสวดมนต์

การท่องหนังสือคำกระทำการแบบท่องจำ ๖ วิธีนี้บอกปากต่อปากคำต่อคำ โดยไม่มีสื่อหนังสือเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการเรียนหนังสือด้วยวิธีการท่องจำเป็นนกแก้วนกขุนทอง ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจจนภาษาหนังสืออย่างลึกซึ้ง หากนำเอากิจกรรมการท่องหนังสือคำมาผนวกเข้ากับการมีหนังสือเป็นสื่อกลางสำหรับการเรียนการสอนก็จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น พระสงฆ์ สามเณร เด็กวัด ตลอดจนญาติโยมที่เข้าวัดในเทศกาลต่าง ๆ ก็จะได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสือด้วย จากแนวคิดและประสบการณ์ในอดีตคือการท่องหนังสือคำเพียงอย่างเดียวเริ่มมีมูมหนังสือในวัดพระมหาธาตุ และจากมูมหนังสือได้พัฒนาเป็นห้องสมุดที่ได้มาตรฐานแห่งหนึ่งของตำบลคูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ในปัจจุบัน

ห้องสมุดวัดพระมหาธาตุ เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 07.00 น. ถึงเวลา 20.00 น. โดยมีพระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ประจำในวัดพระมหาธาตุเป็นผู้ดูแลรักษาและให้บริการยืมหนังสือ การบริหาร บริการ และการจัดแจงห้องสมุดแห่งนี้ขึ้นกระทำการแบบเรียบง่ายไม่มีขั้นตอนสลับซับซ้อนอะไรมากนัก เพราะห้องสมุดวัดพระมหาธาตุแห่งนี้ที่แท้จริงก็คือห้องสมุดของชาวบ้านในชุมชนพระมหาธาตุนั่นเอง ทุกคนมีส่วนร่วมในการก่อสร้างและดำเนินการห้องสมุดแห่งนี้มาตั้งแต่เริ่มต้น โดยมีท่านเจ้าคุณพระราชาสีมาภรณ์เป็นองค์ต้นความคิดและประธานการดำเนินงานการจัดสร้างเท่านั้น

ภาพประกอบ 4 ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราชอยู่ภายในบริเวณเดียวกันกับศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัดพรหมราช

3. ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช

งานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ได้เน้นการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในชนบท เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้จัดแหล่งความรู้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้ และมีแหล่งข้อมูลที่เป็นต่อ

การดำรงชีวิต เป็นต้นว่า ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ การเศรษฐกิจ และความเคลื่อนไหวทางสังคมและด้านการเมือง เป็นต้น

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้กำหนดเป็นนโยบายให้มีการขยายรูปแบบศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีอยู่เฉพาะในส่วนกลางคือกรุงเทพฯ ให้มีขึ้นในส่วนภูมิภาคในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยกำหนดขอบข่ายการจัดให้เป็นลักษณะแหล่งข่าวสารข้อมูลที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติและความรู้ความเข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนเรื่องราวทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความจำเป็นและสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของประชาชน

เป้าหมายการดำเนินงานในช่วง ปี พ.ศ. 2532-2535 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ขอความร่วมมือไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศให้ดำเนินการประสานงานจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับต่าง ๆ ภายในจังหวัด ดังนี้คือ ในระดับจังหวัด จำนวนอย่างน้อย 1 แห่ง ระดับอำเภอ 1 แห่ง ระดับตำบลและหมู่บ้าน 1 แห่ง โดยยึดหลักความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และที่สำคัญคือนับการมีส่วนร่วมของสถาบันองค์กรระดับท้องถิ่น (บ้าน วัด และโรงเรียน) เป็นหลักสำคัญในการดำเนินงาน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา. 2535 : 7)

จังหวัดนครราชสีมา โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฯ ได้นำนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาบรรจุไว้ในแผนงานโครงการปีงบประมาณ 2532 ดังนี้คือ จัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับจังหวัดจำนวน 1 แห่ง โดยใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ทำการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา ในระดับอำเภอ 23 แห่ง โดยดำเนินการอำเภอละ 1 แห่ง ให้ครบภายในปี พ.ศ. 2535 และได้ดำเนินการแห่งแรกเพื่อเป็นแบบอย่างในปีงบประมาณ 2532 จำนวน 1 แห่ง ที่วัดพรหมราชตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเจ้าคุณพระราชมหารักษ์ เจ้าอาวาสวัดพรหมราช และเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เป็นองค์อุปถัมภ์ในการจัดสร้าง

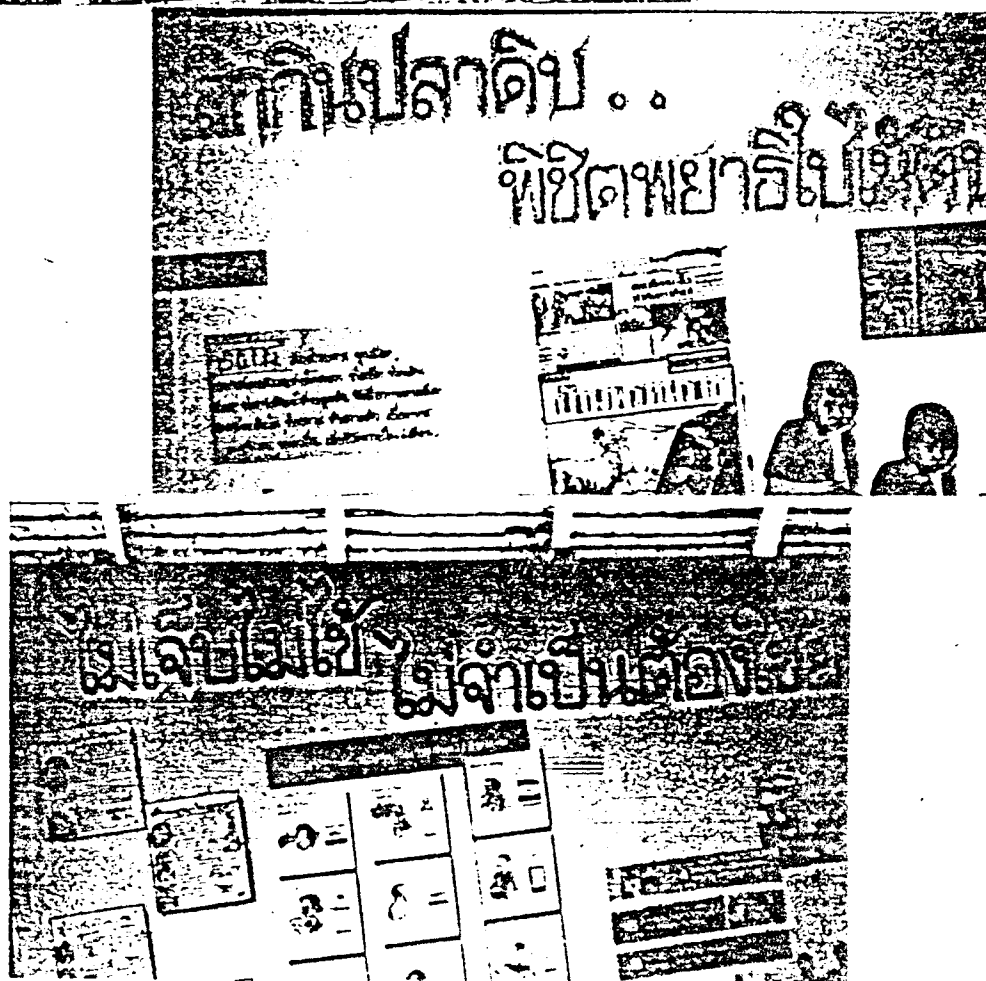
ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช ตั้งอยู่ในบริเวณวัดพรหมราช โดยมีห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช และศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนเป็นส่วนประกอบที่มีอยู่เดิมเป็นฐาน ส่วนประกอบเพิ่มเติมนอกเหนือจากนั้น เช่น หอกระจายข่าว มุมนิเทศการ มุมอาชีพ และบริเวณแสดงพิพิธภัณฑ์ ได้จัดวางรูปแบบและก่อสร้างโดยท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์เป็นองค์ต้นคิดดำเนินการดำเนินงาน โดยมีบุคลากรของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดช่วยสนับสนุนในเรื่องของเนื้อหาวิชาการในการขีดเขียนและวาดภาพในมุมต่าง ๆ บ้างเป็นบางส่วน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานและงบประมาณจากการบริจาคของชาวบ้านและองค์กรของเอกชน (วิทยาลัยครูนครราชสีมา. 2532 : 111 - 112)

ในที่สุดศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งแรกในจังหวัดนครราชสีมา ก็เกิดขึ้นที่วัดพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยความศรัทธาจากประชาชนที่มีต่อท่านเจ้าคุณ ความร่วมมือและความสามัคคีขององค์กรท้องถิ่น และการสนับสนุนขององค์กรภาครัฐ ทำให้ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช ตำบลตูม ก่อตั้งขึ้นสำเร็จเรียบร้อยภายในเวลาเพียง 9 เดือน (ตุลาคม 2531 - กรกฎาคม 2532) และเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น คือ นายสกล ศรีพรหม ได้ให้เกียรติไปเป็นประธานในพิธีเปิด

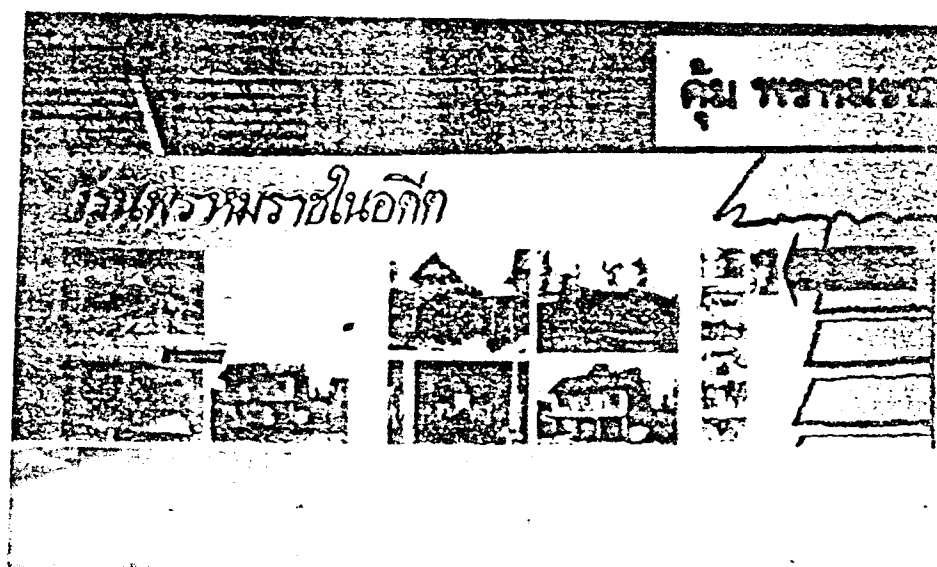

ภาพประกอบ 5 ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

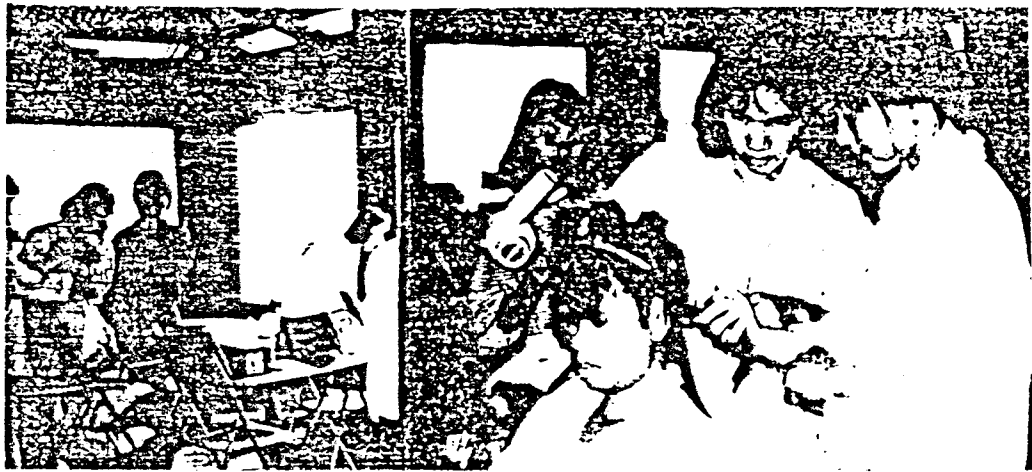
ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพระมหาธาตุ ตั้งอยู่ในชุมชนพระมหาธาตุ ตำบลลุม อำเภอ
 ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ภายในศูนย์ฯ ดังกล่าวประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชนวัดพระมหาธาตุ
 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน (ศูนย์ลูกรักพระมหาธาตุ) พิพิธภัณฑ์แสดงฯ ให้เห็นถึงวิวัฒนาการความ
 เป็นอยู่ของคนในชุมชนพระมหาธาตุ ในส่วนของการแสดงกิจกรรมเพื่อการศึกษาซึ่งอยู่ภายในอาคาร
 ได้แบ่งออกเป็นมุมต่าง ๆ เรียกว่าคุ้ม เช่น คุ้มหลวงปู่มี จัดแสดงในเรื่องของสุขภาพอนามัย
 คุ้มพระมหาธาตุ แสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นมาของชุมชนพระมหาธาตุตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คุ้มปักธงชัย
 แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม คุ้มสี่เหลราช จัดไว้เพื่อเป็นสถานฝึกอบรมแก่ประชาชน
 เป็นต้น

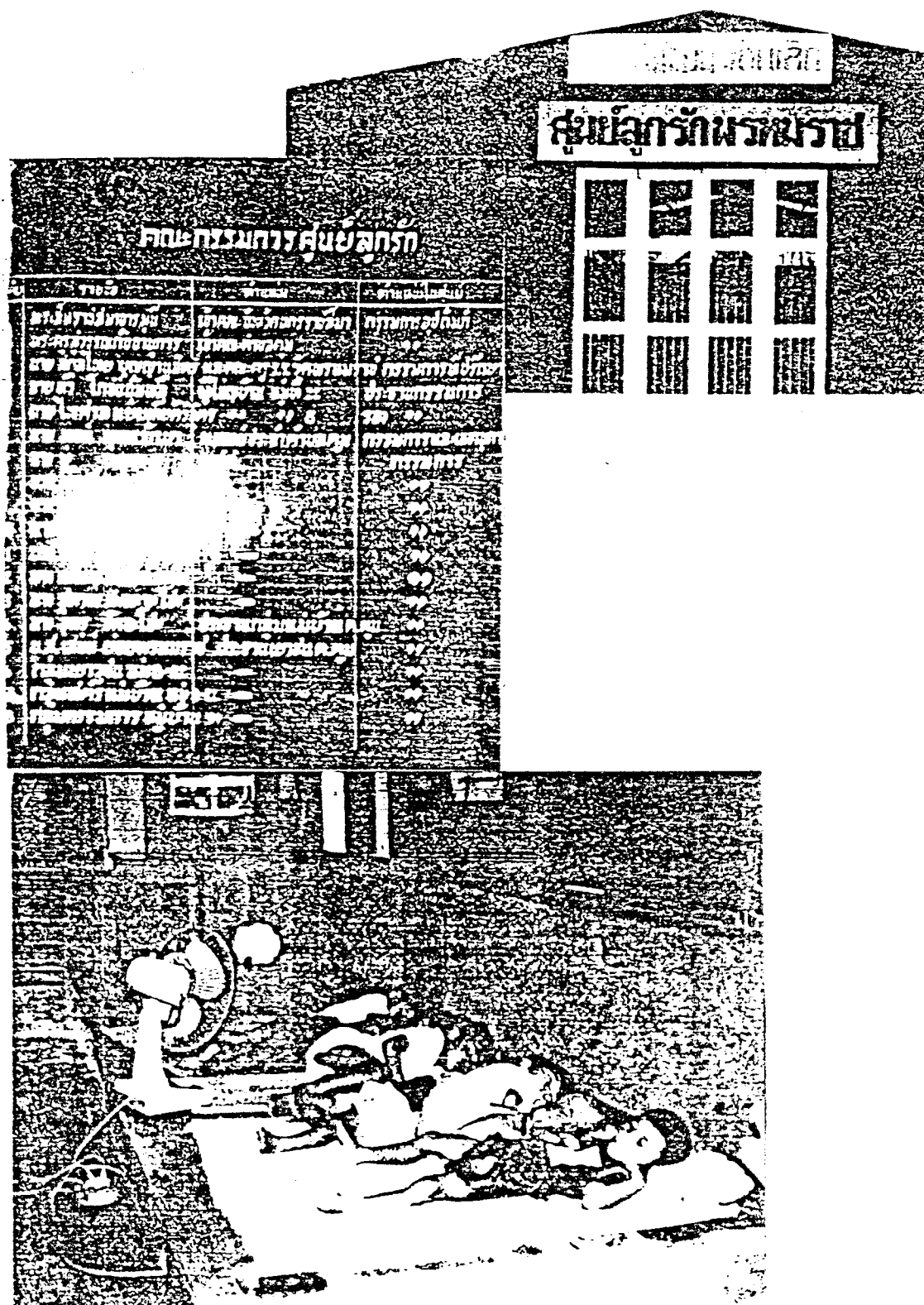
ภาพประกอบ 6 คุ่มหลวงปู่มีจัดเป็นนิทรรศการเพื่อสุขภาพ

ภาพประกอบ 7 คุ่มพรหมราชจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติของชุมชนพรหมราชตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 9 มุมต่าง ๆ ของคุ่มสีกาษาที่จัดไว้เพื่อการพัฒนาอาชีพประชาชน

ภาพประกอบ 10 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายในศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพระมหาธาตุ

4. งานโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นระบบความเชื่อที่ชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องในการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบัน ที่เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจนำหน้า การพัฒนาจิตใจตามหลัง ผลลัพธ์จากการพัฒนาก็คือ การขาดความสมดุลย์ในการพัฒนา การพัฒนาที่สมบูรณ์นั้นคือ การสร้างสรสร้างสังคมให้รุ่งเรืองควบคู่กันไปทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างเหมาะสม จึงจะถือว่าการพัฒนานั้นถูกต้อง (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานการเผยแพร่อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง . 2529 : 14)

ประเทศไทยเริ่มมีระบบการพัฒนาตามหลักสากลเมื่อปี พ.ศ. 2504 คือเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เพื่อใช้เป็นกรอบและนโยบายในการพัฒนาชนบทของประเทศ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลา 20 กว่าปี ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ รายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยของคนไทยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้นจาก 2,300 บาท (สองพันสามร้อยบาท) เป็น 20,300 บาท (สองหมื่นสามร้อยบาท) ต่อคนต่อปี (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5, 2519 : 7) จากตัวเลขการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชากรน่าจะ เป็นผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในชาติอย่างก้าวหน้า แต่กลับตรงข้ามคือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่ยั่งยืนชนบทมีคุณภาพชีวิตยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร

ความผิดพลาดของการพัฒนาดังกล่าวก็คือ ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้สู่ประชาชน ซึ่งเป็นผลของการพัฒนาโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งเน้นเฉพาะรายได้และวัตถุ โดยขาดการเอาใจใส่ทางด้านจิตใจคือ คุณธรรมควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดความไม่สมดุลย์ในสังคม เพื่อแก้ปัญหาข้อบกพร่องทางด้านจิตใจและคุณธรรมของประชาชนในชาติอย่างจริงจังและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งที่จะปฏิบัติการควบคู่กันไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ให้แผ่นดินไทยเป็นทั้งแผ่นดินธรรมและแผ่นดินทองควบคู่กันตลอดไป เพื่อถวายเป็นราชสักการะแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในนามมงคลสมัยที่พระองค์ท่านทรงมีพระชนมายุ 60 พรรษา ในปี พ.ศ. 2530 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานการเผยแพร่อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง . 2529 : 15)

ท่านเจ้าคุณพระราชาสีมารักษ์ได้ให้ข้อคิดต่อโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองว่าเป็นนโยบายที่รัฐบาลรับสนองพระบรมราชโองการมาจากพระปณิธานและความปรารถนาของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ในทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ซึ่งพระองค์ทรงประกาศพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่จะ "ปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"

ท่านเจ้าคุณฯ ยังได้กล่าวต่อไปว่า "พระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน พระองค์มิได้ทรงประกาศแต่เพียงลอย ๆ เท่านั้น แต่พระองค์ยังได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งปวงอย่างต่อเนื่องโดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขแห่งพสกนิกรของพระองค์ จากพระปณิธานของพระองค์ อาตมาซึ่งเป็นพสกนิกรของพระองค์ท่าน จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามในฐานะของพระสงฆ์คนหนึ่งที่ได้รับผิดชอบในการให้การศึกษาอบรมประชาชนด้วยความยินดีและ เต็มใจที่จะได้สนองพระบรมราชปณิธานของพระองค์ท่าน โดยนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือและระลึกถึงความสำคัญของโครงการนี้อย่างผู้มีอุดมการณ์ และพร้อมที่จะนำเอาพระราชปณิธานขององค์พระประมุขของชาติมาปฏิบัติในการอบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อสนองพระเดชพระคุณท่านที่บรรลุลผลสูงสุด"

ด้วยจิตสำนึกและความรับผิดชอบในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะต้องอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีคุณธรรม เพื่อประโยชน์สุขอันสังคมไทยและประเทศชาติในที่สุด ท่านเจ้าคุณฯ จึงได้นำพระราชปณิธานมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกรอบและเครื่องมือนำลงสู่การปฏิบัติ 3 ประการคือ

1. จะต้องอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจจนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้
2. เมื่อช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ต้องเกิดความรู้สึกที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่น
3. เมื่อประชาชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว เขาจะต้องร่วมกันช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติต่อไป

ประเทศชาติต่อไป

จุดประสงค์หลักในแนวคิดและคำสอนของท่านเจ้าคุณฯ คือการเน้นให้ประชาชนมีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์คือ การสร้างแผ่นดินธรรมโดยให้ประชาชนมีโอกาสเติมเต็มธรรมะใน

ส่วนที่ขาดควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทางฝ่ายโลกเป็นผู้รับผิดชอบ
ดำเนินการให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

นอกจากท่านเจ้าคุณฯ จะเป็นผู้นับถือตามอุดมการณ์ฯ ด้วยตัวของท่านเองแล้ว ท่านเจ้าคุณ
ยังได้นำเอาโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมาบรรจุไว้ในแผนการอบรมประชาชนระดับ
ตำบล (อปต) มีการมอบหมายพระสังฆาธิการในปกครองระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านใน
จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอุดมการณ์กำหนด โดยมีการนิเทศ
ติดตาม ประเมินผล และรายงานอย่างเป็นระบบจนประสบผลสำเร็จ ทำให้หมู่บ้านในจังหวัด
นครราชสีมาประกาศเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเพิ่มขึ้นเรื่อยมา โดยได้ตั้งความคาดหวัง
ไว้ว่าเมื่อครบกำหนดของแผนการโครงการ จะทำให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรม
แผ่นดินทองเกือบทั้งหมด

5. งานโครงการโคราชพัฒนา

โครงการโคราชพัฒนา เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524 ชื่อเดิมของโครงการคือ "โครงการ
พัฒนาประชากรจังหวัดนครราชสีมาแบบผสมผสาน" ต่อมาโครงการนี้เปลี่ยนชื่อเป็น "โครงการโคราช
พัฒนา" ปรัชญาของโครงการคือ "ผสมงาน ผสานใจ เป้าหมายพัฒนาคุณภาพชีวิต" วัตถุประสงค์
ของโครงการคือการร่วมมือกันทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของชาชนบท

หลักการและเหตุผลก็คือ ความพยายามของรัฐบาลในการพัฒนาชนบทของประเทศไทยตาม
ระบบการพัฒนาชนบทแนวใหม่เป็นเวลาเกินกว่า 20 ปี ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ความ
บกพร่องของการพัฒนาที่ผ่านมานี้มีหลายคำตอบ แต่คำตอบที่เป็นที่ยอมรับกันมากก็คือ ระบบราชการ
ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งก็คือการขาดจิตสำนึกของข้าราชการ
ที่จะรับใช้ประชาชน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา. 2530 : 9)

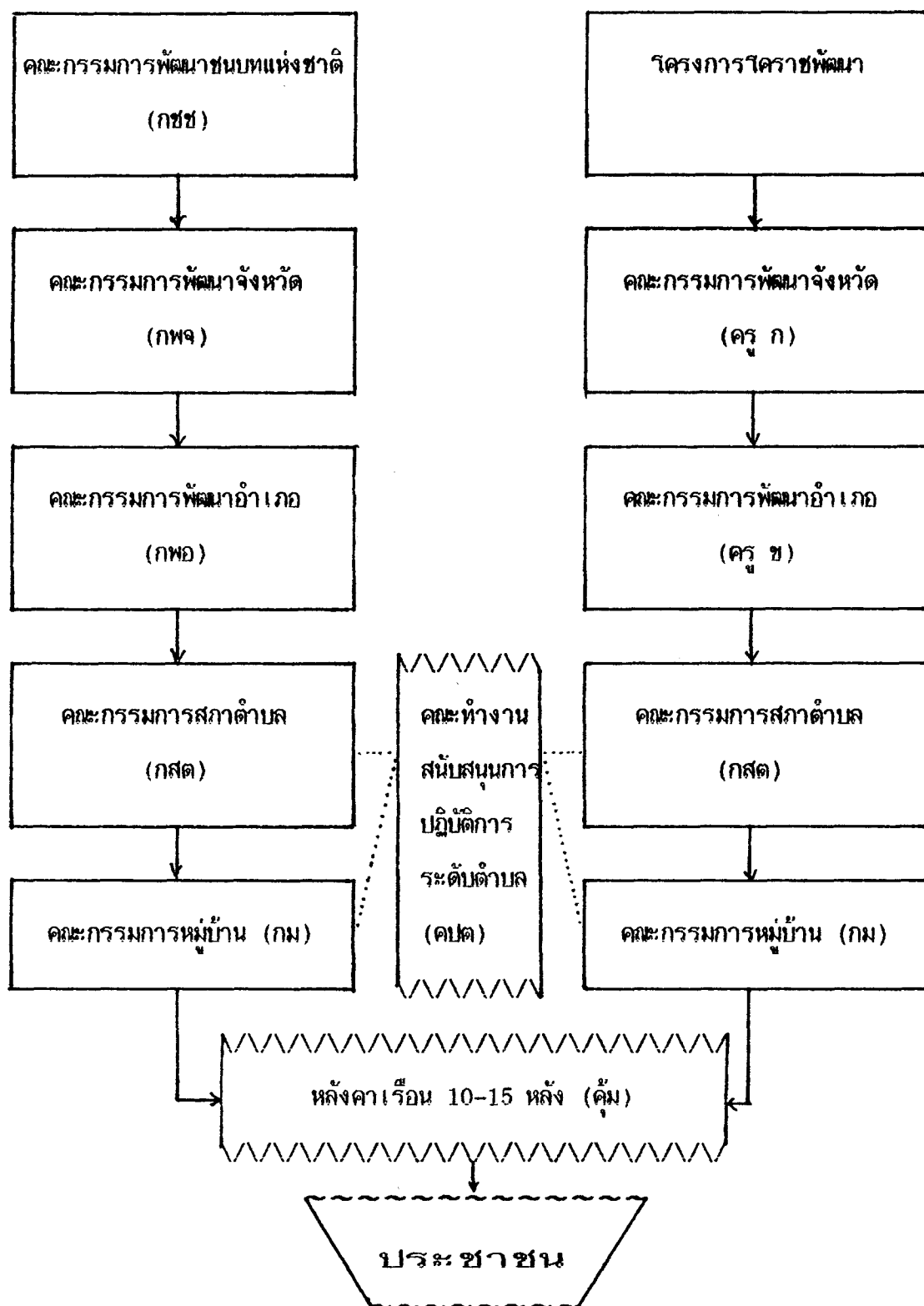
การบริหารราชการแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางทำให้เกิดระบบการสั่งการจากเบื้องบน
ลงล่าง (Top down) ปัญหาที่ติดตามมาก็คือกิจกรรมที่นำสู่ประชาชนไม่ตรงตามความต้องการที่
แท้จริงของประชาชน เพราะประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดกิจกรรมพัฒนาตั้งแต่

เริ่มแรก นอกจากการจัดกิจกรรมไม่ตรงตามความต้องการแล้วยังเกิดปัญหาการจัดกิจกรรมซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงาน เพราะต่างคนต่างทำโดยไม่มีการประสานงานการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน การสั่งการจากเบื้องบนทำให้เกิดระบบการรับใช้องค์กรหลัก ผู้ปฏิบัติไม่กล้าคิดไม่กล้าตัดสินใจปฏิบัติ เพราะต้องรอรับคำสั่งจากเบื้องบน

การแก้ไขระบบบริหารราชการดังกล่าว ใครงการโรดชาพัฒนาได้วางแนวทางในการพัฒนาตามแนวคิดของคณะทำงานฝ่ายวิชาการดังนี้ คือ

1. เน้นเรื่องการทำงานร่วมกัน โดยสร้างระบบครู ก. (ครูระดับจังหวัด) ครู ข. (ครูระดับอำเภอ) คปต. (ครูระดับตำบล) และ กม. ระดับหมู่บ้าน โดยให้แต่ละระดับตั้งแต่จังหวัดจนถึงหมู่บ้าน จัดระบบการประสานสัมพันธ์การจัดกิจกรรมทุกขั้นตอน
2. เปลี่ยนจากการรอคอยการสั่งการจากเบื้องบนไปสู่ระบบการค้นคิดหารูปแบบในการแก้ปัญหา
3. เปลี่ยนจากการคอยสั่งการเป็นการกำกับ ดูแล ควบคุม และนิเทศติดตามให้เป็นไปตามแบบแผน เพื่อปรับทิศทางให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติการพัฒนา
4. เปลี่ยนจากต่างฝ่ายต่างคิด ต่างฝ่ายต่างทำ ให้คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน และใช้บุคลากรร่วมกันในการดำเนินงาน
5. ให้สำรวจกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ปัญหาและจัดทำแผนฯ ร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญและถูกต้องมากที่สุด
6. การเตรียมชุมชนถือเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นมาก จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับองค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบโครงการตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลจนถึงหมู่บ้าน ให้มีความเข้มแข็ง และใช้สถาบันท้องถิ่น ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นฐานในการเตรียมชุมชนเพื่อพัฒนา
7. ๑๕๖ (ความจำเป็นพื้นฐาน) เป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาและเป็นจุดเชื่อมโยงการปฏิบัติงานของข้าราชการร่วมกับประชาชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองของประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา

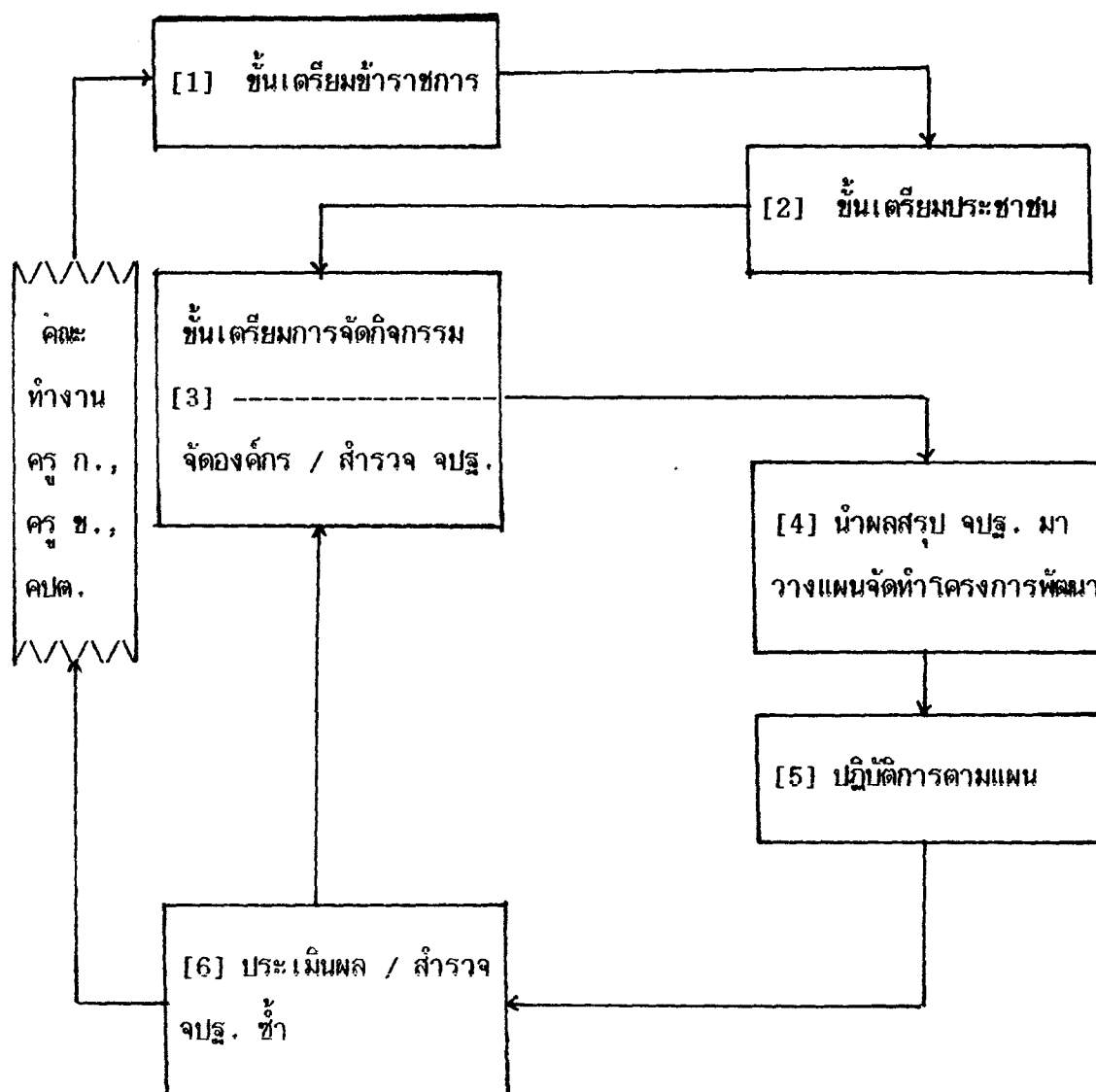
8. นำโครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มาปรับระบบ เป็นครุ ก. (คณะกรรมการระดับจังหวัด) ครุ ข. (คณะกรรมการระดับอำเภอ) เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการรับใช้ องค์การระดับสูงของข้าราชการแต่ละกระทรวงทบวงกรม ให้หันหน้าเข้าหากันร่วมมือกันร่วมแรง ร่วมใจเป็นระบบกระทรวงเดียวกันคือ "กระทรวงโคราช" สำหรับในระดับตำบลและหมู่บ้าน ยังคงใช้โครงสร้างเดิมของระบบ (กชช.) ได้แก่ กสค. (คณะกรรมการสภาตำบล) คปต. (คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล และ กม. (คณะกรรมการหมู่บ้าน) เป็นโครงสร้างในการบริหารการพัฒนา และข้อที่แตกต่างกับการจัดโครงสร้างอื่น ๆ ก็คือ มีการแบ่งกลุ่มการรับผิดชอบในระดับเล็กกว่าหมู่บ้านให้รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาคือ คุ่ม ซึ่ง ประกอบด้วยจำนวนหลังคาเรือนประมาณ 10-15 หลังคาเรือนที่อยู่ใกล้เคียงกัน รวมกัน เป็นคุ่ม และให้มีการเลือกคณะกรรมการคุ่มเลียนแบบกรรมการหมู่บ้านคือ มีหัวหน้าคุ่ม รอง หัวหน้าคุ่ม และฝ่ายต่าง ๆ เท่าจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อความเข้าใจจะได้แสดงผัง การบริหารโครงการโคราชพัฒนาให้เห็นเด่นชัดในภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 แผนภูมิแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารโครงการ "โคราชพัฒนา"

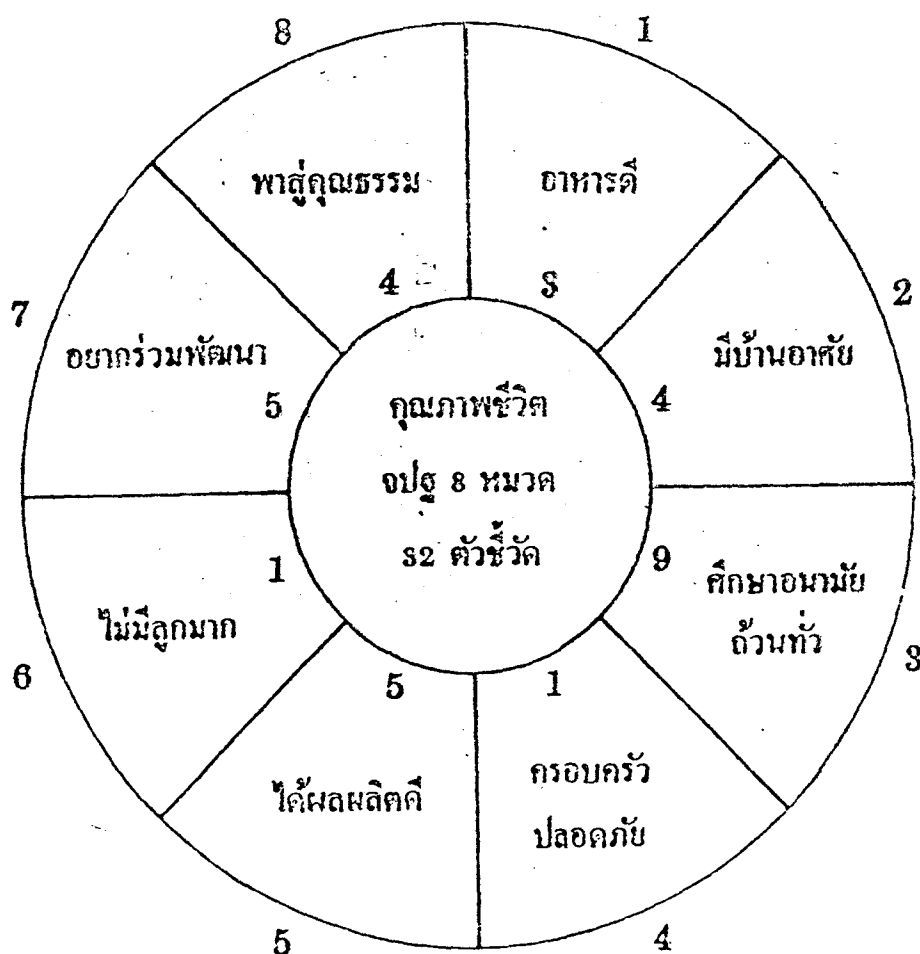
ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการวิเคราะห์พัฒนา

1. **ขั้นเตรียมข้าราชการ** เป็นวิธีการอบรมประชุมสัมมนาข้าราชการที่กระทรวงหลัก ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และระดับตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันในเรื่องความคิด แนวทาง และศรัทธาในการทำงานร่วมกับประชาชน เพื่อให้เกิดความสำนึกที่จะช่วยชาวบ้านผู้ยากไร้ในชนบท
2. **ขั้นเตรียมประชาชน** เป็นการส่งบุคลากรในขั้นตอนที่ 1 ลงไปหาประชาชนเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวความคิดกับชาวบ้าน เพื่อดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจ วิเคราะห์ และหาแนวทางแก้ปัญหา เป็นวิธีการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดแนวความคิดที่จะพึ่งตนเองโดยเกิดจิตสำนึกถึงความภาคภูมิใจที่จะได้พัฒนาตนเอง โดยไม่ต้องง้อมือขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลช่วยฝ่ายเดียว
3. **ขั้นตอนสุดท้าย** เมื่อข้าราชการพร้อม ประชาชนพร้อม จึงดำเนินการจัดกิจกรรมลงสู่การปฏิบัติตามแผนที่จัดทำไว้ร่วมกับประชาชน โดยเน้นที่สิ่งใกล้ตัวง่าย ๆ ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้ก่อน เช่น การพัฒนาสภาพแวดล้อมในบริเวณบ้าน ความสะอาด การปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ ฯลฯ แล้วจึงค่อย ๆ เพิ่มกิจกรรมที่ยากขึ้นเรื่อย ๆ จนครบปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสรุป จปฐ 3 เมื่อถึงปลายปีงบประมาณก็จะจัดการประเมินผลด้วยการสำรวจ จปฐ. ซ้ำ เช่นเดียวกับการสำรวจเมื่อต้นปี ปัญหาใดจากการสำรวจไว้แล้วเข้าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หมู่บ้านก็จะช่วยกันเฝ้าดูแลรักษาไม่ให้เกิดเหตุอีก ในขณะเดียวกันก็จะพยายามเพิ่มให้มีคุณภาพมากขึ้นตามเวลาและโอกาส ปัญหาใดที่สำรวจใหม่แล้วยังไม่เข้าเกณฑ์ก็จะนำมาหาแนวทางแก้ไขโดยจัดทำแผนฯ เพื่อดำเนินการในปีถัดไป

ภาพประกอบ 12 พังแสดงการเตรียมการปฏิบัติงานโครงการโคราชพัฒนา

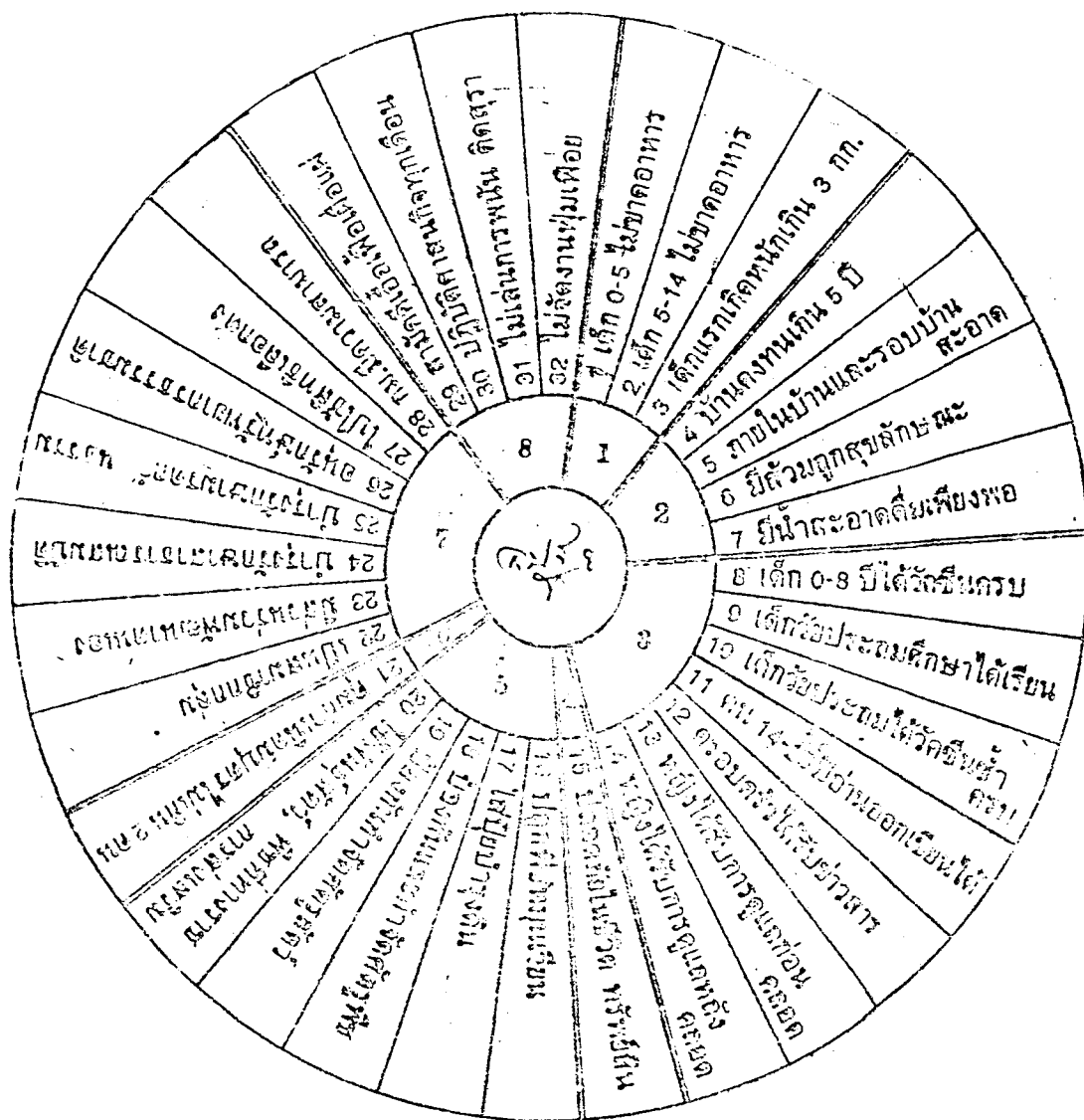
ภาพประกอบ 12 เป็นผังแสดงวงจรการปฏิบัติงานของโครงการโคราชพัฒนา ซึ่งเริ่มที่การเตรียมข้าราชการ เตรียมประชาชน เตรียมกิจกรรมลงสู่การปฏิบัติ โดยนำผลสรุปจากการสำรวจ จปฐ. มาจัดทำแผนเพื่อแก้ปัญหา เมื่อเสร็จโครงการมีการประเมินผลและรายงาน

ภาพประกอบ 13 ภาพแสดงให้ทราบถึงความจำเป็นพื้นฐาน (อปฐ. 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด)

จากภาพประกอบ 13 แสดงให้ทราบถึงเกณฑ์ขั้นต่ำของประชาชนคนไทยที่อยู่ในชนบท ควรจะมี 8 ประการคือ การมีอาหารบริโภคเพียงพอและถูกหลักอนามัย มีที่อยู่อาศัยถาวรมั่นคง ถูกสุขลักษณะ มีการศึกษาพอเพียงและรู้จักการบำรุงสุขภาพของตนเอง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการพัฒนาด้านการเกษตรให้ได้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนครอบครัวได้ถูกต้อง มีความสำนึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง และประการสุดท้ายก็คือมีคุณธรรมจริยธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

จากแนวคิดของการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ภายใต้ชื่อโครงการ "โครงการพัฒนา" มีความเชื่อว่า หมู่บ้านใดก็ตามที่ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. 8 หมวด ทั้ง 32 ตัวชี้วัด เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาแล้วในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ประชาชนในหมู่บ้านนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอยู่มีกินได้มาตรฐานขั้นต่ำที่มนุษย์ควรจะมี

ภาพประกอบ 14 แสดงให้เห็นรายละเอียดของความจำเป็นขั้นพื้นฐานคือ จปฐ. 8 หมวด แบ่งเป็น 32 ตัวชี้วัด

จากภาพประกอบ 14 เป็นภาพที่แสดงให้ทราบถึง จปฐ. 8 หมวด แบ่งเป็น 32 ตัว
ชี้วัด ซึ่งประกอบด้วย

หมวดที่ 1 อาหารที่มีตัวชี้วัด 3 ข้อคือ

- 1) เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ไม่ขาดสารอาหาร
- 2) เด็ก 5-14 ปี ไม่ขาดสารอาหาร
- 3) เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 3,000 กรัม

หมวดที่ 2 มีบ้านอยู่อาศัย มีตัวชี้วัด 4 ข้อคือ

- 1) บ้านคงทนเกินกว่า 5 ปี
- 2) ภายนอกบ้านและรอบบริเวณบ้านสะอาด
- 3) มีส่วนถูกสุขลักษณะ
- 4) มีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี

หมวดที่ 3 ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว มีตัวชี้วัด 7 ข้อคือ

- 1) เด็กแรกเกิดถึง 8 ปี ได้รับวัคซีนครบทุกคน
- 2) เด็กวัยประถมศึกษาได้เรียนครบทุกคน
- 3) เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีนซ้ำครบทุกคน
- 4) ประชาชนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้ทุกคน
- 5) ครอบครัวได้รับข่าวสารทันสมัยอยู่เสมอ
- 6) หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอดจากแพทย์
- 7) หญิงที่คลอดบุตรได้รับการดูแลจากแพทย์

หมวดที่ 4 มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีตัวชี้วัดข้อเดียวคือ

ประชาชนในหมู่บ้านมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

หมวดที่ 5 ได้ผลผลิตดีคุ้มค่าการลงทุน มีตัวชี้วัด 5 ข้อคือ

- 1) เกษตรกรรู้จักปลูกพืชหมุนเวียน
- 2) มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ปุ๋ยและการบำรุงดิน
- 3) เข้าใจวิธีการใช้ยาและการกำจัดศัตรูพืช

4) มีความรู้ความสามารถในการกำจัดศัตรูสัตว์เลี้ยง

5) มีความรู้ความสามารถในการเลือกซื้อพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ดี

หมวดที่ 6 รู้จักการวางแผนครอบครัวและไม่มีลูกมาก มีตัวชี้วัดข้อเดียวคือ
รู้จักการวางแผนครอบครัวและควรมีบุตรไม่เกิน 2 คน

หมวดที่ 7 มีความสำนึกในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มีตัวชี้วัด 7 ข้อคือ

1) เป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

2) มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

3) รู้จักวางแผนและรักษาสาธารณสุขสมบัติ

4) บำรุงรักษามรดกและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6) อนุรักษ์สิทธิเลือกตั้งทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง

7) กรรมการหมู่บ้าน (กม.) มีความรู้ความสามารถ

หมวดที่ 8 มีคุณธรรมจริยธรรม มีตัวชี้วัด 4 ข้อคือ

1) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

2) ปฏิบัติศาสนกิจเป็นนิจทุกเดือน

3) จัดการจัดงานพุ่มเพ็ญ

4) ไม่เล่นการพนัน หรือติดสุราเรื้อรัง

โดยเฉพาะหมวดที่ 8 ซึ่งมีตัวชี้วัด 4 ข้อนั้น เป็นเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็น
เรื่องของการพัฒนาจิตใจ ในส่วนนี้เป็นส่วนที่ท่านเจ้าคุณพระราชาสีมารักษ์ ในฐานะผู้นำองค์กรสงฆ์
และผู้นำทางพุทธศาสนาของจังหวัดนครราชสีมา ท่านได้เอา จปฐ. หมวดที่ 8 มอบให้คณะสงฆ์
นำไปปฏิบัติในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้บรรลุตามเกณฑ์ของ จปฐ. ทั้ง 4 ข้อ

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ (โสภาส นีรุตติเมธี) เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัด นครราชสีมา ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมราช อำเภอปักธงชัย และเป็นเจ้าคณะจังหวัด นครราชสีมา นอกจากท่านจะมีความรอบรู้ทางด้านศาสนาแล้ว ท่านยังมีบทบาทสำคัญในการจัดการ การศึกษาหัตถะสงฆ์ การสนับสนุนงานการศึกษาของโรงเรียน และการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช รวมทั้งโครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ในชุมชนพรหมราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความริเริ่มและการสนับสนุน ของพระคุณท่าน นับว่าเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักพัฒนา ทั้งจากภายใน และต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จัดเป็นต้นแบบอย่างหนึ่งที่แสดงถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่องาน การศึกษาของโรงเรียนที่มีความชัดเจน สมควรหยิบยกขึ้นมาศึกษาวิจัยเพื่อขยายผลการปฏิบัติและขยาย แนวความคิดให้กว้างไกลออกไป

งานวิจัยฉบับนี้จึงได้ทำการศึกษาประวัติชีวิต และผลงานของพระราชสีมาภรณ์ โดยจัดทำ านรูปของกรณีศึกษา (Case study) เพื่อชี้ให้เห็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาของโรงเรียน และการพัฒนาชนบทที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำ และจัดเป็นกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ และควรขยาย แนวความคิดให้กว้างขวางต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและประวัติการศึกษาของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ เพื่อชี้ ให้เห็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษานอก โรงเรียนกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาแนวความคิดและกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทในทัศนะของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ว่าท่านได้จัดหรือริเริ่มอย่างไร โดยเฉพาะกิจกรรมและโครงการที่ดำเนินอยู่ในชุมชนพรหมราช และชุมชนอื่น ๆ ภายในจังหวัดนครราชสีมา

รูปแบบของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการศึกษารายกรณี (Case study) ทำการรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติ แนวความคิด กิจกรรม ทั้งที่มีการบันทึกในรูปเอกสาร สื่อโสตทัศนูปกรณ์ และการรวบรวมจากปากคำของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์โดยตรง และจากปากคำของผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้เขียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตกิจกรรมและทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลมี 3 วิธีด้วยกันคือ

1. การศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ เอกสารต่าง ๆ บันทึกการประชุม เอกสารโครงการ รวมปาฐกถาธรรม ตลอดจนโสตทัศนูปกรณ์ เช่น วีดิทัศน์ เทปบันทึกเสียง ภาพถ่าย กิจกรรม เอกสารและโสตทัศนูปกรณ์ เหล่านี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ แนวความคิดต่อการศึกษา ต่อการพัฒนา กิจกรรมและโครงการเกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท ที่ดำเนินการโดยความริเริ่มหรือโดยความอุปถัมภ์ของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ และรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติและผลงานของท่าน
2. การสัมภาษณ์ เป็นการหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารและโสตทัศนูปกรณ์ดังกล่าวในข้อ 1 ได้แก่ การสัมภาษณ์ท่านเจ้าคุณฯ โดยตรง สัมภาษณ์พระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด เจ้าหน้าที่กรรมการสภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนประชาชนที่เกี่ยวข้อง เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มี

โครงสร้างตายตัว (Unstructured interview) คือใช้รูปแบบคำถามสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูล
ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การศึกษาภาคสนาม ได้แก่ การที่ผู้วิจัยไปศึกษาดูงานในพื้นที่โดยตรงเพื่อศึกษา
กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ภายใต้การริเริ่มและการนำของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ได้แก่
กิจกรรมโครงการด้านการพัฒนาการศึกษาสำหรับองค์กรสงฆ์ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก
สามัญศึกษาวัดพระนารายณ์มหาราช โครงการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน ได้แก่ โครงการอบรม
ประชาชนระดับตำบล (อปต) การจัดการศึกษารูปแบบของการพัฒนาแหล่งข่าวสารข้อมูลเพื่อการ
เรียนรู้ ที่อ่านหนังสือวัด ห้องสมุดประชาชน ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช การจัด
กิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท ได้แก่ กิจกรรมในโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการ
โรคราชพัฒนา เป็นต้น

ผลการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนพรหมราช ชุมชนพรหมราชเป็นชื่อของชุมชนหมู่บ้าน ประกอบด้วย
ด้วยสถาบันหลักคือ บ้านพรหมราช วัดพรหมราช และโรงเรียนพรหมราช เป็นชุมชนเก่าแก่สืบทอด
อายุมาประมาณ 200 ปี ชุมชนดังกล่าวตั้งอยู่ระหว่างตำบลจั่ว กับตำบลดุม อำเภอปักธงชัย จังหวัด
นครราชสีมา มีเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่ จำนวนครัวเรือน 528 ครัวเรือน ประชากร 2,354 คน
เป็นชาย 1,150 คน หญิง 1,204 คน ร้อยละ 95 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดประกอบอาชีพด้าน
เกษตร ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดพรหมราชและ
ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์เจ้าอาวาสวัด เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้าย
คลึงกับชาวชนบทในภาคอีสานทั่ว ๆ ไป

2. ประวัติพระราชสีมาภรณ์ ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ นามเดิมคือ โสภาส
โรจนนิมพลี เกิดเมื่อวันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2477 ณ บ้านเลขที่ 120 บ้านจั่ว หมู่ที่ 3

ตำบลจั่ว อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อปีพุทธศักราช 2489 อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อปีพุทธศักราช 2497 ทางการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประโยคนักธรรม ชั้น น.ธ.เอก ประโยคบาลีชั้นเปรียญธรรม ป.ธ.6 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามที่ "พระราชสีมารักษ์ สาทรประชาภิจจานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี" ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพรหมราช ตำบลชุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

3. แนวคิดและกิจกรรมในการจัดการศึกษาของพระราชสีมารักษ์

3.1 การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ พระราชสีมารักษ์เห็นว่าพระสงฆ์คือ "ครู" ของประชาชน พระสงฆ์จะเป็นครูที่ดี เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนอยู่ที่ระดับการศึกษาของพระสงฆ์เป็นตัวกำหนด ดังนั้นการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมให้แก่พระสงฆ์อย่างพอเพียง และเหมาะสมเป็นสิ่งที่จะต้องเร่งดำเนินการ จากแนวคิดดังกล่าวท่านเจ้าคุณพระราชสีมารักษ์ จึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีศึกษาเพิ่มมากขึ้นภายในจังหวัดนครราชสีมา จนขณะเดียวกันก็ได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นที่วัดพระนารายณ์มหาราช อ.เมืองนครราชสีมา เพื่อใช้เป็นสถานศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมสำหรับพระสงฆ์และสามเณร

3.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ท่านเจ้าคุณพระราชสีมารักษ์ มีทัศนะต่อการศึกษานอกโรงเรียนว่า เป็นกิจกรรมทุกกิจกรรมทางสังคมกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งหลายที่มนุษย์ได้สัมผัสได้เรียนรู้จากนอกระบบโรงเรียน และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของประเทศไทยโดยหน้าที่ก็คือ ผู้ให้การอบรมสั่งสอนประชาชนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงเป็น "ครู" การศึกษานอกโรงเรียนนั่นเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ท่านเจ้าคุณจึงได้จัดแหล่งความรู้ประเภทต่าง ๆ ให้กับประชาชน เช่น มุมหนังสือวัด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนวัดพรหมราช ห้องสมุดประชาชนวัดพรหมราช และศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช เป็นต้น

3.3 การพัฒนาชนบท กิจกรรมโครงการที่ท่านเจ้าคุณพระราชสีมารักษ์ ได้มีส่วนร่วมในการจัดดำเนินการเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนชนบทนั้น ส่วนใหญ่

เป็นเรื่องของการพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชน เช่น โครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และโครงการโครงการพัฒนา ซึ่งจัดในรูปแบบของการให้การศึกษาอบรม และการสั่งสอนเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการพัฒนา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

อภิปรายผล

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการได้ศึกษาประวัติชีวิตและประวัติการศึกษาของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ทำให้ผู้วิจัยมีความมั่นใจว่าการบวชเรียนในพระพุทธศาสนาของคนไทยเป็นกระบวนการอันหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่ลงทุนต่ำ แต่ผลลัพธ์ที่ได้สูง จากตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดก็คือกรณีของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ ท่านเข้าสู่วงจรทางพระพุทธศาสนาโดยเริ่มด้วยการบวชเป็นเณร มีความรู้ขั้นพื้นฐานทางโลกและขั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และได้อาศัยกระบวนการทางการศึกษาตามระบบของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง จนเป็นที่ยอมรับของประชาชนและสังคมอย่างกว้างขวาง

2. แนวความคิดและกิจกรรมการศึกษากับการพัฒนาชนบท

แนวความคิดและกิจกรรมการศึกษากับการพัฒนาชนบทในที่นี้ เป็นแนวความคิดและกิจกรรมที่เกิดจากตัวของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ที่มีต่อการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนกับการพัฒนาชนบท

ท่านเจ้าคุณฯ มีความคิดและความเชื่อว่า "การศึกษาดีคือ การพัฒนาคนให้เป็นคนดี" ดังนั้นการจัดการศึกษาทุกรูปแบบให้เหมาะสม เพียงพออย่างทั่วถึงแก่ประชาชนในชาติคือการพัฒนาประเทศ โดยหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพระสงฆ์องค์หนึ่งพระพุทธศาสนา บทบาทที่แท้จริงต่อสังคมไทยคือ เป็น "ครู" อบรมสั่งสอนประชาชน และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยจิตสำนึกในหน้าที่ท่านจึงอุทิศตนเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียน โดยเริ่มต้นที่วัดทองนพคุณ กรุงเทพฯ และจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 จนถึงปัจจุบันคือ พ.ศ. 2535 รวมเวลา 34 ปี

กิจกรรมที่ตอบสนองแนวความคิดด้านการจัดการศึกษาของท่านเจ้าคุณฯ อันดับแรก
เริ่มที่องค์การสงฆ์ ได้แก่ การเปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อให้พระสงฆ์และสามเณร
ได้ศึกษาเล่าเรียนครบทุกอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ท่านเจ้าคุณฯ
จึงได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้นที่วัดพระนารายณ์มหาราช
ภายในเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา เพื่อให้พระสงฆ์สามเณรในปกครองได้ศึกษาเล่าเรียนทาง
สายสามัญควบคู่กันไปกับทางธรรม

กิจกรรมที่เกิดจากแนวความคิดในการจัดการศึกษาเพื่อที่จะพัฒนาองค์การสงฆ์ของท่าน
เจ้าคุณฯ มิได้หยุดอยู่เพียงแค่ระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น แต่จะต้องจัดให้ถึงระดับอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้
เองจึงทำให้เกิดมหาวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดนครราชสีมาขึ้น ในปี พ.ศ. 2529 เพื่อใช้เป็นสถานศึกษา
ในระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์และสามเณรในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง

3. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับประชาชน

การจัดการศึกษาแก่ประชาชนเป็นความพยายามของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์
ที่จะปูพื้นฐานทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกระดับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยยึดแนวทาง
ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจควบคู่กันกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยใช้สถาบันพื้นฐาน
ในท้องถิ่น ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

กิจกรรมที่ตอบสนองแนวความคิดของท่านเจ้าคุณฯ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อน
วัยเรียนวัดพรหมราช หอกระจายข่าว มุมหนังสือ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านวัดพรหมราช ห้องสมุด
วัดพรหมราช และศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวัดพรหมราช เป็นต้น

4. แนวคิดและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบทของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์

กิจกรรมพัฒนาชนบทที่เกิดจากแนวความคิดของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ก็คือ
ความฉลาดและความสามารถของท่านเจ้าคุณฯ ในการนำเอานโยบายการพัฒนาจากโครงการ
ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับกรม และระดับจังหวัด เช่น โครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
โครงการพระสงฆ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและโครงการโคราชพัฒนามาศึกษาวิเคราะห์
โดยละเอียด หลังจากนั้นจึงคัดเลือกเฉพาะที่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจของสงฆ์มากำหนด
เป็นประเด็นในการพัฒนาชนบท โดยนำไปบรรจุไว้ในแผนงานโครงการอบรมประชาชนในระดับ

ตำบล (อปต.) เพื่อมอบหมายให้คณะทำงาน เช่น งานธรรมทูต งานธรรมจาริก และงานธรรมทายาท ได้นำเอาแผนที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาชนบท มีการติดตามประเมินผล และรายงานผลอย่างต่อเนื่อง โดยการกำหนดให้คณะทำงานนำผลการปฏิบัติงานมารายงานต่อที่ประชุม ในวันประชุมประจำเดือนพระสังฆาธิการทุกวันศุกร์ปลายเดือน เพื่อหาข้อบกพร่องและความก้าวหน้าของกิจกรรมพัฒนา

ผลจากการบริหาร การจัดการจัดแจงตามแผน (อปต.) ในส่วนของโครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ที่ท่านเจ้าคุณกำหนดให้องค์การสงฆ์ในปกครอง ไปปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนก็คือ หมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ประกาศเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เพื่อนำถวายเป็นราชสักการะและปฏิบัติบูชาแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันอภิลักขิตสมัยที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบในปีพุทธศักราช 2530 นับเป็นผลสำเร็จอันหนึ่งในการพัฒนาจิตใจประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมาของท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์

สำหรับกิจกรรมพัฒนาที่ท่านเจ้าคุณพระราชสีมาภรณ์ได้นำคณะสงฆ์ในปกครองเข้าร่วมกับจังหวัดเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาชนบทอีกประการหนึ่งก็คือ การแก้ปัญหา จปฐ. ข้อที่ 29-32 ในหมวดของการพัฒนาจิตใจประชาชนให้มีคุณธรรมควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในโครงการโคราชพัฒนา ผลปรากฏในภาพรวมก็คือ โครงการโคราชพัฒนาเป็นที่ยอมรับของหมู่บ้านพัฒนาทั่วประเทศ จนทำให้รัฐบาลโดยสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำไปขยายผลเพื่อการพัฒนาประเทศ

ในด้านของการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ท่านเจ้าคุณได้ปฏิบัติเป็นองค์นำงานการรักษาสภาพป่าไม้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่พระสงฆ์ในปกครองและประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมา และได้ดำเนินการรณรงค์ในโครงการพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าโดยมอบหมายนโยบายให้พระสงฆ์กับชาวบ้านดำเนินการปลูกต้นไม้ในวัดและที่สาธารณะในหมู่บ้าน เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับสู่สภาพเดิม ผลจากการปฏิบัติในการรักษาสภาพแวดล้อมดังกล่าว กรมป่าไม้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ถวายประกาศเกียรติคุณในฐานะ เป็นผู้สนับสนุนและทำคุณประโยชน์ให้กับกรมป่าไม้แก่ท่านเจ้าคุณฯ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2532

จากแนวความคิดนำไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาสังคมรูปแบบต่าง ๆ ที่ท่านเจ้าคุณพระราชสีมากรม์เป็นองค์นำ ทำให้เป็นที่ยอมรับในหมู่นักพัฒนาและนักการศึกษาทั่ว ๆ ไป กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ โดยสภาการฝึกหัดครูได้ประกาศเกียรติคุณและถวายปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต กิตติมศักดิ์ (สาขาการพัฒนาชุมชน) เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาประวัติชีวิตภูมิหลังของท่านเจ้าคุณพระราชสีมากรม์มาโดยละเอียด ทำให้ผู้เขียนมีความเข้าใจถึงวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง และโดยเฉพาะเป็นกระบวนการให้การศึกษเพื่อพัฒนามนุษย์ที่ลงทุนต่ำ แต่เกิดประสิทธิผลสูง ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดก็คือกรณีของท่านเจ้าคุณพระราชสีมากรม์ เจ้าอาวาสวัดพรหมราชและเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาประวัติ แนวความคิดและผลงานการจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษาและการพัฒนาของท่าน ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าสามารถนำมาเผยแพร่เพื่อเป็นแบบอย่างแก่พระสงฆ์ นักพัฒนาและนักการศึกษาในประการต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การปลูกจิตสำนึกแก่องค์กรสงฆ์

การพัฒนาตนเอง แนวความคิดในการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมหลากหลาย ที่ท่านเจ้าคุณได้ริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกบาลีและแผนกสามัญให้กับพระสงฆ์และสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียน การสร้างแหล่งความรู้ประเภทต่าง ๆ ให้กับประชาชนในชนบทได้เรียนรู้ ผนวกเข้ากับการใช้ธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือในการอบรมพระและประชาชนให้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ จนเป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกหมู่เหล่า แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการตระหนักในบทบาทของท่านเจ้าคุณฯ ในการทำประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ด้วยกันควรที่องค์กรสงฆ์จะได้นำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อไป

2. บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

จากความสับสนวุ่นวายในสังคมปัจจุบัน สาเหตุหนึ่งเกิดจากการพัฒนาที่เน้นความสมดุลย์ กล่าวคือการมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้เจริญล้ำหน้าการพัฒนาทางจิตใจ สภาพปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันก็คือ การมีระเบียบวินัย การยึดคุณธรรมในการดำรงชีวิตในสังคมไทยลดน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาในการเป็นอยู่ในสังคม เพราะประชาชนให้ความสำคัญพระสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง กระบวนการจัดการศึกษาแก่พระสงฆ์ให้สูงขึ้นทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปจะทำให้พระสงฆ์นำความรู้มาพัฒนากระบวนการอบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อแก้ปัญหาในสังคมได้ การเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญเพื่อสอนพระสงฆ์และสามเณรในระดับมัธยมศึกษา และการเปิดวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมาที่ท่านเจ้าคุณพระราชมารณ์ได้ดำเนินการอยู่ปัจจุบัน เป็นการพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้เท่าทันกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในยุคปัจจุบัน

3. การจัดการศึกษาแก่ประชาชน

การจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาในรูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อมวลชน เช่น มุมหนังสือ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน ตลอดจนศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัดพรหมราช เป็นผลงานของท่านเจ้าคุณพระราชมารณ์ที่ได้พยายามจัดให้กับประชาชนได้ศึกษาจนเป็นที่ยอมรับแก่ส่วนราชการ นักการศึกษาและนักพัฒนาทั่ว ๆ ไปได้ชี้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานเพื่อนำรูปแบบและแนวความคิดไปปรับใช้ในการพัฒนาให้กว้างขวางในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เกิดจากบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยที่เคารพแก่การได้รับการสรรเสริญ

จากแนวความคิดและกิจกรรมที่ท่านเจ้าคุณพระราชมารณ์ได้ปฏิบัติอยู่ปัจจุบัน จึงควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดการพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไปจะได้เป็นแหล่งทางการศึกษาสำหรับพระสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

เนื่องด้วยพระสงฆ์ และสถาบันสงฆ์ มีความสำคัญต่อการให้การศึกษและการพัฒนาสังคมไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศได้มีพระสงฆ์หลายรูปที่ได้เป็นผู้นำและมี

ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาชนบทหลายรูปแบบ ซึ่งจัดเป็นการศึกษานอกโรงเรียน
ตั้งนั้นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนด้านการศึกษาค้นคว้าและการศึกษาบางโรงเรียน ควรสนับสนุนให้
มีการศึกษาวิจัยบทบาทและกิจกรรมของพระสงฆ์ดังกล่าว เพื่อทำกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
เหล่านี้ให้ปรากฏชัดขึ้นมา เพื่อจะได้มีการพัฒนาและขยายผลการปฏิบัติให้กว้างขวางต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. การประชุมผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเพื่อการจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประจำจังหวัด. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, 2532.
- การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา, ศูนย์. การนำ จปฐ. มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต. นครราชสีมา : มิตรภาพการพิมพ์, 2531.
- _____. โคราชพัฒนา. นครราชสีมา : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา, 2530. อัดสำเนา.
- กิริติ ศรีวิเชียร. "สถาบันส่งเสริมกับการศึกษานอกโรงเรียนของรัฐ," วารสารนารายณ์สาร. 1 : 36 ; มกราคม - มีนาคม 2531.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2525.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานการเผยแพร่อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, สำนักงาน. อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง : นโยบายและแนวการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิคตอรี เพาเวอร์พอยท์, 2529.
- คณะกรรมการศูนย์อำนวยการช่วยเหลือประชาชนตามพระราชดำริเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. โครงการนำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : บริษัทไบอเดอร์ จำกัด, 2530.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. ป่าไม้ สังคม กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2528.
- ชลธิชา ศาลิคุปต์. รายงานบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. การพัฒนาชนบท กรุงเทพฯ : โครงการตำราพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

นครราชสีมา, วิทยาลัยครู. เอกสารประกอบการพิจารณาเพื่อเสนอให้ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
กิตติมศักดิ์. นครราชสีมา : วิทยาลัยครุนครราชสีมา, 2532.

ปฐม นิคมานนท์. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์อักษร,
2530.

พัฒนาชนบท, สถาบัน. "พระสงฆ์พัฒนาจังหวัดนครราชสีมา," ใน เอกสารประกอบการเสนอ
แนวคิดประสบการณ์ในการพัฒนา. 1 : 22-23 ; พฤษภาคม 2531.

พระศรีธรรมารักษ์. หนังสือที่ระลึกงานสมโภชปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์. นครราชสีมา :
มิตรภาพการพิมพ์, 2533.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. "การศึกษากับการพัฒนาชนบท," วารสารพัฒนาชุมชน. 5 : 4 - 14;
พฤษภาคม 2527.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. รายงานการสัมมนาพระสงฆ์กับการพัฒนาหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529.

สุขุม เลาว์ชัยศิริ. การพัฒนาแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
และแผนมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, 2525.

สุนทร สุนันท์ชัย. การศึกษานอกระบบโรงเรียน : เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
การพิมพ์, 2529.

สำเร็จ แหงกระโทก. "พระสงฆ์พัฒนาจาริกสู่ประชาชน," วารสารชมรมพัฒนเสนา.
1 : 3 ; มิถุนายน-กรกฎาคม 2526.

สวิตา, มุลนิธิ. พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้. กรุงเทพฯ : มุลนิธิสวิตา องค์กรเอกชน,
2531.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ว่าที่ ร.ต.สม พรหมเวฬุพันธ์

เกิดวันที่ 2 มกราคม พุทธศักราช 2487

สถานที่เกิด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ที่อยู่ปัจจุบัน 32 ถนนสีปรีติ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครราชสีมา

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 2 ระดับ 6

สถานที่ทำงาน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา
อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 โทร.(044) 252731

ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2504 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสุทธิโกศลประสาท

พ.ศ. 2507 ประโยควิชาชีพ (ปช.) จากวิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา

พ.ศ. 2509 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จากวิทยาลัยเทคนิค
กรุงเทพฯ

พ.ศ. 2513 ประโยคक्रमมัธยม (ปม.) จากวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2524 ครุศาสตร์บัณฑิต (คบ.) วิทยาลัยครูสุรินทร์

พ.ศ. 2535 การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ความคิดและงานของพระราชสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา :
บทบาทของพระสงฆ์ในงานการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบท

บทคัดย่อ

ของ

ว่าที่ ร.ต.สม พรหมเวฬุพัฒน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่

กันยายน 2535

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานด้านการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทของพระราชสิมมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพรหมราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พระราชสิมมาภรณ์เป็นพระชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับพระและสามเณร รวมทั้งเป็นผู้นำด้านการศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทที่มีผลงานที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและต่างประเทศ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้รูปแบบการศึกษารายกรณี (Case study) การรวบรวมข้อมูลใช้ 3 วิธีคือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และการเขียนเขียนชุมชนเพื่อศึกษาสภาพชุมชนและโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการริเริ่มและอยู่ในความอุปถัมภ์ของพระราชสิมมาภรณ์

ผลการศึกษาค้นคว้า แยกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. สภาพของชุมชนพรหมราช เป็นชุมชนที่อยู่บนชายางานพัฒนาของพระราชสิมมาภรณ์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอปักธงชัยในทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน มี 528 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 2,300 คน ร้อยละ 95 ของครัวเรือนประกอบอาชีพการเกษตร มีการทำนาข้าวเป็นอาชีพหลัก แทบทุกครัวเรือนมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยส่วนรวมจัดอยู่ในระดับค่อนข้างดี เมื่อเทียบกับชุมชนชนบททั่วไป

สภาพการศึกษา พบว่า ประชากรร้อยละ 74 จบการศึกษาชั้น ป.4 ที่เหลือจบในระดับที่สูงกว่า แหล่งการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชน ได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน ศูนย์วิทยศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และหอกระจายข่าว ทั้งหมดนี้ตั้งอยู่ในวัดพรหมราช ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากนี้ก็มีโครงการพัฒนาดัง ๆ เกิดขึ้นเพราะการริเริ่มและอยู่ในความอุปถัมภ์ของพระราชสิมมาภรณ์ โครงการเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในระดับดี

2. ประวัติชีวิตของพระราชสิมมาภรณ์ ท่านเป็นคนในชุมชนพรหมราชโดยกำเนิด มีชื่อเดิมตอนเป็นฆราวาสว่า โอภาส วิจารณ์พลี ครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวกรรมกรที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีญาติผู้ใหญ่ที่บวชเป็นพระในพระพุทธศาสนาซึ่งมีส่วนชักนำให้ท่านได้มา

บวชอยู่ในวัดตั้งแต่เด็ก หลังจากเรียนจบ ป.4 แล้ว ท่านได้บวชเณรที่บ้านเกิด ได้ย้ายมาเรียน
นักธรรมในวัดเมืองนครราชสีมา แล้วย้ายมาศึกษาทางพระพุทธศาสนาต่อในกรุงเทพฯ สอบได้
เปรียญธรรม 6 ประโยค แล้วก็กลับไปเป็นครูสอนปริยัติธรรมที่จังหวัดนครราชสีมา และทำงาน
พัฒนาช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนพรหมราช

จน พ.ศ. 2501 ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมราช ได้รับเลื่อน
สมณศักดิ์เรื่อยมา จนปี พ.ศ. 2509 ได้ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชสีมาภรณ์ และดำรงตำแหน่ง
เป็นเจ้าคณะจังหวัด ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา

พระราชสีมาภรณ์มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่พระสงฆ์และสามเณร ทั้งใน
สายสามัญศึกษาและการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ท่านยังมีกิจกรรมและโครงการด้าน
การศึกษานอกโรงเรียนและการพัฒนาชนบทในชุมชนพรหมราชหลายโครงการ โครงการที่มีชื่อเสียง
ที่สุดได้แก่ การจัดศูนย์การเรียนในชุมชนในชื่อว่าศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม นับ
เป็นต้นแบบในการจัดตั้งแหล่งความรู้ในหมู่บ้าน มีผู้ไปศึกษาดูงานทั้งจากภายในและต่างประเทศ
เป็นประจำ ท่านได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศจำนวนมาก
รวมทั้งได้รับปริญญากิตติมศักดิ์จากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศด้วย

3. กิจกรรมการศึกษาและการพัฒนา กิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาที่เป็นผลงาน
ของพระราชสีมาภรณ์ที่สำคัญ มีดังนี้

3.1 การศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ได้แก่ (1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
ศึกษาจังหวัดนครราชสีมา และ (2) วิทยาลัยสงฆ์วิทยาเขตนครราชสีมา ให้การศึกษาแก่พระสงฆ์
และสามเณรถึงระดับปริญญาตรี ทั้ง 2 โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองนครราชสีมา

3.2 กิจกรรมด้านการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับประชาชน ได้แก่ (1) ห้องสมุด
ประชาชนวัดพรหมราช (2) ศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (3) กิจกรรมการพัฒนา
ในโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และ (4) กิจกรรมการพัฒนาในโครงการโคราชพัฒนา กิจกรรม
ต่าง ๆ นี้ริเริ่มขึ้นในชุมชนพรหมราช จัดเป็นต้นแบบของแนวความคิด ในระยะต่อมาได้มีการขยายตัว
ไปจัดขึ้นในที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง

นอกจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมา พระราชสีมาภรณ์ยังได้รับนิมนต์ให้เป็นวิทยากรให้ความรู้ในด้านการศึกษาและการพัฒนาให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในชนบทประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี กิจกรรมและผลงานของท่านจัดเป็นกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง

THOUGHTS AND WORKS OF PHRA RAJASIMAPORN, THE PROVINCIAL MONK-HEAD
IN NAKHON RATCHASIMA : ROLES OF BUDDHIST MONKS INVOLVED
IN NONFORMAL EDUCATION AND RURAL DEVELOPMENT

AN ABSTRACT

BY

SOM PROMVERUPAT

Presented in partial fulfillment of the requirements for the Master
of Education degree in Adult Education
at Srinakharinwirot University

September 1992

This Study was an investigation into the life of Phra Rajasimaporn and his roles on nonformal education and rural development. Phra Rajasimaporn is a senior Buddhist monk, who serves as the Abbot of a Buddhist monastery, Wat Prommaraj, Pakthongchai District, Nakhon Ratchasima Province. He also serves as the provincial monk-head of Nakhon Ratchasima. He plays significant roles in education provisions for the Buddhist monks in this Northeastern province, in nonformal education programs as well as in rural development. His active roles have been recognized both internally and internationally.

This was a qualitative research in terms of a case study. Three techniques were employed in the data collection; document analysis, structured interviews of involved individuals, and visitations to the communities where projects under the initiation and patronage of Phra Rajasimaporn were being implemented.

The findings were as follows:

1. The Prommaraj Communities. These Communities, in which the projects under Phra Rajasimaporn were implemented, were situated approximately 10 kilometers south of Pakthongchai District. They consisted 8 villages with 528 families, nearly 2,300 villagers. The majority of them, 95 per cent, earned their living by working in agricultural sectors, mainly paddy farming. Almost every family owned the farm land. The economy status of the communities in general was considered to be sound when compared with the average rural villages in the other parts of the country.

It was found that 74 per cent of the villagers completed grade 4, compulsory education, while the remaining percentage finished at the

higher level. The sources of the nonformal education information included the village reading centers, the public libraries, the Sciences, Technology and Environment Centers, and the village broadcasting systems. All of these sources were clustered in the area of Wat Prommaraj, which served as the center of the communities. In addition, a number of development projects under the initiation and patronage of Phra Rajasimaporn were carried out. These projects were considered as successful and brought new dimensions to the communities.

2. Phra Rajasimaporn's Biography. Born a native of Prommaraj community, Phra Rajasimaporn was a member of farmer family. His alias prior to entering the monkhood was Opas Rojanachimplee. Being extremely faithful to the Lord Buddha, young Opas decided, as influenced by his cousin who also served as a senior Buddhist monk, to enter the novicehood at his hometown as he finished compulsory education - grade 4. Soon afterward he moved to Nakhon Ratchasima and later to Bangkok to seek in dept studies on Buddhism. When he finished Rank 6 of the Pali Class, he returned to his home town in Pakthongchai to preach the villagers as well as serving as a key person in community development. In 1958, he was appointed the Abbot of Prommaraj Temple, and continuously promoted to higher positions of the priest ranks and finally, in 1966, he was promoted to be Phra Rajasimaporn and served as the Provincial Head-Monk of Nakhon Ratchasima.

Phra Rajasimaporn took active roles in improving the education for the Buddhist Monks both in general academic areas and in the teachings of projects concerning nonformal education and rural development. The major projects being implemented included the Community Learning Center,

the Sciences Technology and Environment Center. These serves as the models for the establishment of the learning centers in other villages. A number of educators and interested parties, both from other parts of Thailand and from abroad, visited the Centers regularly. He received distinguished awards and honourary degrees from various institutions in Thailand and abroad.

3. Educational and Development Activities. These activities included the following:

3.1 Religious Education for the Buddhist Monks. He actively participated in the establishment of (1) School for the Dhamma-general academic programs (2) Buddhist College - Nakhon Ratchasima Campus, which offered degree programs for the Buddhist monks. Both schools were situated in the city of Nakhom Ratchasima.

3.2 Nonformal Educaiton Programs. These included the establishment of (1) the Public Library at Wat Prommaraj (2) Center for Sciences, Technology and Environment (3) Activities in the Paendin - Dhamma, Panedin - Thong Project and (4) Activities in the Korat Development Project. These activities were initiated by this monk leader as models and were later expanded and tried in other parts of the country.

He frequently served as a resource person in various seminars and workshops sharing his expertise and experiences in education and rural development. He serves a key role in the National Literacy Campaign, Enviroment Conservation Project, etc. His outstanding activities and significant roles promoted the nonformal education and created indigenious learning among the people in the rural communities.